TARTALOM

Mécses a te igéd

Rozs-Nagy Szilvia: *Ki az én ellenségem?* 121

Tanulmányok

Az anglikanizmus öt évszázada 122
Fabiny Tibor: *I. Az anglikán kereszténység* 122

Figyelő

Előadás

Szabó Lajos: *Csoda és titok: ünnep a gyermekek között. Egyházi ünnepeink és az ünnepkörök jelentősége a család és a kisgyermekek életében* 131

Az igehirdető műhelye

Szemerei János: *Böjt 6. vasárnapja (Palmarum) (Zsid 2,5–9)* 136
Pángyánszky Ágnes: *Nagycsütörtök (Jel 19,9–10)* 139
Gerőfiné Brebovszky Éva: *Nagypéntek (Zsid 10,11–18)* 141
Nepp Éva: *Nagyszombat (Zsid 4,9–11)* 144
Gáncs Péter: *Húsvét ünnepe (Jón 2,2–10)* 147
Mekis Ádám: *Húsvét 2. napja (Ézs 52,7–10)* 150
Simon Réka: *Húsvét ünnepe után 1. vasárnap (Ez 37,1–14)* 153
Szabó Vilmos: *Húsvét ünnepe után 2. vasárnap (Jn 21,15–19)* 156

Ki az én ellenségem?

ROZS-NAGY SZILVIA

I. Egyszer Jézust próbára akarta tenni egy teológus, és azt kérdezte tőle:

– Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?

Jézus a kérdésre kérdéssel felelt:

– Mi van megírva a törvényben?

A teológus fejből és pontosan idézte:

– Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből, minden erődből és egész elmédből; felebarátodat pedig, mint önmagadat.

– Helyesen feleltél – szólt Jézus –, tedd ezt, és élni fogsz.

A teológus viszont mégiscsak teológus, és ennél pontosabb válaszra vágyott, így tovább kérdezett:

– De ki az én felebarátom?

II. Ennyi erővel azt is megkérdezhette volna: „Ki az az Isten, aki az én Istenem, akit teljes szívemből szeretnem kell?" Ez azonban egyrészt talán egy fokkal nehezebben fölvállalható kérdés lett volna, másrészt pedig valószínűleg nem szándékozott élete hátralévő részét tanulással tölteni.

Bennünket is kötnek a terjedelmi korlátok, így a nagyhéthez közeledve egy rövid, de annál izgalmasabb kérdésre keressük közösen a választ: „Ki az én ellenségem?"

A gyülekezetem, a lelkészem, a felügyelőm, az esperesem, az országos iroda, netán a minisztérium, a jogszabályok, a papírok, az idő, a változás? Vagy a családom, a múltam, a testem, az életem?

III. Egyszer, amikor a szegény vidéki lelkész hazamegy, látja, hogy a felesége egy szép új ruhát próbálgat a tükör előtt. Rápillantva az árcédulára, először elsápad, majd elvörösödik, és számonkérően megszólal:

– Hogy tudtad ezt megvenni? Te is tisztában vagy vele, hogy ezt nem engedhetjük meg magunknak!

– Jaj, drágám – feleli az asszony –, amikor megláttam a kirakatban, szinte magához vonzott ez a ruha. Mire kettőt pislantottam, már a próbafülkében találtam magam, és – ez minden bizonnyal csakis az ördög műve lehetett – valaki azt súgta a fülembe: „Fantasztikusan nézel ki ebben a ruhában!"

Erre már nem tudja türtőztetni magát a lelkész, és nagy hangon fölcsattan:

– Hiszen jól tudod, hogy ha az ördög megkísért, akkor hátat kell neki fordítanod!

– Igen, de azt mondta, hogy hátulról is jól nézek ki benne!

IV. Az élet két legfontosabb dolga, hogy megismerjük önmagunkat és megismerjük az ellenségeinket. Meg kell ismernünk önmagunkat ahhoz, hogy a felebarátunkat tudjuk úgy szeretni, mint magunkat. Meg kell ismernünk az ellenségeinket ahhoz, hogy még mélyebb önismeretet szerezzünk, és szeretni tudjuk magunkat.

Egy jó ellenség páratlan kincs. Egyrészt megmutatja, hogy mi az, amit eddig elértünk az életben, és hol tartunk most. Másrészt benne mint tükörben világosan szemügyre vehetjük önnön gyengeségeinket. Hiszen az a legidegesítőbb tulajdonság vagy gyengeség a másikban, amit kimondva-kimondatlanul önmagunkban sem szívelünk, és amivel mi magunk is folyamatosan küzdünk.

Jézus azt mondta tanítványainak: „Szeressétek ellenségeiteket!"

Ha egy ideig figyelmesen szemléljük az ellenségünket, akkor lassan a saját arcvonásainkat, a saját jellemzőinket fogjuk fölfedezni rajta. Még az is lehet, hogy pont tőlünk tanulta azt, amit ki nem állhatunk benne. Ha nem a szavainkból, akkor a tetteinkből.

Ha viszont a gyengeségünk az ő gyengesége is, ha az esendőségünk az ő esendősége is, ha a vonásaink az ő vonásai is, akkor tisztelni is könnyebb lesz az ellenségünket.

Ha pedig keresztényként ennél egy lépéssel tovább megyünk, és nemcsak a saját arcunkat, hanem Krisztus arcát is fölfedezzük az ellenségünkön, és önmagunkon is, akkor már nem is lesz olyan bonyolult megtartani Jézus parancsát:

„*Szeressétek ellenségeiteket;* tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnek benneteket; áldjátok azokat, akik átkoznak; és imádkozzatok azokért, akik bántalmaznak benneteket."

Az anglikanizmus öt évszázada

Sorozatszerkesztő: Fabiny Tibor

2014 nyarán Magyarországon rendezik az Anglikán Lutheránus Egyesület (Anglican-Lutheran Society) ülését. Ezért is tartjuk aktuálisnak, hogy lelkészeink közelebbről is megismerjék a kereszténység palettáján e tőlünk földrajzilag távoli, ám teológiailag hozzánk legközelebb álló, a „középutat" *(via media)* képviselő testvérek életét.

A *Lelkipásztor* legutóbbi számában (2014/3.) az anglikán kereszténység (Church of England, az USA-ban Episcopal Church) egykori és mai arculatát Stephen Sykes nyugalmazott anglikán püspök három évtizeddel ezelőtt írt tanulmányának közlésével mutattuk be. Tervezzük az európai anglikán egyházak és az északi-balti evangélikus egyházak közötti teljes asztalközösségről szóló *Porvoo-i közös nyilatkozat* (1992) a közelmúltban elkészült magyar fordításának publikálását is.

***Az anglikanizmus öt évszázada* címen most induló sorozatunk e világegyház történetének egy-egy évszázadát mutatja be öt részben. A jelen sorok szerzője a 16. századi kezdeteket ismerteti; majd a további részeket ma élő neves anglikán szerzők írják meg folyóiratunk számára. A sorozatszerkesztő ezúton mond köszönetet Alex Faludy anglikán lelkésznek (Faludy György költő unokájának), aki a további anglikánszakértők felkérésével igen nagy segítséget nyújtott és nyújt e sorozat összeállításához. A sorozat cikkeinek első részében történeti áttekintést adunk; a második részben pedig a század anglikán gondolkodóitól származó vagy a kor anglikán gondolkodását reprezentáló szöveget adunk közre magyar fordításban.**

I. Az anglikanizmus kezdetei: a 16. század

FABINY TIBOR

Anglia a 16. században

A (véresen zavaros) politikai és a (zavarosan véres) vallási helyzet

William Shakespeare-nek a rózsák háborúját (1455–1485) szemléletesen megjelenítő királydrámái *(VI. Henrik I–III.* és *III. Richárd)* remekül érzékelteteik az ekkor több mint egy évszázada dúló középkori testvérharc, az angol nemzetet belülről emésztő polgárháború végkifejletét, régi és új világ drámai feszültségét. A Lancaster- és a York-ház (az egyiknek a piros, a másiknak a fehér rózsa volt a szimbóluma) küzdelméből a York-dinasztia rövid, III. Richárd diktatúrájába torkolló uralma után, az 1485-ös bosworthi csata következményeképpen végül is egy harmadik uralkodói család: a Tudorok kerülnek ki győztesen. A hírhedt III. Richárdot legyőző Tudor Richmond VII. Henrikként lép a trónra (ezzel a kultikus pillanattal zárul Shakespeare *III. Richárd*ja). Tehát 1485-től veszi kezdetét az angol történelem legfényesebb korszaka: a reneszánsz, a humanizmus és a reformáció – a kultúra felvirágzásának páratlan időszaka.

Az egymást követő Tudor uralkodók a következők voltak: VII. Henrik 1485–1509; őt fia, a hat felesége közül kettőt kivégeztető hírhedt VIII. Henrik követte, aki 1509–1547 között uralkodott. Halála után három különböző feleségtől született gyermeke is uralkodott: a kamaszként elhunyt VI. Edward (1547–1553); majd a katolikus Aragóniai Katalintól született első gyermek, „Véres" Mária (1553–1558), s végül 1558–1603 között I. Erzsébet regnált. Ő huszonöt éves korától hetvenéves koráig ült Anglia trónján, s ezt a hosszú időszakot – amely William Shakespeare (1564–1616) szín-

házi karrierjének kibontakozásával is egybeesett – méltán nevezik Erzsébet-kornak, Anglia aranykorának. Erzsébetet a VII. Henrik egyik leánygyermekétől származó skót Stuart-dinasztia tagja, a Skóciában már uralkodó I. Jakab követte az angol trónon is (1603–1625).

VII. Henrik idején már kezdett kibontakozni – főleg itáliai hatásra – a humanizmus; s már ekkor is szerepet kapott a nagy humanista, később katolikus vértanú szent, Morus Tamás (Thomas More, 1477–1535), aki Angliában is tanított, és Rotterdami Erasmus közeli barátja volt.

Reformáció is meg nem is: VIII. Henrik korszaka (1509–1547)

VIII. Henrik szerepe igen ellenmondásos a reformáció angliai kialakulásában. A reformáció Angliában nem hirtelen, váratlan esemény volt, mint Németországban, hanem egy lassú, fokozatos folyamat eredménye. Amíg Németországban a teológiai változás eredményezte a politikai átalakulást, Angliában ez fordítva történt. A Rómától való elszakadás Henrik uralkodásának második felében zajlott; ismeretes, hogy a király válásának kérdésében kiéleződött az angol uralkodó és a pápa közötti alkotmányos konfliktus. Ez meglepő fordulat volt, hiszen 1521-ben az angol uralkodó még elnyerte a pápától a *Defensor fidei,* a hit védelmezője címet, mert könyvet írt Luthernek *Az egyház babiloni fogságról írt könyvecské*je ellen: Lutherrel szemben védelmébe vette az egyháznak a hét szentségről szóló tanítását.[1] A könyv megírásában szerepet játszhatott Morus is, aki egy latin nyelvű könyvében Luthert, majd az 1529-ben publikált *Párbeszéd az eretnekek ellen* (Dialogue Concerning Heresies) című művében még a Luthernél is veszélyesebbnek tartott William Tyndale-t, az „eretnekek kapitányát" is démonizálta (vö. Fabiny 2012a). Morus művére Tyndale két évvel később, 1531-ben válaszolt. Hitvitájuk a Szentírás vagy az egyház elsődlegessége körül forgott (Fabiny 2007, 2008).

„Eretnek" könyvek és fordító tudósok a máglyán

A „lutheránus eretnekség" rendkívüli gyorsasággal terjedt át Angliára is. Cambridge-ben *Little Germany*-nek nevezték a White Horse Inn társaságát, ahol személyesen vitatták meg Luthernek és követőinek nézeteit. Wolsey kardinális, majd később Morus Tamás lordkancellár mindent megtettek, hogy elfojtsák ezt az eretnekséget.

Hamarosan máglyán égtek az Angliába csempészáruként érkezett Luther-művek (1521-ben), az első angolra fordított Bibliák (1526), s végül de nem utolsósorban akkor még veszedelmes, „pestises" eretneknek tartott, ám a végső vallási fordulat után a hitükért mártírként tisztelt, az ügyért életüket adó hitvallók is.[2]

A korai angol reformáció képviselőinek – William Tyndale (1494?–1536), John Frith (1503–1533), dr. Robert Barnes (1495–1540) – nézetei azért jelentősek, mert ők még bármiféle politikai széljárástól függetlenül, csupán a Szentírás ihlettségétől érintve életüket áldozták hitükért és meggyőződésükért (vö. Fabiny 2014a), akárcsak a katolikus oldalon 1535-ben Morus Tamás. 1526-os első angol nyelvű Újszövetség-fordításának utószavában a Szentírás olvasása kapcsán Tyndale egyértelműen hirdeti Luthernek a törvény és az evangélium megkülönböztetéséről szóló gondolatát. Frith első jeles munkája pedig az első skót mártír, Patrick Hamilton (1504–1528) lutheri tanokat hirdető latin értekezésének angolra történő fordítása volt (Patrick's Places). Álnéven adta ki a szintén lutheri tanítást tolmácsoló *Tézisek és antitézisek Krisztusról és az Antikrisztusról* (1529) című munkáját (Fabiny 2012b). Külön tanulmányban kellene foglalkozni a teológiailag leginkább képzett, doktorátussal rendelkező Robert Barnesszal, aki hosszabb időt töltött Lutherrel Wittenbergben – VIII. Henrik és Luther között is megpróbált közvetíteni, ám a király körüli konzervatív erők összefogtak ellene, és 1540-ben máglyán őt is elégették. A hír hallatán Luther külön megemlékezett Barnes evangéliumi alázatáról és a hazája iránti hűségéről.

Tyndale, Firth és Barnes, a korai „tudós-reformátorok" életéről és mártíriumáról először John Foxe (1516–1587) 1563-as hatalmas *Acts and Monuments* című mártírológiai munkájából szerezhetünk tudomást. 1573-ban ő jelentette meg John Day nyomdásszal együtt *The Whole Works of W. Tyndall, Iohn Frith, and Doct. Barnes, Three worthy Martrys* (William Tyndale, John Frith és Doctor Barnes, a három nagy mártír összes munkái) című kiadványt.[3] Magyarul két Luther-hatást is tükröző könyv jelent meg (Fabiny 2005; Mikesy 2008), s a közelmúltban Tyndale vértanúságáról szólt egy konferencián felolvasott tanulmány (Fabiny 2014b).

[1] A reformáció eszméi ugyanakkor Angliában termékeny talajra találtak, hiszen már a 14. században John Wycliff (1330–1384) oxfordi professzor írásaiban élesen támadta a visszaéléseket. Wycliff és követői lefordították a Bibliát latinból angol nyelvre. Mozgalmukat, a lollardizmust eretnekségnek bélyegezték. VIII. Henrik uralkodásának nagy részében – egy esetleges újabb parasztfelkeléstől tartva – veszedelmes eretnekekként üldözték őket, és egy 1409-es törvény tiltotta a Biblia egyházi engedély nélküli fordítását angol nyelvre.

[2] Legkorábban a következőket égették meg: az egyértelműen lutheránus Patrick Hamiltont 1528-ban Skóciában, a pestises eretnekséggel vádolt Thomas Hittont 1530-ban, Thomas Bilney-t 1531-ben, John Frith-t 1533-ban, William Tyndale-t 1536-ban Németalföldön, dr. Robert Barnes-t pedig 1540-ben. Vö. King 2009.

[3] *The vvhole workes of W. Tyndall, Iohn Frith, and Doct. Barnes* 1573.

A „nagy ügy" – (mindig) „nőügy"

A király, az ország, sőt Európa és a római katolikus egyház számára a „nagy ügy" kétségtelenül az Aragóniai Katalintól való válás kérdése volt, aki csak leánygyermeket szült VIII. Henriknek. Katalin eredetileg Henrik fiatalon meghalt testvérbátyjának, Arthurnak volt a felesége, s Henrik az ószövetségi törvényekre hivatkozott, hogy lám, Isten büntetése van rajta, mivel nőül vette testvérének özvegyét, amit tilt Mózes harmadik könyve. A pápa azonban nem volt hajlandó érvényteleníteni a szentségi házasságot, s Henrik a pápai nemre a Rómával való nyílt szakítással válaszolt: 1534-ben törvénybe iktatta, hogy immár ő az angliai egyház feje (Act of Supremacy). Morus Tamás pedig a fejével fizetett, mivel nem ismerte el, hogy egy király bármikor is lehet az egyház „feje".

VIII. Henrik második (ám elsőként kivégeztetett) felesége Boleyn Anna (Erzsébet édesanyja) már protestáns háttérből jött: románcuk, majd rövid házasságuk idején VIII. Henrik a pápa ellenében egykori ellenfelével, Lutherrel és követőivel is – főleg politikai okokból – belföldön és külföldön egyaránt kereste a szövetséget. A már protestáns irányba (eleinte lutheránus, később a svájciak felé) hajló Thomas Cranmert (1489–1556) tette meg Canterbury érsekének 1533-ban, aki persze készségesen meg is eskette Boleyn Annával. Az elmozdított, majd lefejezett Morust követő lordkancellár, Thomas Cromwell (1485–1540) már tudatosan erősítette a protestáns politikát: levezényelte a kolostorok megszüntetését és azok vagyonának királyi elkobzását; támogatta a papok és a kiugrott szerzetesek házasságát, az úrvacsora két szín alatti kiszolgáltatását.

A Lutherrel való kapcsolatot a Wittenbergben is élt dr. Robert Barnes (1495–1540) teológus építette, akinek 1540-es mártíriumáról már szóltunk. Bizonyára az ő közvetítésének is köszönhető, hogy 1536-ban elfogadták a *Tíz cikkely*t (Ten Articles), amely különösen is az ötödik artikulusban Luther nyilvánvaló hatását tükrözi (Szántó 2000, 439. o.). Cromwell azt is elérte, hogy a király 1537-től engedélyezze az egy ével korábban még Németalföldön megégetett Tyndale és Miles Coverdale által fordított nagy angol Biblia (The Great Bible) hivatalos fordításának templomi használatát. Ebből a szempontból mellékes, hogy – belső vallási és politikai ellentétek miatt – hamarosan Cromwell is kegyvesztett lett, és szintén vérpadon fejezte be életét 1540-ben.

Ugyanakkor hangsúlyozunk kell, hogy VIII. Henrik – aki ellentmondásos magánéleti visszásságai mellett teológiailag meglepően képzett volt – az 1539-es *Hat cikkely*ben (Six Articles, Szántó 2000, 453. o.) nyilvánvalóvá tette, hogy csak a pápától szakadt el, s bármennyire is engedett a reformációnak, gyakorlatilag a katolikus hitet gyakorolta: misére járt, gyónt, áldozott, s katolikusként halt meg – miközben országa protestáns lett.

Gyermekkirály és bekeményítő anglikán protestantizmus: VI. Edward uralkodása (1547–1553)

A tízéves gyermekként trónra kerülő VI. Edward uralkodása (1547–1553) főleg a király protestáns tanácsadói és elsősorban a régensként is működő Thomas Cranmer érsek egyházvezetői munkásságának köszönhetően Angliából immár egyértelműen protestáns ország lett. Cranmer a német lutheránus teológus Osiander unokahúgát vette feleségül, s eleinte lutheránus elveket vallott, később azonban az úrvacsoráról megfogalmazott nézetei inkább a svájciakhoz sodorták. Még Henrik uralkodása idején, 1540-ben ő írt előszót a nagy Bibliához, amelyet Cranmer Bibliájának is neveztek, s talán legjelentősebb tette, hogy ő készítette el 1549-ben az anglikanizmust az angol nyelvű liturgiával megteremtő *Imádságoskönyv*et (The Book of Common Prayer), amelyet majd 1559-ben és 1662-ben követnek a revideált s majd évszázadokon át használt változatok (Cummings 2011). Cranmer és teológus tanácsadói fogalmazták meg az *Ágostai hitvallás*ra sok szempontból emlékeztető *Negyvenkét cikkely*t (Forty-Two Articles), az anglikanizmus első hitvallását, amely 1553-ban hatályon kívül helyezte VIII. Henrik 1539-es *Hat cikkely*ét, s ezzel az anglikán egyház (The Church of England) hiatalos hitvallása lett. Ennek módosított és némileg rövidített változata az 1571-től mindmáig hivatalos anglikán hitvallás, a *Harminckilenc cikkely* (Thirty-Nine Articles).[4]

Cranmer és a reformátorok első nemzedéke jól tudta, hogy az anyanyelven megjelenő Biblia és a liturgikus könyv még nem elég ahhoz, hogy a megreformált keresztény hit tanítása eljusson a nép tudatáig és szívéig. A papság nagy része ugyanis még nem tette magáévá a reformátori felismeréseket, s még prédikálni sem tudtak. Cranmer vezetésével összeállítottak egy angol nyelvű prédikációskötetet *Certain Book of Homilies* címen (magyarul: Mudriczki 2010), s a papságnak a benne megadott témák (például a Szentírás olvasása, bűn, megváltás, igaz hit, szeretet, engedelmesség, szajhaság, viszály stb.) alapján kellett prédikálni. Az angol nyelvű Szentírás és a liturgia mellett ez a végeredményben prédikációkká formált angol nyelvű gyakorlati dogmatika és etika lett az anglikanizmus jövőjét is meghatározó alapzat. Ez elengedhetetlen volt a reformáció terjedéséhez. Mindennek felismerése Cranmer zsenialitását és odaadó egyházépítő tevékenységét jelzi, bár a lutheránusok számára némileg fájdalmas, hogy az úrvacsoráról szóló tanítása már eltávolodott Lutherétől.

[4] Magyarul Erdős Károly 1912-es és később Tótfalusi István által javított fordítása in Szántó 2000, 454–467. o.

Szélsőségből szélsőségbe: Véres Mária katolikus rémuralma (1553–1558)

Bármilyen hatás, különösen, ha az radikális, könnyen kiváltja az ellenhatást. A kamaszkirály hirtelen halála után VIII. Henrik spanyol katolikus feleségétől, Aragóniai Katalintól született első leánya került trónra, aki „Véres Mária" (Bloody Mary) néven írta be nevét a történelembe. Mária II. Fülöp spanyol királyhoz ment feleségül, s minden törekvése arra irányult, hogy Angliában helyreállítsa a katolicizmust. Uralkodásának rövid öt esztendeje alatt mintegy háromszáz protestánst égettek meg, de legtöbben a kontinensre, Németországba vagy Genfbe menekültek. Kálvin környezetében egy nemzetközi bibliafordító akadémia működött, s a száműzött, immár a kálvinizmus, illetve a puritanizmus felé hajló angolok újra lefordították a Bibliát, amely a *Genfi Biblia* (Geneva Bible) néven vált ismertté (1560).

Miközben a száműzöttek hangyaszorgalommal fordítottak, odahaza tombolt a vallási terror. Mária trónralépését követően hamarosan (már 1553 szeptemberében) Thomas Cranmer érseket (akinek utódja Reginald Pole katolikus érsek lett 1556–1559 között) a másik két neves reformátorral, Hugh Latimerrel (1485–1555) és Nicholas Ridley-vel (1500?–1555)[5] együtt a Towerbe zárták. A következő év elején Oxfordba hurcolták, majd börtönbe vetették őket. Crammer, hogy életét mentse, többször megtagadta addigi elveit, kinyilvánította visszatérését a katolikus egyházba, és alávetette magát a királynak. Mária királynő azonban nem kegyelmezett neki, és nem vonta vissza a halálos ítéletet. 1556 márciusában Cranmert mágyán megégették. Oxforban ma is látható a híres „mártírok oszlopa". A vesztőhelyen Cranmer nemcsak megtagadta tanainak visszavonását, hanem tűzbe tette azt a kezét, amellyel aláírta tanításának visszavonását, és így ment a máglyára. Sztárai Mihály 1560-ban históriás éneket írt róla *História Cranmerus Tamás érseknek igaz hitben való állhatatosságáról* címmel (vö. Keveházi 2005, 270–274. o.; Ács 2012).

Egyensúlyban: a szélsőségektől mentes mérsékelt anglikanizmus: I. Erzsébet (1558–1603)

Egy országban akkor van béke, a kultúra akkor virágzik, ha az ellentétek kiegyenlítik egymást, s beáll az egyensúly. Ezt történt a huszonöt évesen trónra lépő Boleyn Annától született I. Erzsébet trónra lépésével 1558-ban. A száműzöttek hazatértek Németországból, Németalföldről, Genfből, s John Foxe neves egyháztörténész már 1563-ban megjelenteti mártírológiáját, az *Acts and Monuments*et, amely aztán majd számos kiadást megér,[6] és az angol nyelvű Biblia mellett számos protestáns család lelki épülését szolgálja. 1559-ben kiadják a *Book of Common Prayer* új változatát, amely nem ellenséges a katolicizmus felé: megőrzi az egyházi hierarchiát, s angol nyelven gazdag liturgiát kínál, s ezáltal azt az üzenetet is hordozza, hogy az anglikanizmus valóban *via media,* egyensúly a katolicizmus és a Genfből importált kálvinizmus között. 1563-ban kihirdetik hivatalosan a *Harminckilenc tétel*t, a már említett klasszikus anglikán hitvallást. 1568-ban megjelenik a korábbi fordítások szalonképes változatának szánt *Bishop's Bible* (a püspökök Bibliája) Matthew Parker érsek előszavával. Érdekes, hogy bármilyen gondos püspöki figyelemmel is készült ez a fordítás, olyan erővel sohasem hatott, mint az 1560-as *Genfi Biblia.* (Shakespeare is inkább az utóbbit idézte a műveiben.)

Még úgy tűnik: a „szűz királynő" bölcs regnálása idején Angliában béke honol, s a jövő ígéretes. Bár az anglikán mise (istentisztelet) látogatása az állampolgároknak minden vasárnap kötelező, a katolikusok – szolid keretek között és néha – gyakorolják hitüket.

Ám hamarosan egyre inkább megjelennek és gyülekeznek a felhők Anglia egén. 1570-ben a pápa hivatalosan is kiközösíti Erzsébetet, s alattvalóit lázdásra szólítja fel. Válaszként megszervezik a királynő elhárító „elit alakulatait" (trained bands). 1580-tól – sokszor álruhában – jezsuita misszionáriusok tűnnek fel Angliában. Az 1570-es évektől rekuzánsoknak (vonakodó, megtagadó) nevezték azokat, akik nem jártak az anglikán istentiszetelekre, és inkább a térítő céllal Angliába küldött katolikus papokra hallgattak. A titokban szerveződő jezsuita társaság tagjai közül százhuszonötöt kivégeznek (Szűk 2008). Közöttük a leghíresebb talán Edmund Campion (1540–1581). Ekkor Erzsébet híres/hírhedt kémfőnöke, Sir Frances Walsingham (1531–1590) vezetésével már a katolikusokat üldözik, hiszen szervezkedésük politikai fenyegetést jelent a protestáns hatalom számára. Nem ok nélkül. II. Fülöp spanyol király nagy armadája – a katolikus Európa „hátszelével" – 1588-ban megtámadja Angliát, ám Anglia fergeteges győzelmet arat, s ezzel az elkövetkező évszázadokban a protestáns Európa legszilárdabb bástyája marad.

Vannak azonban más jellegű problémák is. Az európai kálvinizmustól érintett anglikánok túl katolikusnak érzik a ceremóniákat és az egyházi hierarchiákat őrző anglikanizmust. Megjelennek a puritánok. Kritizálnak mindent, ami „katolikus", de olyat is, ami túlságosan emberi, vagyis a kultúrát és a művészeteket is. Egy nagy angol anglikán költő, zsoltárfordító, Sir Philip Sidney (1554–1586) a puritánok támadásával szemben veszi védelmébe a megtámadott

[5] Írásaikból szemelvények in: Rowell et al. 2001, 13–19., 52–53. o.

[6] Thomas Freeman szerint John Bale (1495–1563) tekinthető az angol protestáns mártírológia megteremtőjének; neki volt a tanítványa a nagyobb hírnévre szert tett John Foxe. Foxe munkája 1563–1689 között kilenc kiadást ért meg, s volt számos rövidített kiadása is.

költészetet. Mint írja, nagyon egyoldalú az az állítás, hogy a „költők hazudnak". A puritánok kiprédikálják a színházakat; válaszul a színházban nevetségessé teszik a puritánokat. Úgy tűnik, mintha kettészakadna az anglikán egyház: a katolikus jellegű *High Church*-re (magas egyház) és a kálvinista szigornál is szigorúbb, a képromboló tevékenységtől sem visszariadó puritán *Low Church*-re, azaz alsó egyházra. Természetesen vannak nagyon komoly puritán szellemi központok: Cambridge egyeteme is ilyen. Itt tanít a legjelentősebb és legtermékenyebb puritán teológus, William Perkins (1558–1602). Jellemző a korra, hogy például Arthur Golding egyszerre fordítja a klasszikus Ovidiust és Kálvin műveit is angol nyelvre. Egyre fokozódik az anglikán egyházra gyakorolt nyomás, hogy a puritán frakció kerüljön felül. De a „magas egyház" is hamarosan megtalálja a maga teológusát Thomas Hooker (1554–1600) személyében, aki *Az egyházi igazgatás törvényei* (Of Laws of Ecclesial Polity) című munkájában igen komoly teológiai érvekkel lép fel az egyoldalúan puritán *sola Scriptura* elvvel szemben, s ezzel a művével egy nagyvonalú, gyakorlatorienált anglikanizmus alapjait fektette le.

A magas egyház és az alsó egyház konfliktusa I. Erzsébet 1603-ban bekövetkező halála után is tovább él, s az őt követő, integratív célzattal trónra lépő s az új bibliafordítást már 1604-ben meghirdető Jakab királynak (1603–1625) talán egy ideig sikerül konszoldálnia a helyzetet – a puskaporos hordó azonban ismét hamar robbani készül…

Ám ez már az anglikanizmus 17. hetedik századi történetéhez tartozik.

Szövegközlés

William Tyndale John Frith-nek írt második levele (1531)[7]

Atyánk és Urunk, Jézus Krisztus, Istenünk kegyelme és békéje legyen veled! Ámen.

Szeretett John testvér, hallottam, hogy az álszentek most, hogy túlléptek azon a nagy ügyön – mely a legkevésbé sem gátolta meg őket ebben –, ismét visszatértek régi természetükhöz. Teljesüljön Isten akarata és az, amit rendelt a világ teremtése előtt, mely eljön, és dicsősége mindenek felett uralkodjék. Szeretett testvérem, akármilyen legyen az ügy, kötelezd el magad teljesen és kizárólag szerető Atyánk és jóságos Urunk mellett, és ne félj a fenyegető emberektől, és ne bízz azokban, akik szépeket mondanak; bízz abban, aki megtartja az ígéretét, és a szavából jó származik. A te ügyed Krisztus evangéliuma, a fény, melyet a hit vérével kell táplálni. A mécsest naponta kell meggyújtani és eloltani, az olajat minden reggel és este önteni kell, hogy ne aludjon ki fénye. Bár mi bűnösök vagyunk, az ügy helyes. Ha támadnak is bennünket a jó tetteinkért, türelmesen szenvedünk és kitartunk, mert Istennek ez tetszik, mert ő erre a célra hívott el bennünket. Mert Krisztus is szenvedett értünk, olyan példát hagyva nekünk, hogy kövessük lépteit, ki bűntelen volt. Ezt a szeretetet kaptuk tőle: értünk életét adta; ezért kell nekünk is testvéreinkért életünket adni. Örvendj és ujjongj, mert jutalmad nagy a mennyben. Mert ha vele együtt szenvedünk, vele együtt dicsőülünk meg; ő változtatja át gyarló testünket az ő megdicsőült testének hasonlatosságára, mely által mindent önmaga alá rendelt. Szeretett testvérem, légy bátor, vigasztald szíved a nagy jutalom reményével, és hordd halandó testeden Krisztus képmását, mely eljövetelekor az ő halandó testéhez hasonló lesz; és kövesd régi testvéreid példáját, akik egy jobb feltámadás reményében szenvedtek. Tartsd lelked tisztán és romlatlanul, és mondj ellent mindennek, ami nem az. Ragaszkodj a szükséges dolgokhoz; emlékezz Krisztus ellenségeinek káromlásaira, akik azt állítják: „Mindenki inkább tagadni fog, mintsem hogy vállalja a végsőkig való szenvedést." Ráadásul azoknak a halála, akik újra állítják azt, amit egyszer megtagadtak, nem dicsőséges, még ha Istenben és minden hitben elfogadott, mert az álszentek azt mondják: „Meg kell halnia, nem segít neki a tagadás, de ha segített volna, ötszázszor is tagadott volna; de mivel látja, hogy nem segít, puszta büszkeségből és álságból azt állítja, amiről lelkében is meggyőződött, hogy hamis." Ha megnyilatkozol, állj ki nézeteidért, fedd fel önmagad, kötelezd el magad teljesen és kizárólag szerető Atyád mellett; akkor ereje veled lesz és megerősít, annyira, hogy nem fogsz fájdalmat érezni a halálban; és az ő Lelke fog benned beszélni, és tanít téged a válaszokra ígéretéhez híven. Igazát csodálatosan meg fogja mutatni, és fentről fog működni úgy, ahogy csak szíved el tudja képzelni. Igen, még nem haltál meg, habár az álszentek mindent bevetve halálra ítéltek. *Una salus victis nullam sperare salutem.* A leigázott egyetlen bizonyossága, hogy nem remél biztonságot. Ha az, akit látszólag legyőztek az álszentek, nem várja senkinek sem a segítségét, Isten segítségét fogja kapni, igen, Isten fog átsegíteni jóban és rosszban az igazságért, igazságának ellenségeivel dacolva. Egy hajad szála sem fog meggörbülni, míg az ő órája el nem jön, a szükségszerűség fog odavezetni, még ha akaratunk ellenére is. Ám ha ez akaratunk, jutalmat és köszönetet kapunk. Ezért ne félj a fenyegetéstől, ne győzzön le édes szó sem; e két módon fognak támadni az álszentek. Ne hagyd az e világi bölcsesség érveit sem uralkodni szíveden; akkor sem, ha ezek barátaid, akik tanácsot adnak. Legyen Bilney figyelmeztetés számodra. Álarcuk ne tévessze meg szemeidet. Ne gyengüljön el tested. Aki mindvégig állhatatos, az üdvözül. Ha a fájdalom erődet meghaladja, emlékezz: „Bármit, amit az én nevemben kértek, megkaptok." Az ő nevében imádkozz Atyádhoz, és megszűnnek vagy csökkennek fájdalmaid. A béke, remény és hit Ura legyen veled. Ámen.

William Tyndale

[7] Fabiny 2005, 62–65. o. Ford. Korzenszky Emőke, javította Fabiny Tibor.

Ketten szenvedtek Antwerpenben Szent Kereszt napján az evangélium dicsőségében: négyen Riselles-ben, Flandriában; mind egy napon. Roanban, Franciaországban ítélkeznek; Párizsban öt tudóst ítéltek el az evangéliumért. Látod, nem vagy egyedül. Légy vidám, emlékezz, hogy a keményszívű Angliában sokakat ment meg a kegyelem, akikért, ha szükséges, késznek kell lenned szenvedni. Ha írnál, akármilyen röviden is, hogy könnyebb legyen szíved, ne feledd, tudjuk, hogy megy sorod. Az Úr ismét veled lesz bőségével, és megtölt azzal, ami árad belőled. Ámen. Ha, miután elolvastad, elküldöd Adriánnak, remélem, tudja, hogy veletek van szívünk. George Joye gyertyaszentelésre Barrowban két nagyformátumú oldalt nyomtatott Genezis könyvéből, és egy példányt a királynak, egyet pedig az új királynőnek küldött egy N-nek címzett levéllel, hogy eljuttassa hozzájuk, hogy engedélyt kérjen, hogy az egész Bibliát így kinyomtathassa. Ebből ered az új Biblia híre, abból pedig igény angol könyvekre az antwerpeni nyomdáktól és könyvkötőktől, valamint az igény egy angol papra, aki tud nyomtatni. Ez május kilencedik napján történt. Feleséged Isten akaratát békében elfogadta és nem szeretné, ha miatta Isten dicsősége csökkenne.

William Tyndale

Tudor-homíliák (1547)

A Szentírás olvasására és ismeretére való hathatós buzdítás[8]

Egy keresztény ember számára mi sem lehet gyümölcsözőbb és hasznosabb a Szentírás ismereténél, hiszen ez Isten igaz igéjét tartalmazza, és az Ő dicsőségét, valamint az ember kötelességeit hirdeti. És semmilyen más igazság vagy tanítás sem szükséges megigazulásunkhoz, illetve örök üdvösségünkhöz, csakis az, amit ebből a kútfőből, az igazság eme forrásából merítünk. Ezért mindenkinek, aki arra vágyik, hogy Isten igaz és tökéletes útjára lépjen, elméjét a Szentírás ismeretére kell bírnia, ami nélkül nem ismerheti meg eléggé sem Istent és az ő akaratát, sem pedig saját földi kötelességeit. Ahogyan az innivaló kedves a szomjazóknak és az eledel az éhezőknek, azonképpen a Szentírás olvasása, hallgatása, kutatása és tanulmányozása is kedves azoknak, akik Isten és saját maguk megismerésére, illetve az Ő akaratának beteljesítésére vágynak. Csak azoknak a gyomra veti meg a mennyei tudást és Isten igéjének táplálékát, akik oly mélyre süllyedtek a világi hívságokban, hogy már nem vágynak sem Isten, sem pedig más istenesség után, és éppen ezért Isten igaz megismerése helyett ilyen hívságokban tobzódnak. Mint ahogy azoknak, akik láztól égnek, még a legízletesebb étel és ital is keserű, mint az üröm, de nem azért, mert a maga a hús keserű, hanem a romlott és keserű epe miatt, ami a szájukban honol. Ezért keserű nekik Isten édes igéje is, nem önmagában, hanem azért, mert elméjüket megrontotta a bűn tobzódása és az e világi élet szeretete. Éppen ezért hagyjunk fel a testi emberek tévelygésével, akik csak saját halandó porhüvelyükkel törődnek, és áhítatosan hallgassuk és olvassuk a Szentírást, ami a lélek eledele! Kutassuk szorgalmasan az Ó- és Újszövetségben az élet forrását, és ne vesszünk bele az emberi szokások bűzös fertőjébe, amit az emberi képzelet teremtett saját megigazulására és üdvözülésére!

Hiszen a Szentírásban megtalálható mindaz, amit tennünk, kerülnünk, hinnünk és szeretnünk kell, mint ahogyan az is, hogy végső soron mit keressünk Istennél. E könyvekben megtalálhatjuk az Atyát, akitől, a Fiút, aki által és a Szentlelket, akiben minden létezőnek élete és maradása van, és ez a három személy egy Isten és egy lényeg. E könyvekben megismerhetjük önmagunkat, saját gyarlóságunkat és nyomorultságunkat, és megismerhetjük Istent is, és azt, hogy Ő mennyire jó, és miképpen részesít minket és minden teremtményét jóságában. E könyvekből megtudhatjuk, mi az Úr akarata, és miben leli örömét, már amennyire ez nekünk jelenleg szükséges. Ahogy azt a bölcs írástudó és istenfélő tanító, Aranyszájú Szent János mondja: minden, ami az ember üdvözüléséhez szükséges, bennefoglaltatik az Írásban. Az, aki tudatlan, tanulhat, és tudásra tehet szert. Az viszont, aki kemény szívű és megrögzött bűnös, az Isten igazsága által rászabott örök büntetésre talál benne, ami elrettentheti és meglágyíthatja őt. Az pedig, akit e világon sújt szenvedés, enyhülést talál az örök élet ígéretében, az ő nagy örömére és vigasztalására. Mígnem az, akin az ördög halálos sebet ejtett, meglelheti benne orvosságát az egészséges élethez. Az Írásban bőségesen fellelhető mindaz, ami ahhoz kell, hogy szükség esetén megtanítsunk bármely igazságot vagy leleplezzünk bármilyen hamis tanítást, megostorozzunk bármilyen bűnt vagy megparancsoljunk bármilyen erényt, megvigasztaljunk vagy megintsünk valakit, vagy bármi mást tegyünk megváltásuk érdekében. Ahogy Fulgentius mondja: bőségesen elegendő ez mind a felnőttnek eledelül, mind pedig a kisdednek anyatej gyanánt. Ez bármilyen korú, rendű és rangú ember számára megfelelő táplálék.

Forgassuk hát gyakran ezeket a könyveket kezünkben, tartsuk őket szem előtt, nyissuk meg fülünket és ízlelgessük ajkunkkal, de leginkább azt engedjük, hogy szívünket járják át. Hiszen Isten igéje lelkünk mennyei eledele, aminek hallgatása és megtartása megáld és megszentel minket. Megeleveníti lelkünket, fényes lámpásként elkísér utunkon, és megváltásunk biztos, állandó és örök eszköze. Bölcsességet ad az alázatosaknak és a tiszta szívűeknek, lelkünket pedig megvigasztalja, boldoggá teszi, felvidítja és táplálja. Nagyobb kincs és ékszer ez az aranynál vagy bármilyen drágakőnél, és édesebb a méznél, a csurgatott méznél is (Zsolt 19,11), hiszen ez az a jobb rész, amit Mária is választott, mert az örök vigasztalás van benne. A Szentírás

[8] Magyarul: Mudriczki 2010, 31–36. o.

igéje az örök élet beszéde (Jn 6,68), hiszen Isten e cél eszközének rendelte azt. S ez az ige elég erős ahhoz, hogy Isten segítségével megtérítsen és hatni tudjon, és miután a hívő szívek befogadták, a mennyei lélek szüntelenül munkálkodik bennük. Mert Isten igéje élő és ható, és élesebb minden kétélű kardnál, és áthatol az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig (Zsid 4,12). Krisztus bölcsnek nevezi azt, aki az Ő igéjére épít, erre a biztos és szilárd alapra. S ezen isteni ige alapján ítélnek majd meg minket, ahogy Krisztus mondja: az ige, amelyet szóltam, az ítéli el őt az utolsó napon (Jn 12,48). Isten szeretetét és kegyelmét ígéri azoknak, aki megtartják Krisztus igéjét, és azt is, hogy bennük a Szentháromságnak szállása és temploma lesz. Bárkinek, aki ezt az igét szorgalmasan olvassa, és a szívébe is vési mindazt, amit olvas, kioltatik buzgó vágya az e világi, mulandó dolgok után, viszont az Isten által ígért mennyei dolgok iránt heves vágyra lobban. Semmi sem alapozza meg jobban Istenbe vetett hitünket és bizodalmunkat, és semmi más nem őrzi meg jobban szívünk ártatlanságát és tisztaságát, és egyúttal az istenfélő élet és viselkedés külsőségeit, mint a Szentírás folyamatos olvasása és az arról való elmélkedés. Hiszen mindez mélyen belevéződik szívünkbe, és szinte a természetünk részévé válik a Szentírás szüntelen olvasása és szorgalmas tanulmányozása során. Sőt mi több, Isten igéjének jótékony hatása által a tudatlanok megvilágosodnak, azokat pedig, akik hittel és szorgalmasan olvassák, még több világosság árasztja el, ami megvigasztalja szívüket, és ráveszi őket Isten parancsolatainak teljesítésére. A megpróbáltatások közepette türelemre, bőség idején pedig alázatosságra int, és megtanítja, hogy milyen tisztelet jár Istennek, és milyen kegyelem és szeretet felebarátainknak. A kétségek közt vergődőknek jó tanácsot ad. Megmutatja, kihez forduljunk, ha segítségre vagy támogatásra szorulunk a bajban, és azt is, hogy egyedül Isten az, aki a diadalt adja nekünk (1Kor 15,57) ellenségünk minden testi vagy lelki támadása és kísértése során. És Isten igéjének olvasásából nem az húzza a legtöbb hasznot, aki a legtöbbet forgatja azt, vagy netán fejből tudja a könyveket, hanem az, aki a leginkább magáévá teszi, vagyis akit átjár a Szentlélek, és átváltoztatja szívét és lelkét azzá, amit olvasott: az, aki napról napra kevésbé büszke, kevésbé haragos, kevésbé kapzsi, egyre kevésbé sóvárog e világi csalfa örömök után, és napról napra mindinkább elveti régi, bűnös életét, erényeit viszont egyre inkább gyarapítja. Röviden, semmi sincs, ami jobban megőrizné a lélek jámborságát és kiűzné onnan az istentelenséget, mint Isten igéjének folyamatos olvasása és hallgatása, feltéve, ha ez istenfélő elmével és jó szándékkal párosul, azért, hogy megismerhesse és követni tudja Isten akaratát. Mert őszinte szem, nyílt szándék és tiszta szív nélkül Isten senkit sem bocsát az örök életre. Másrészt semmi sem homályosítja el jobban Krisztust és Isten dicsőségét, és nem vezet nagyobb vaksághoz és más bűnhöz, mint ha megfeledkezünk Isten igéjéről.

A harminckilenc anglikán hitcikkely (39 Articles) magyar nyelvű szövegéből[9]

VII. Az Ószövetség

Az Ószövetség nem ellentéte az újnak, mivel úgy az Ó-, mint az Újszövetség örök életet ígér az emberiségnek Krisztus által, aki egyedüli közbenjáró Isten és emberek között, lévén Isten is, ember is. Tehát rosszul vélekednek azok, akik azzal általtatnak, hogy a hajdankori atyák csupán ideig való ígéreteket reméltek. Jóllehet a törvény, amelyet Isten Mózes által adott, a szertartásokat és rítust illetőleg nem köti a keresztyéneket, és egy társadalom sem tartozik elfogadni annak polgári rendeleteit, mindazonáltal egy keresztyén ember sem menthető fel a törvény erkölcsi parancsolatai iránt való engedelmesség alól.

VIII. A hitvallások

A három hitvallást, úgymint a *Nicaeai*, *Athanasiusi* és általánosan *Apostolinak* nevezett hitvallást egészben véve el kell fogadni és hinni, mivel azok a Szentírás legerősebb bizonyságaival igazolhatók.

IX. Az eredendő bűn

Az eredendő bűn nem Ádám követésében áll (ahogy a pelagiánusok mesélik), hanem az minden egyes ember természetének bűnössége és romlottsága, ami természetszerűen jött létre az Ádámtól való származás folytán, minek következtében az ember nagyon távol áll az eredeti igazságtól, saját természeténél fogva hajlandó a rosszra, és a test mindig a lélek ellen kíván, minélfogva minden e világra született ember méltó az Isten haragjára és ítéletére. A természetnek ez a romlottsága megmarad azokban is, akik újjászülettek; ezért van az, hogy a test indulata, amit némelyek bölcsességnek, mások érzületnek, mások indulatnak, ismét mások a test kívánságának magyaráznak, nem engedelmeskedik az Isten törvényének. És bár Krisztus által semmi kárhoztatásuk sincs azoknak, akik újjászülettek és hisznek, mégis az apostol azt vallja, hogy a bűn oka magában a kívánságban megvan.

X. A szabad akarat

Az ember állapota Ádám esete után olyan, hogy saját természetes erejével és jócselekedeteivel hitre és Isten segítségül hívására megtérni és előkészülni nem képes. Ennélfogva nem tudunk Isten előtt becses és kedves cselekedeteket véghezvinni Istennek ama kegyelme nélkül, amely minket Krisztus által megelőz, hogy akarjuk, és velünk együtt munkálkodik, mialatt akarjuk véghezvinni a kegyesség munkáit.

[9] A Harmickilenc cikkely: az anglikánok hitvallása. In: Szántó 2000, 454–467. o. Ford. Erdős Károly, átdolg. Tótfalusi István.

XI. Az ember megigazulása

Egyedül a mi Urunk és Megváltónk, Jézus Krisztus érdeméért, hit által, nem a mi saját cselekedeteinkért és érdemünkért igazulunk meg Isten előtt. Ezért tehát az, hogy egyedül hit által igazulunk meg, felettébb idvességes tan, és vigasztalással teljes, amint ezt bővebben kifejti az ember megigazulásáról szóló homília.

XII. A jócselekedetek

Ámbár a jó cselekedetek, amelyek a hit gyümölcsei, és a megigazultakkal együtt járnak, a mi bűneinktől megtisztítani és az isteni ítélet szigorúságát kiállani nem bírják: mégis becsesek és kedvesek Isten előtt Krisztusban, és szükségképpen fakadnak az igaz, élő hitből, amennyiben nyilván azokból ismerhető fel az élő hit, éppen úgy, mint ahogy a fát gyümölcséről lehet megítélni.

XIII. A megigazulás előtt történt cselekedetek

A Krisztus kegyelme és Lelkének ihletése előtt történő cselekedetek éppenséggel nem kedvesek Isten előtt, mivel azok nem a Jézus Krisztusban való hitből erednek, és nem is érdemlik meg (amint sokan nevezik) a méltányolásszerű kegyelmet. Sőt nem kételkedünk, hogy mivel nem úgy lettek azok a cselekedetek, ahogy Isten akarta és parancsolta, tehát megvan bennük a bűn mivolta.

XIV. A fölös jócselekedetek

Önhittség és vallástalanság nélkül nem lehet azt mondani, hogy vannak úgynevezett fölös jócselekedetek. Azokkal ugyanis azt nyilvánítják ki az emberek, hogy nemcsak azt cselekedték meg Isten iránt, amit tenniök kellett, hanem többet is tettek az ő kegyelmére nézve, mint amennyit tartoznának, holott Krisztus világosan mondja, hogy *„…ha mindazokat megcselekedenditek, amelyek néktek megparancsoltattak, mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk."*

XV. Egyedül Krisztus bűn nélkül való

Krisztus a mi természetünk valóságára nézve minden tekintetben hasonló lett hozzánk, kivéve a bűnt, amelytől teljesen mentes volt mind testében, mind lelkében. Eljött mint szeplőtelen Bárány, hogy egyszer való önfeláldozásával elvegye a világ bűneit, és bűn (amint János mondja) nem volt őbenne. Azonban mi, többiek, még ha megkeresztelkedtünk és Krisztusban újjászülettünk is, mindamellett gyakorta megestünk mindnyájan: és ha azt mondjuk, hogy nincsen bennünk bűn, megcsaljuk magunkat, és igazság nincsen mibennünk.

XVII. Az eleve elrendelés és kiválasztás

Az életre való eleve elrendelés Istennek örök elhatározása, amellyel a világ fundamentomának letevése előtt ránk nézve, bár titkos tanácsában, változtathatlanul elrendelte, hogy megszabadítja az átoktól és kárhozattól azokat, akiket az emberek közül Krisztusban kiválasztott, és ezeket (mint tisztességre készült edényeket) Krisztus által örök idvességre vezérli. Ennélfogva akiket Isten ily kiváló jótéteménnyel ajándékozott meg, azok az Ő elhatározása szerint, Lelke által, alkalmatos időben elhívatnak, kegyelem által az elhívásnak engedelmeskednek, megigazulnak ingyen: Isten fiaivá fogadtatnak, hasonlatosak lesznek a Jézus Krisztus, amaz egyszülött Fiú ábrázatához, jócselekedetekben szentül járnak, és végezetre, Isten irgalmasságából, örökké tartó boldogságra jutnak.

Amiképpen az eleve elrendelésnek és Krisztusban való kiválasztatásunknak buzgó megfontolása édes, kellemes és kibeszélhetetlen vigasztalással teljes az igazán hívőknek és azoknak, akik érzik magukban a Krisztus Lelke amaz erejét, mely megöldökli a test cselekedeteit és érzéki tagjait, melyek még megvannak e földön, s akiknek lelke ama felsőbb égi tájak felé szárnyal; minthogy ez egyfelől az örök idvességnek Krisztus által leendő elnyeréséről táplált hitünket szerfelett erősíti és szilárdítja, másfelől Isten iránt való szeretetünket hathatósan lángra gyújtja: azonképpen a tudákoskodó, érzéki és a Krisztus Lelkétől elhagyott emberek szemei előtt Isten eleve elrendelésének még a gondolata is valami rettenetes meredek szirt, amelyről őket a sátán lezúdítja vagy a kétségbeesésbe, vagy a legtisztátalanabb élet éppen olyan borzasztó közönyös állapotába. Isten ígéreteit továbbá úgy kell fogadnunk, amint azok általánosságban közöltetnek velünk a Szentírásban, és cselekedeteinkben Isten akaratát kell követnünk, amely nyilván kijelentetett nekünk Isten igéjében.

XXV. A szakramentumok

A Krisztus által rendelt szakramentumok nem csupán a keresztyének hitvallásának jelei, hanem sokkal inkább a kegyelemnek és Isten irántunk való jóakaratának bizonyos tanúságai és hathatós jegyei, amelyek által ő láthatatlanul munkálkodik bennünk, és nem csupán éleszti, hanem szilárdítja is a benne való hitünket.

Krisztus Urunk az evangéliumban két szakramentumot rendelt, úgymint a keresztséget és az Úr vacsoráját.

A közönségesen nevezett öt szakramentum, azaz a konfirmálás, bűnbánat, papszentelés, házasság és utolsó kenet evangéliumi szakramentumokul nem tekinthető, mivel ezek részint az apostolok ferde utánzásából, részint a Szentírásban az életre adott utasításokból eredtek, de nem egyenlő szakramentumi természetűek a keresztséggel és az Úr vacsorájával, mivel nincs meg bennük az Istentől rendelt látható jegy és szertartás.

A szakramentumokat Krisztus nem azért rendelte, hogy szemléljék vagy körülhordozgassák azokat, hanem hogy illőleg éljünk azokkal, és csupáncsak azoknál van üdvös hatásuk, akik méltóképpen részesülnek bennük: akik ellenben méltatlanul élnek velük, kárhozatot szereznek önmaguknak, amint Pál mondja.

XXVIII. Az Úr vacsorája

Az Úr vacsorája nem csupán a keresztyének kölcsönös szeretetének a jegye, hanem sokkal inkább a Krisztus halála által való váltságunknak szakramentuma. És ennyiben azokra nézve, akik illőleg, méltóképpen és hittel veszik magukhoz: a megtöretett kenyér a Krisztus testével való közösség, hasonlóképpen a hálaadás pohara a Krisztus vérével való közösség.

A kenyér és bor átlényegülése (transsubstantiatio) az úrvacsorában nem igazolható a szent iratokból, sőt ellenkezik az írás világos szavaival, meghiúsítja a szakramentum természetét, és sok babonára adott alkalmat.

Az úrvacsorában a Krisztus testét csupán mennyei és lelki módon adják, kapják és eszik. A hit az a közeg, amelylyel Krisztus testét az úrvacsorában elfogadják és eszik.

Az úrvacsora szakramentumának őrizése, körülhordozgatása, felmutatása és isteni tiszteletben való részesítése nem a Krisztus rendelésén alapszik.

Hivatkozott művek

Ács Pál 2012. Sztárai Mihály különös mártíromsága – a Cranmerarius Tamás című Foxius-parafrázis tükrében. In: Csorba Dávid – Fazakas Gergely Tamás – Imre Mihály – Tóth Zsombor (szerk.): *Protestáns mártírológia a kora újkorban*. Debreceni Egyetem, Debrecen. = *Studia Litteraria,* 3–4. sz. 84–95.

Cummings, Brian (szerk.) 2011. *The Book of Common Prayer. The Texts of 1549, 1559, and 1662*. Oxford University Press, Oxford.

Fabiny Tibor (szerk). 2005. *William Tyndale: A Szentíráshoz vezető ösvény. A Pathway Into The Holy Scripture (1531).* Budapest, Magyarországi Luther Szövetség. (Magyar Luther Füzetek 9.)

Fabiny Tibor 2007. Church Paradigm versus Scripture Paradigm in the Debate of Sir Thomas More and William Tyndale. In: Andreas Höfele – Stephan Laqué – Enno Ruge – Gabriela Schmidt (szerk.): *Representing Religious Pluralization in Early Modern Europe.* Lit-Verlag, Münster. (Pluralisierung & Autorität.) 15–43. o.

Fabiny Tibor 2008. Scripture versus Church in the Debate of More and Tyndale. In: *Dialogue Concerning Heresies. Proceedings of the 2007 Thomas More Studies Conference, Dallas, November 2–4, 2007.* (Thomas More Studies 3.) 9–17. o. http://thomasmorestudies.org/tmstudies/DCH_Fabiny.pdf.

Fabiny Tibor 2012a. „…an overt, incestuous lecher, a plain agent of the devil". Thomas More's Daemonizing of Luther in A Dialogue Concerning Heresies. In: *Költők, kémek, detektívek, pirítós és fordítások – Írások Novák György tiszteletére. Poets, spies, detectives, pieces of toast, and translations: Essays in honor of György Novák*. Szeged, JATEPress. 69–78. o.

Fabiny Tibor 2012b. John Frith (1503–1533) vitája és mártíromsága. *Studia Litteraria,* LI. évf. 3–4. sz. 55–83. o.

Fabiny Tibor 2014a. Luther hatása Angliában. William Tyndale, „az angol Luther" és John Frith, „az angol Melanchthon". *Evangélikus Élet,* 79. évf. február 23. 10. o.

Fabiny Tibor 2014b. *Mártírium mint szó és tett William Tyndale életében és halálában.* Kézirat. Elhangzott a Debreceni Egyetem által szervezett *Protestáns mártírnarratívák a 16–18. században* című konferencián, 2014. február 21-én.

Keveházi László 2005. *„A kereszt igéjét hirdetni kezdtem". Sztárai Mihály élete és szolgálata*. Budapest, Luther Kiadó.

King, John N. (szerk.) 2009. *Foxe's Book of Martyrs. Select Narratives.* Oxford University Press, Oxford.

Mikesy András (szerk.) 2008. *Martin Luther és William Tyndale Pál Rómaiakhoz írt leveléről. Martin Luther and William Tyndale on Paul's Epistle to the Romans.* Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. (Kora Tudor irodalom és vallás 1.)

Mudriczki Judit (szerk.) 2010. *Tudor-kori homiliák*. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem.

Rowell, Geoffrey – Stevenson, Kenneth – Williams, Rowan (szerk.) 2001. *Love's Redeeming Work. The Anglican Quest of Holiness.* Oxford University Press, Oxford.

Szántó György Tibor 2000. *Anglikán reformáció, angol forradalom.* Budapest, Európa Kiadó.

[Szük Bendeguz L.] 2008. Az anglikán egyház kialakulása. *Egyháztörténelem – az igazi történelem* blog. http://egyhaztori.blog.hu/2008/04/15/anglikan_kialakulas. (Megtekintés: 2014. február 28.)

The vvhole workes of W. Tyndall, Iohn Frith, and Doct. Barnes, three worthy martyrs, and principall teachers of this Churche of England collected and compiled in one tome togither, beyng before scattered, [and] now in print here exhibited to the Church. To the prayse of God, and profite of all good Christian readers. London, 1573.

ELŐADÁS

Csoda és titok: ünnep a gyermekek között

Egyházi ünnepeink és az ünnepkörök jelentősége a család és a kisgyermekek életében[*]

SZABÓ LAJOS

Bevezető epizód – az óvodás korú gyermekek teológiai gondolkodása, avagy a hétköznap nyelvén az ünnep

Az alábbi történetből megláthatjuk, hogy a kisgyermekek világában milyen formában, mennyire szellemesen és mélyen jelenik meg a hittel kapcsolatos érzés az életkornak pontosan megfelelő sajátossággal.

Vasárnap egy tüneményes ötéves kislány keresztelőjén vettem részt, utána a családdal és a vendégekkel együtt ebédeltünk. A keresztelő istentisztelet keretében történt, a kislány, akit eddig alig lehetett rávenni nyilvános szereplésre, teljes nyugalommal és kedvességgel állt ki a teli templom oltára és keresztelőköve elé. A lelkész a prédikáció egy részét egyértelműen és kedvesen neki mondta. A liturgiában a húsvéti gyertyáról ketten – a lelkész és a megkeresztelt kislány – együtt gyújtották meg az ő személyes keresztelési gyertyáját. Ünnephez illő és az ünnep középponti szereplőjéhez méltó volt minden pillanat a templomban.

A családi ebéd vége felé, amikor meghallotta, hogy én voltam az édesanyja gyermekkori hitoktatója, addig somfordált a kislány, míg végül leült mellém, és elkezdte megmutatni minden szeretett játékát és frissen kapott ajándékát. Kereszteket is mutatott, kicsit aranyból, kedveset és színeset fából, egyszer csak így fogalmazott: „Tudod, ezt a keresztet akkor kaptam, amikor még pogány voltam, de ezt a másikat már most a keresztelésem után, amikor már keresztény lettem… Neked ezt tudnod kell, mert te is pap vagy. Látod? Melyik szebb szerinted?" Ez volt az a teológiai pont és mélység, ahol elakadtak a szavaim, és alig tudtam valamit válaszolni…

Az ünnep születése

Az ünnepet nem lehet sem előírni, sem megszervezni vagy kitalálni, mert az ünnep egy csodálatos születési folyamat eredménye. Ez lehet egy pillanat vagy egy nagyon hosszú időszak is.

Akkor kezd stabilizálódni és állandósulni egy esemény vagy gondolat az életünkben és a közösségeinkben, ha már képesek vagyunk ünnepet tartani egy ilyen élmény vagy átélt fordulópont kapcsán. Persze ennek komoly kritériuma az, hogy csak tiszta és értékes tartalmak mentén létrejött ünneplésről mondhatjuk el azt, hogy a szó nemes értelmében kiemelkedő és az életünket alapjaiban befolyásoló, építő kultúra a jelenlétük és a valóságuk. Nem szabad könnyelműen bánni az ünnep kritériumaival. Kisgyermekek iránt különösen nagy a felnőttek felelőssége abból a szempontból, hogy mit és milyen formában „ünnepeltetnek" velük.

Az ünnephez és az ünnepléshez hozzátartozik az értékképződés és az értékstabilizáció. Ugyancsak lételeme az ünnepnek az, hogy életet segít és az élni akarást generálja. Az ünnepnek speciális kultúrája van. Nevezhetjük ezt az életigenlés kultúrájának is. Minden ünnepre igaz ez, még azokra is, amelynek esetleg az emlékezés, a visszatekintés vagy valaminek a befejezése a tartalma. Ünneppé ez is csak úgy lehet, ha egyértelmű, hogy a ma élő nemzedéknek mindenképpen életkedvet és életenergiát ad. „Az ünnepek szépséget és értelmet adnak a hétköznapoknak. A keresztény óvodákban az ünnepek az öröm, a hálaadás alkalmai gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt." (*A református óvodai nevelés keretprogramja* 1998, 37. o.)

* Elhangzott az evangélikus óvónők országos szakmai találkozóján, 2014. március 4-én Orosházán.

Az egyházi ünnep „születése" vagy „alapítása"

Az egyházi ünnepeknek és ünneplésnek is ősi gyökerei vannak, de különleges bennük éppen az, hogy hihetetlenül sokszor és sokféleképpen újultak meg ezek az ünneplési rítusok úgy, hogy az eredeti tartalom és alap szilárdan megmaradt. A változatlanság értékállóságot jelent. Az eredetihez való töretlen ragaszkodás pedig az időtől függetlent, teológiai megközelítésben az „örökkévalót" testesíti meg.

A keresztény ünnepek értéke azért is nagyon kiemelkedő az egyház léte szempontjából, mert bennük és velük újul meg az egyházi élet a történelem folyamán. Őrzés és újrafogalmazás is egyben az egyházi ünneplés.

Az ünneplés változó elemei az élő egyház valóságáról, „vitalitásáról" tesznek bizonyságot. Az ismétlődő és tradicionális, másképpen kifejezve „eltörölhetetlen és elfelejthetetlen" komponensek pedig az állandóságot és a kezdetekkel való szoros kapcsolatot nélkülözhetetlen tartalomként tükrözik vissza ma is.

A liturgia ennek a folyamatnak a leképeződése és élő valósága a hit gyakorlásában. Nem eszköz és nem is módszer csupán, hanem esemény és élet. Addig liturgia, ameddig erre képes és ezt teszi lehetővé. A liturgia klasszikus „teremtő esemény" az egyházban. A hit számára különleges „ébredési" és „születési" kihívás. Ahogy a teológiai gondolkodásban az ünnep sincs a mi akaratunknak és képességünknek teljesen alárendelve, hanem Isten Szentlelkének teremtő munkájához tartozik, ugyanúgy az ünnep megélése, gyakorlása, a liturgia is ilyen értelemben születik meg és alakul, fejlődik az idők folyamán. Ezért különösen féltett kincs az ünnep és a hozzá tartozó liturgia az egyházban.

Első megközelítésben teológiailag nagyon egyszerű az alapvetés, hiszen a legklasszikusabb bibliai helyekhez kötjük az ünnep és ünneplés eredetét.

Az Ószövetség elején oda, ahogyan Isten megpihen a teremtés munkája után, és az eddigi ritmusból kiszakadó, teljesen más tartalmú nap születik meg, amiről a legfőbb információnk az, hogy *„megáldott és megszentelt"* (1Móz 2,1–3).

Az újszövetségi alap is úgy állhat most előttünk, hogy a leglényegesebb jellemzőt emelhetjük ki onnan is, ahol a mennybemenetel eseménye után a tanítványok együtt vannak egy kibővült körben, és *„ezek valamennyien egy szívvel és egy lélekkel kitartóan vettek részt az imádkozásban, az asszonyokkal, Jézus anyjával, Máriával és testvéreivel együtt"* (ApCsel 1,14). Illetve ehhez kell kapcsolnunk a Szentlélek kitöltésének történetéből azt, ahogyan a felfoghatatlan és hihetetlen sokszínűség és soknyelvűség helyzetében mindenki azt éli át, hogy *„halljuk, amint a mi nyelvünkön beszélnek Isten felséges dolgairól"* (ApCsel 2,11).

Mindegyik bibliai helyen a döntő jellemző az, hogy valami egészen más jelleg és forma jelenik meg az ünnep „alapításakor", mint az azt megelőző időszakban. Ez a „teljesen más" lesz az a domináns elem, ami az ünnep teológiai megközelítésében nagyon fontos számunkra, hogy az ünnepben mindig felfedezhetünk valami újat, aminek azonban az újsága mellett mégis van kötődése a régihez, az eddig átélthez.

Az ünnep mindig továbblendít, továbbsegít.

Az ünneppel elkezdődik valami olyan az életünkben, ami addig talán csak vágy, álom vagy csodavárás lehetett.

Az ünnep olyan, mint amikor egy varázslat részesei lehetünk valamilyen mértékben.

Onnan vesszük észre, hogy ünnepet élünk át, hogy ünnepi időbe és eseménybe kerültünk, hogy azt érezzük: szép, éltető és különleges dolgok zajlanak körülöttünk és bennünk. Teljesen más ez az idő számunkra, mint általában az eddigi.

Az ünnep elérhet minket belső, ünnepi érzésként. Ekkor életünk egy-egy napját, óráját vagy esetleg csak néhány percét a következő mondatok megtapasztalásával éljük meg: „most jó élni", „most nem zavar semmi", „most stabilan állok a lábamon", „most biztonságban vagyok", „most békességem van", „most nincsenek félelmeim", „most elengedhetem magam", „most közel vagyok másokhoz","most egyértelmű a holnap", „most a jövő tiszta és szép előttem".

Ezekből kirajzolódik számunkra az, hogy az ünnep mindenképpen olyan időszaka az életünknek, amikor kiszakadhatunk a fárasztó, stresszes vagy idegességet és nyugtalanságot generáló folyamatokból.

Az ünnep testünknek és lelkünknek olyan időszaka, amikor nem energiát veszítünk vagy erőnk határán küzdünk, hanem energiát nyerünk, és önbizalmunk erősödik. Felfedezhetünk új lehetőségeket. Ráébredhetünk új utakra és lépésekre, amelyeket eddig csak álmodtunk vagy titkos gondolatként forgattunk magunkban. Mindezek a felfedezések nem erőltetetten, nem kényszeredetten zajlanak le bennünk, hanem természetes és jóízű, spontán tapasztalásként. Sokszor szeretnénk ilyen helyzeteket az életünkben. Szívesen látnánk másokat is körülöttünk így. Jó lenne sűrűbben úgy élni a családunkban, hogy ilyen „kiemelt" időket tapasztaljunk meg. De a társadalomban is hihetetlen gyógyító ereje van annak, ha tiszta, szép és jó értékek mentén valódi lehetőség kínálkozik az ünnep gyakorlására.

Az egyházi esztendő és a keresztény ünnepek dinamikája

Az egyházi ünnepek az egyházi esztendő teológiai rendszerében külön-külön rendelkeznek saját központi tartalommal, de együtt is fontos látnunk azt, hogy milyen szoros kapcsolatban állnak egymással. Minden ünnepnek megvan a maga ereje, sugárzása és színe, de ezt csak a „teljesség képéből" lehet levezetni és megérteni. Ennek az összhangnak a megérzése az ünnepek teológiájának a lényege.

Jézus Krisztus életének egészként történő szemlélése az alapvető megközelítés az ünnepekhez.

Minden ünnepnek van domináns bibliai történet a középpontjában, de ezek összekapcsolása és egységként való megértése a döntő fontosságú. Az ünnepek együtt látásának a készsége nélkülözhetetlen. A foglalkozásokra is igaz ez, ahogyan Révész Józsefné fogalmazza meg ezt az óvodai gyermek-bibliaköri munkával kapcsolatban: „Fontos, hogy a foglalkozásokat az egyházi esztendő menetébe ágyazva tervezzük. Ez határozza meg az egyes bibliai történetek feldolgozásának helyét és időpontját." (2010, 7. o.)

Minden évben megismétlődő, visszatérő azonos történetek, rítusok, színek és események egy nagy egységet erősítenek fel ma bennünk: Jézus Krisztus megváltói műve teljes és határtalanul meghirdetendő és határtalanul megélhető valóság minden ember számára. Természetesen ez adja meg azt, amit más szóval missziói karakternek nevezünk. Ennek rendelhetjük alá az ünneplési kultúrát és szokásokat az egyház egész gyakorlatát illetően.

Az ünneplés 1. ismeret közlése bibliai történetekkel, 2. személyes részvétel egy rítus folyamatában és 3. egyénileg megtapasztalt élmény egy különleges, titkos csoda életünkbe való belépése révén (vö. Gyökössy 1992, 14–28. o.).

Az ünnepek teológiája az óvodákban

Az óvodások nem minifelnőttek, hanem teljes emberek a maguk egyéni és életkori sajátosságaiknak megfelelő adottságokkal és képességekkel. „Az emberek ma is hajlamosak azt hinni, hogy a három-hatéves gyermek valójában kicsinyített felnőtt, csak egy kicsit »butácska« még… Ez egyáltalán nem így van. Az óvodáskorú gyermek önálló entitás; nemcsak ismereteket gyűjt – melyekből természetesen valóban kevéssel rendelkezik –, de ezeket az ismereteket másképpen dolgozza fel, mint a felnőtt, ilyeténképpen a világról – és benne önmagáról – alkotott képe minőségileg eltér a felnőttétől." (Ranschburg 2007, 355. o.)

Ranschburg Jenő munkásságának az óvodáskorra vonatkozó, generációk gondolkodását meghatározó véleménye nagyon fontos megállapítás.

Nekik, a kisgyermekeknek is a hármas ünneplési mechanizmussal van találkozásuk. És ők is átélik és megtapasztalják ezen keresztül Isten közelségét és jelenlétét a maguk világában, érzéseikben és gondolataikban egyaránt.

Természetesen az is izgalmas, hogy már az óvodáskorban is legalább háromszor visszatérnek az ünnepek és az ünneplések, a keresztény üzenet ünnepekre épített alapja évente újra megjelenik a kisgyerekek világában, és természetesen összevetik egymással ezeket. Ennél alaposabban csak azt hasonlítják össze, hogy hogyan ünnepelünk az óvodában és hogyan a családban. Ha még gyülekezetben is ünnepelnek, az már a harmadik élménymező. Elfogadó lehet általában a kisgyermekkori hozzáállás mindehhez, de az biztos, hogy a saját finom kritikai rendszerével komoly és mély minősítésekkel éli meg ezeket az eseményeket minden évben. Összehasonlítást végez közöttük. Az óvoda számára legyen fontos és megbecsült az, ahogyan egy mai család ünnepel. A családokat pedig neveljük arra, hogy az óvodások formálódó ünneplési magatartását respektálják és befogadják. Kölcsönös érdeklődési és tanulási folyamat ez. Nem egészséges és nem is jó, ha egyirányú.

A fontos teológiai tartalmat a nagy ünnepekkel kapcsolatban általában minden óvónő jól ismeri. A hazai magyar nyelvű óvodai szakirodalom is bőséges információt ad az óvodai keretprogramok különböző felekezetű és ökumenikus kiadványaiban. Érdemes ezeket összehasonlító elemzéssel tanulmányozni és a saját felekezeti specialitást a részletekben felfedezni és beépíteni a módszertanunkba.

A következő egyszerű leírás segít megérteni azt, hogy mennyire vagyunk képesek koncentrálni és egyszerűsíteni az ünnep mondanivalóját úgy, hogy a lényegi tartalom ne sérüljön.

Adventi előkészület

Jézust megismerni és neki engedelmeskedni nagyon jó dolog. Nehéz helyzetben lévő embereknek sokat segített, akik ott voltak a közelében. Jó dolog ott lenni, még ha néha nehezen és nem jó kedvvel érkezünk is abba a sarokba, ahol róla szólnak a különleges történetek. Készülni is érdemes erre. Valamit készíteni. Adventi koszorút, adventi ágat díszíteni vagy adventi képet rajzolni. Valaki közeledik, akihez mi is szeretünk közel lenni. A várakozás motívuma is igaz teológiai tartalom, de leginkább úgy, hogy akit nagyon szeretünk és akihez nagyon ragaszkodunk, azt mennyire jó dolog várni. Türelemgyakorlat. Kíváncsisággyakorlat, vajon mikor találkozunk, és milyen lesz ez. Ablaknyitogatás. Napi visszatérő rítusok ideje ez. A fokozatos közeledés és lépésről lépésre haladás egy kedves, de néha azért küzdelmes úton.

Mottó: Jó dolog és jó érzés Jézus közelében aktívnak lenni és sokfelé figyelni.

Karácsony

Jézus születését ünnepeljük. Akit szeretünk, és akiről sokat hallottunk már. Lukács evangéliuma a központ ebben az ünneplésben. Öröm és a legnagyobb ajándék Jézus érkezése. Szerény körülmények közé született, mégis mindenféle ember és állat odatalált a gyermek Jézushoz. Kedvesen és természetesen veszik körül. A kicsiségben és a nagyon egyszerűben már benne rejlik a jövő, hogy mindenkinek érdekes és fontos az ő élete. Az angyalok kedves és öröm-

teli éneke Betlehem határában nagyon messzire elhangzik. Mi is énekelünk angyali éneket. Isten nagy ajándéka mellett ajándék a karácsonyfa, alatta is ajándékok vannak, és még én is, ha kicsi is vagyok, tudok és szeretek is ajándékot készíteni másoknak. Jó érzés, amikor valaki örül, ha a kezébe teszek egy általam készített, néha nagyon titkos ajándékot.

Mottó: Mi is részt veszünk a születésnapi ünneplésben és még az angyalok énekében is.

Böjt, virágvasárnap, nagypéntek és húsvét

Jézus észreveszi és tudja azt is, ha betegek vagyunk, ha problémáink vannak. Tudja, hogy sokszor félünk, és ő segít „nem félni". Sok embert meggyógyított. Csodákat is tett. Ezeket nem tudjuk megmagyarázni, hanem csak „csodálni". Érdekesek és izgalmasak ezek a történetek. De nem mindenkinek tetszett az, amit Jézus tett. Ellenségei is voltak. Jeruzsálem szép és szent városába ünnepi módon érkezik meg, szeretettel és ünnepléssel fogadják. De elmondja a tanítványainak, hogy sokan vannak olyanok is, akik nem szeretik őt, valaki el is árulja majd, és meg fog halni. Amikor elfogják, elítélik és meghal, mindenki, aki szerette, szomorú és gyászolja őt. De harmadnapon, amikor a sírjához mennek az asszonyok, nem találják ott, hanem egy angyal közli velük, hogy feltámadt és él. Utána többször találkoznak vele a tanítványok. Ez hatalmas öröm, szinte hihetetlen. El is mondják ezt a csodát mindenkinek. Mi is elmondjuk ma is mindenkinek, hogy Jézus él.

Mottó: Jézus a bajban és a félelmekben is közel van. Jó barát a végsőkig, sőt azon túl is…

Pünkösd és mennybemenetel

A tanítványok nagyon szomorúak voltak, amikor egy kis ideig úgy éltek, hogy Jézus nem volt velük. Nem jár ott közöttük, és nem foghatják meg a kezét. Nem ülhetnek úgy köré, mint korábban. Azt gondolták, ez mindig így lesz. De nem így történt. Jézus megtartotta azt az ígéretét, amit többször is elmondott a tanítványainak, hogy nem hagyja őket magukra, mindig ott lesz velük, még akkor is, amikor nem látják, amikor nem megfogható és megtapasztalható testi formában lesz közöttük. Azt ígérte, hogy ad olyan erőt és kedvet a tanítványoknak, hogy mindig eszükbe jutnak a szavai. Nem felejtik el azt, ahogyan együtt mentek, vándoroltak és sok csodát láthattak. Pünkösdkor Szentlelket kaptak. Olyan képességet, hogy a szívükben érzik Jézust. Felnőttek ma sem tudják megfejteni ezt a titkot, mégis nagyon érzik, hogy Jézus jelen van és imádkozhatunk hozzá, beszélgethetünk vele, szereti és védi a mi életünket ma is. A Szentlélek az, aki meg tud tanítani olyan dolgokra, amelyekről azt gondoltuk eddig, hogy mi erre nem is leszünk képesek sohasem. A Szentlélek Istennek olyan ereje, akire mindig lehet számítani, amikor félünk, bátortalanok vagyunk. De a Szentlélek mozgósít is, cselekvésre késztet. Olyan csodát is tud tenni, hogy akiket nem szeretünk annyira vagy akikre haragszunk, azokkal megbéküljünk, még ők is a barátaink lehetnek.

Mottó: A Szentlélek olyan erőssé tesz, hogy még kis csodák is történnek az életemben.

Csoda és titok az óvodákban, avagy az ünneplés karizmája

Az ünneppel mindig egy darab kincs, egy pici titok, egy csipetnyi csoda érkezik az életünkbe.

Az ünnepek különleges, páratlan érzést hoznak a hétköznapokba, a profán és megszokott mindennapokba. Ezzel olyan meglepetés ér minket, amire nem számíthatunk. Az egyházi ünnepen végső soron mindig az játszódik le, hogy a transzcendens belép a földi életbe. Ami titok és megmagyarázhatatlan, az kerül olyan közel, a mi érzékelésünk számára is megtapasztalhatóan, amilyen mértékben és formában mi magunk nem tudtuk elképzelni.

A keresztény ünnep küldetése teológiai értelemben Isten közelségének és valóságának a megtapasztalása és átélése. Megerősítő állomások az ünnepek a hit fejlődésének útján. Életkori sajátosságok szerint szabad nevelni ezekre a percekre. Nem annyira tanítani, oktatni kell ezeket a napokat és szent időket, sokkal inkább együtt megélni, gyakorolni és szeretni.

Az ünnep közösségben lesz ünnep. Aki egyedül él, annak is közösségben válik ünneppé a vasárnap vagy a húsvét, ehhez pedig kell a nyitottság, az elfogadás, a bizalom és a hit bátorsága a megfelelő életkor szerinti mértékben és ismeretben. Erre a magatartásra tudunk mi is tudatosan nevelni, szoktatni, arcunkkal, gesztusainkkal és szavainkkal együtt erről korszerűen tanúskodni. Minél többen és minél váratlanabb összetételben ünneplünk, annál erőteljesebb és áldásosabb az ünneplésünk.

Amilyen ünnepben részesülnek a mai kicsik, olyan lesz majd húsz év múlva az akkori „nagyok és új kicsik" ünnepe. Ami megmarad abból, amit ma ültetünk és átadunk, csak az terem majd gyümölcsöket a következő generációk életében. Felelősség ez, de csodálatos küldetés is. Az ünnep csodát tartogat!

A záró történet is csodáról szól. Arról, hogy milyen is a csodaérzés, a titkok világa, amire szükségünk van a gyermekek hitének kíséréséhez és fejlesztéséhez. Segítsen ennek a mesének a meditatív elolvasása abban, hogy észrevegyük, milyen komoly és különleges megbízás a „szent

titkok megőrzése". Az óvodai lelki munkában óvónők és lelkészek ezt végzik ma is – köszönettel és megbecsüléssel tartozunk nekik ezért a szolgálatért.

Történet a kosárról, amely telve volt csodálatos dolgokkal[2]

Élt egyszer egy ember, akinek volt egy fantasztikus marhacsordája. Minden tehénnek fekete-fehér szőre volt; titokzatos, mint az éjszaka. Az ember szerette a marháit, és mindig a legjobb legelőkre vezette őket. Amikor esténként megnézte a teheneket, azok elégedetten kérődztek, ő pedig ezt gondolta: „Holnap reggel rengeteg tejet fognak adni!"

Egy reggel azonban, amikor meg akarta fejni a teheneit, azt látta, hogy tőgyük üresen s petyhüdten lóg. Azt gondolta, kevés táplálékhoz jutottak, így aztán másnap olyan legelőre terelte őket, ahol zamatos volt a fű. Nézte, ahogy jóllakásig legeltek, látta, milyen elégedettek. Másnap reggel azonban tőgyük ismét üres és petyhüdt volt. Harmadnap aztán vadonatúj legelőre terelte a nyájat. Azonban a tehenek ezután sem adtak tejet.

Elhatározta hát, hogy lesben áll, és megnézi, mi történik a tehenekkel. Amikor éjféltájban fehéren csillogott a hold az égen, látta, hogy a csillagokból leereszkedik egy kötélhágcsó. Könnyű, fiatal lányok lebegve ereszkedtek le rajta. Szépek voltak és vidámak, halkan egymásra nevettek. Odamentek a tehenekhez, és elkezdték fejni őket. Ekkor felugrott az ember, el akarta kapni őket, ők azonban szétszaladtak, és visszarepültek az égbe. Egyet azonban sikerült elkapnia, méghozzá a legszebbet. Magánál tartotta és feleségül vette.

Ettől kezdve naponta kijárt a felesége a mezőre dolgozni, az ember pedig őrizte a teheneket. Boldogok voltak, és a közösen végzett munka meggazdagította őket. Csak egy dolog bántotta az embert. Azon az éjszakán, amikor rátalált a feleségére, annak egy kosár volt a karján. „Ebbe a kosárba sohasem szabad belenézned!" – figyelmeztette őt akkor az asszony. „Ha mégis megteszed, mindkettőnkre nagy bajt hozol."

Egy idő után megfeledkezett az ember az ígéretéről. Egyszer, amikor egyedül volt a házban, meglátta a kosarat, amely egy félhomályos sarokban állt. Levette róla a kendőt, és hatalmas nevetésben tört ki.

Amikor a felesége hazaérkezett, rögtön rájött, mi történt. Ránézett az emberre, és sírva így szólt: „Belenéztél a kosaramba!" Az ember azonban csak nevetett, és ezt mondta: „Bolond asszony! Mért olyan titokzatos ez a kosár? Hiszen nincsen benne semmi!"

De miközben ezt mondta, a felesége hátat fordított, elindult a naplemente felé, és a földön soha többé senki nem látta.

Tudjátok, mért hagyta el az embert a felesége? Nem azért, mert megszegte az ígéretét. Hanem azért, mert azokat a gyönyörű dolgokat, amelyeket az égből kettőjük számára magával hozott, nem látta meg, sőt kinevette őket.

[2] Afrikai mese. Forrás: Scheilke–Schweitzer 1999, 114–115. o.

Felhasznált és ajánlott irodalom

A református óvodai nevelés keretprogramja. Református Pedagógiai Intézet, Budapest, 1998.

Chapman, Gary – Campbell, Ross 2010. *Gyerekekre hangolva.* Harmat Kiadó, Budapest.

Evangélikus Iskola, IX. évf. 15. sz. 2009. november.

Frenkl Szilvia – Rajnik Mária 2002. *Életesemények a fejlődéslélektan tükrében.* 2. kiad. Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány – SOTE, Budapest.

Gyökössy Endre 1992. *Hogyan tartsunk gyermek-bibliaórát? Kis módszertan.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

Kádár Annamária 2012. *Az érzelmi intelligencia fejlődése és fejlesztésének lehetőségei óvodás- és kisiskoláskorban.* Ábel Kiadó, Cluj-Napoca.

König, Hermine (szerk.) 1980. *Religion im Kindergarten.* Kösel Verlag, München.

Ranschburg Jenő 2007. *Szülők könyve.* Saxum, Budapest.

Révész Józsefné 2010. *Mindennap Jézussal. Segédlet az óvodai hittanfoglalkozások, gyermekbibliakörök vezetéséhez.* Luther Kiadó, Budapest.

Scheilke, Christoph Th. – Schweitzer, Fridrich (szerk.) 1999. *Kinder brauchen Hoffnung. Religion im Alltag des Kindergartens.* Gütersloher Verlagshaus – Verlag Ernst Kaufmann, Gütersloh.

Spangenberg, Peter 2005. *Lyukat beszéltek a hasamba. Kis iránytű az élethez.* Kálvin Kiadó, Budapest.

Szabó Lajos (szerk.) 2012. *Az imádkozás ábécéje.* Luther Kiadó, Budapest.

Szávai Géza 2010. *Láss csodát! A rajzban gondolkodó gyermek.* Pont Kiadó, Budapest.

Székács-évkönyv 2008–2010. Szerk. Oláh Rita – Nagyné Györgyi Szilvia. Székács József Evangélikus Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium, Orosháza, 2010.

Takács István – Csillag Ferenc – Trencsényi László (szerk.) 2011. *Hogyan szeressük a gyermekeket?* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

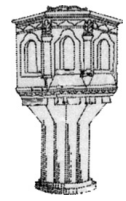

Böjt 6. vasárnapja (Palmarum)

Zsid 2,5–9

Igehirdetési előkészítő

Személyes bevezetés

Abban a megtiszteltetésben lehet részem, hogy erről a textusról tizenkilenc év után újra írhatok a *Lelkipásztor*ban. Engedtessék meg ezen túl még annyi személyes információ, hogy ezeket a sorokat a Szentföldön írom a téli nyárban, pálmafák árnyékában, egy tavaszi ünnepi alkalomra hangolódva.

Böjt 6. vasárnapja, másik nevén virágvasárnap ünnepe a nagyhét nyitánya és felütése. A nap evangéliuma elmondja Jézus jeruzsálemi bevonulását. Feszült várakozás övezte a szent városba érkezését. Nyilvános fellépésére sokan vártak. Hozsannát énekeltek neki, pálmaágakat és ruháikat terítették elé az útra. Mintha csak a Miatyánk tőle hallott szavainak beteljesedését várták volna az érkezőtől: „Jöjjön el a Te országod!"

És Isten országa tényleg elérkezett. Csak egy kicsit másképp, mint ahogyan az emberi képzelet gondolta.

Igehirdetőként virágvasárnap ünnepén is az a komoly feladat vár ránk, hogy megpróbáljuk áthidalni azt a nagy távolságot, amely az ember és Jézus gondolkodása között tátong. Nem igazán értették a kortársai, legtöbbször a tanítványai sem. Ha őszinték vagyunk magunkhoz, be kell látnunk, hogy mi sem értjük igazán. A gondolkodásunk nem egy síkon mozog az övével. Nem ugyanarra gondolunk, amikor Isten országáról, a kicsiségről vagy nagyságról vagy éppen az uralom gyakorlásáról gondolkodunk.

A textusról

A Zsidókhoz írt levél ismeretlen szerzője úgy tesz bizonyságot Jézusról, hogy elhelyezi egy olyan táblán, ahol az igazán fontos személyek szerepelnek. Ebben a sorban elsőként és hangsúlyosan szól az angyalokhoz való viszonyról. Ez azért fontos, mert a Teremtőtől nagy méltósággal és kiemelt státusszal megáldott ember rangban az angyalok után következik. A 8. zsoltár szent rácsodálkozással ír arról, hogy Isten miként tüntette ki teremtményei közül az embert: *„Kevéssel tetted kisebbé Istennél, dicsőséggel és méltósággal koronáztad meg."* (Zsolt 8,6) A Zsidókhoz írt levélben a 8. zsoltárra való utalás azért különleges, mert egyszerre igazolja vissza azt, hogy Isten micsoda figyelemmel és szeretettel viseli gondját az embernek, ugyanakkor egyértelműen Jézusra vonatkoztatva formálja át az eredeti szöveget. A Zsid 2,7 így fogalmaz: *„Rövid időre kisebbé tetted őt az angyaloknál, dicsőséggel és méltósággal koronáztad meg."* Ez utóbbi rész Jézus földi szolgálatára utal, aki korábbi rangjáról (ti. arról, hogy nagyobb az angyaloknál, szemben az emberrel) emberré lételével egy időre lemondott. Ez egyszerre tesz bizonyságot Jézus személyéről és Isten emberszeretetéről. Isten figyelmében az ember érdemtelenül is kitüntetett helyen van.

„Mindent a lába alá vetettél": a zsoltárban az emberre, a Zsidókhoz írt levélben Jézus kiemelt rangjára utal.

A keleti királyok szimbolikus hatalmának kifejezéseként egy asszír reliefen kőbe faragva is láttam, hogy egy összekuporodott ember volt egy uralkodó zsámolya, lábtartója… A „mindent lába alá vetettél" lehetne ilyen uralom is. A földi uralkodók hatalmi mámorukban nemritkán eljutottak oda, hogy eszközként használták az alattvalóikat, kényük-kedvük szerint bántak velük. Az ember hatalmi torzulása a történelem nehéz időszakaiban egyszerűen nem ismert mértéket. Jézus hatalomfelfogása egészen

más. Nem az embert alázza meg, hanem ő alázza meg magát és emeltetik fel. Mégpedig a keresztre. Így kerültek „lába alá" az emberek…

Nehéz követni az emberi gondolkodástól ennyire eltérő logikát és hatalomhasználatot!

A 8. vers végén és a 9. versben ezt olvassuk: *„Most ugyan még nem látjuk, hogy minden uralma alatt áll, azt azonban látjuk, hogy az a Jézus, aki rövid időre kisebbé lett az angyaloknál, a halál elszenvedése miatt, dicsőséggel és tisztességgel koronáztatott meg…"*

Még nem látjuk! Számolnunk kell azzal, hogy ezt nem könnyen veszik észre és nem könnyen értik meg hallgatóink sem.

A *Jeromos-kommentár* a Zsid 2,5–18-ig terjedő szakasz címéül ezt adja: *Jézus felmagasztaltatása megaláztatása révén.*

A magyarázatban a Jézusról szóló bizonyságtételnek azt az elemét bontja ki, hogy Jézus felmagasztaltatása, angyalok fölé kerülése azt jelenti, hogy a világ a korabeli elképzelésekkel szemben nem az angyalok, hanem a náluk nagyobb méltóságra jutott Jézus oltalma alatt áll. Ez pedig olyan evangélium, amelyről örömmel beszélhetünk virágvasárnap ünnepén is!

Gondolatok az igehirdetéshez

Virágvasárnap a várakozás ünnepe. A jeruzsálemiek pálmaágakkal, hozsannával, hódolattal várták a szabadító királyt. Az ember néha ráérez, hogy szüksége van a szabadításra és a Szabadítóra. A várakozása mégis magában hordozza a csalódás és a félreértés esélyét. Mert emberi módon gondolkodik. A betegségek, a földi korlátok, társadalmi, etnikai, vallási elnyomatások idején, kirekesztettséget megélve sóhajtozik, imádkozik, támaszt keres az ember. Sokkal nehezebben veszi észre, hogy sokszor a saját álmainak, ösztöneinek, belső kényszereinek, bűneinek a rabja. Pál apostollal kellene sóhajtania valamennyiünknek: *„Én nyomorult ember! Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?"* (Róm 7,24)

A legmagasabb szinten törődik velünk…

Az ember Isten kitüntetett figyelmét élvezi. A zsoltáros arra csodálkozott rá, hogy a Teremtő az embert micsoda méltósággal ruházta fel. Ez a kitüntetett figyelem nyilvánult meg Jézus, az Isten fia emberré lételében is. Itt járt közöttünk, a történelmünk része lett egy „különleges ember", aki egy rövid ideig ugyan kisebb volt az angyaloknál, valójában azonban nagyobb náluk. Távoli, ismeretlen civilizációk üzenetének figyelésére hatalmas űrteleszkópokat állít fel az ember, ugyanakkor könnyen elengedi a füle mellett a már megérkezett üzenetet.

Jézus nemcsak itt járt, de valóban azért jött, hogy szabadulást hozzon. A világ sorsa és a mi sorsunk is az ő kezében van. Kitüntetett figyelemmel fordult felénk. Mekkora figyelmet kap tőlünk?

A világ nem a földi nagyhatalmak oltalma alatt áll, ahogy sok mai ember gondolja, de nem is angyalok oltalma alatt, ahogy a bibliai kor embere képzelte. A mindenség a szeretetét földünkön is megmutató Jézus oltalma alatt áll. Ez mindenképpen nagyon jó hír.

Minden a lába alatt…

A földi hatalmasok a legyőzöttekkel tudatosan is éreztették a hatalmukat. Ahogyan azon az asszír domborművön látható, ahol a király lábtartójaként egy összekuporodott ember szolgál. A hatalmaskodó ember sokféle módon próbálja kifejezésre juttatni, hogy nagyobb a másiknál. Jézus hatalmas, de nem hatalmaskodó király. A virágvasárnapi evangéliumban a szamár használata is ezt jelzi. Minden és mindenki a lába alatt van, de nem azért, mert élő zsámolyként használja az embereket, hanem mert szeretete elvitte egészen a Golgotáig. Ott és úgy kerültek lába alá az emberek…

Ezt a hatalmi logikát még a tanítványai sem értették. Mégis ez a miénktől mindenben eltérő hatalom, a szeretet hatalma a reményünk!

Most ugyan még nem látjuk…

Hatalma még nem látszik. Legalábbis olyanformán nem, ahogyan a hatalmaskodók hatalma látszódni szokott. Az erőszak pusztító hatalma sokkal látványosabb, mint a csendesen és szelíden építő hatalom. Akiket azonban Jézus szeretetének hatalma megérint, azokon ez meglátszik. A korai Krisztus-követőket arról ismerték fel, hogy mennyire szerették egymást.

Az idei virágvasárnapon is érkezik a Szabadító. Szüksége van rá a világnak, és szükségünk van rá nekünk is. Szükségünk van rá, hogy másként lássunk. Szükségünk van rá, hogy másként gondolkodjunk Istenről, a világról, az egyházról, a hatalomról, egymásról és önmagunkról. Szükségünk van rá, hogy már e világ keretei között is eljöjjön az ő országa, és nekünk is részünk lehessen benne…

■ SZEMEREI JÁNOS

Tallózó

„A zsoltáridézet értelmét ebben az összefüggésben abban látjuk, hogy Jézusról és az ő eljövendő világ feletti uralmáról nem lehet az ember nélkül beszélni. Az új korszakban Jézus és az ember összetartoznak, elválaszthatatlanok egymástól. Az új korszakban az embert, hivatását, léte értelmét csak Jézussal együtt lehet megérteni. (…) Istennek az ember felőli eredeti elgondolását, hivatását Jézus Krisztus valósította meg a maga személyében azáltal, hogy ember-

ré lett (9 v.), amely által, mint egy »második Ádám«, egy új emberi generáció kezdete lett." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Az első fejezetben Krisztus Isten Fiaként volt kiválóbb, itt azért, mert ember." (*Szegedi bibliakommentár – Újszövetség.* Korda–Bencés)

„Jézus messiási mivolta látható, bár félreértett volt, istenfiúsága viszont nem látható; csak a bizonyságtétel(ek)be kapaszkodva, csak hallás útján, csak hittel ragadható meg." (Id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„Ezt a zsoltárt Krisztusra vonatkoztatja, s ezzel megállapítja a) Krisztus megaláztatását a szenvedésben és a kereszthalálban, s b) Krisztus felmagasztaltatását a feltámadásban és mennybemenetelben. Ami pedig a legfontosabb: a két állapotot *'azért, hogy'* viszonyba hozta egymással." (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata.* Kálvin Kiadó)

„Miért nem látjuk akkor, hogy az embernek minden alávettetett? A válasz az, hogy az ember elveszítette uralmát a bűn miatt. Ádám bűne miatt átok ül a teremtésen. (…) Amikor azonban az ember Fia visszatér uralkodni a földre, az ember uralma helyreáll. Jézus, mint Ember, helyre fogja állítani azt, amit Ádám elveszített, sőt annál többet tesz." (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„»Sőt, az egyik helyen valaki tanúságot is tett erről.« A nem pontos fogalmazás azt tükrözi, hogy az író szerint lényegtelen, ki a szöveg emberi szerzője, hiszen a teljes írás Isten szava." (*Jeromos-bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Krisztus megaláztatása – az, hogy egy időre az »angyaloknál kisebb« lett – elválaszthatatlan az evangélium szívétől. Pontosan azért lett valóságos emberré, mert csak így tudta megváltani a hús és vér emberi lényeket." (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

Illusztrációk

VERS

Jókai Anna: *Ima – virágvasárnap alkonyán*

Istenem.
Az az alkony.
A földbe döngölt örökzöldek.
A már üres úton horpadt pléhdobozok zörögnek.
Hasadt nejlonzacskók a bokrokon fennakadva.
Köpésbe ragadt csikkek a taposott fűben.
Istenem.
Ez a piszkos alkony
a hamis csillogású nappal után –
Mert semmi sem volt a híg fényben valódi:
sem a csődület, sem az ujjongás,
sem az integető pálmaágak
sem a fejhangon intonált hozsanna.
Egy álságos jelenet mozgatott bábjai voltunk.
Nem itt dőlt el a sorsunk.
Istenem.
Alkony van.
Kivérzett eufória.
A tömeg berekedt.
Vedel, zabál:
Vacsorál.
A tévé elé ül.
Új üvöltésre készül.
A „feszítsd meg" élvezetesebb.
A kereszthalál érdekesebb.
Istenem.
A nagypéntek a valóság.
Nem csap be engem.
A virágvasárnap illúzióját
engedd elfelednem.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A 8. zsoltár idézete miatt a környezetvédelem témája került a beszélgetés központjába: az embernek számba kellene vennie az erőforrásait, tudnia kellene azokkal bánni és azokat hasznosítani. Hogy ez a felelősség megvan-e az emberben, az más kérdés.

Ifjúsági bibliaóránk egyik tagjának van egy már publikált verse is az uralkodásról, az emberi hatalomról:

„A hatalom legyen felelősség,
Ne csak önző fellengőség.
A hatalom többet adjon,
Túl sokat sose kapjon.
A hatalom legyen szeretet,
Tisztelni fogják az emberek."

Egyértelmű, hogy jobb uralkodni, mint kiszolgáltatottnak lenni, hiszen akinek ki vagyunk szolgáltatva, az nem feltétlenül akar nekünk jót. Valójában kiszolgáltatottnak lenni csak Isten felé jó, mert ő úgy gondoskodik, hogy akarata szerint minden jobb lehessen; jobb annál, mint amit mi tudnánk adni.

Kaptunk egy küldetést, a teremtettségbeli uralkodást – talán ez lehet az istenképű feladatunk.

Kérdés: egyáltalán mit tudunk igazából uralni? Most egy olyan világban élünk, ahol nem stimmelnek a dolgok: mint egy jó festmény, amit összepacáztak, de majd Isten kijavítja és összefoltozza, visszaáll az eredeti terve, amit kigondolt. Isten emlékszik az eredeti tervére, visszatudja állítani.

A „lába alá vetni” kicsit pejoratív megjelölés, viszont akkor már nem, ha arra a Jézusra gondolunk, aki nekiáll a tanítványai lábát mosni: az Úr így lett a lábunk alá vetve, és ezt önszántából tette meg. Az ő hatalma az evangéliumi ige (Jn 10) hatalma: hatalmam van arra, hogy odaadjam és visszaadjam az életemet.

Az Emberfia kifejezés Jézusra utal, mert bár eredetileg a zsoltár szerint az embert lehet érteni alatta, de itt inkább már a jézusi megaláztatás van benne, semmint az emberi kitaszítottság. Az ószövetségi kép még inkább az emberre utal, de az újszövetségi kép már Jézusra. Kérdés, hogy igénk meddig beszél az emberről, és honnan beszél már egyértelműen Jézusról. Vagy annyira emberré lett Jézus, hogy ezt már nem is lehet szétválasztani?

Mindenesetre váratlan fordulat, ahogy az emberről a szerző Jézusra vált át.

Melyik világról van szó: a mostaniról vagy már az ítélet utániról? Vajon ebben a jövőbeli világban ki uralkodik? Vajon ott az emberek fognak uralkodni, és akkor nagyobbak lesznek az angyaloknál? Vagy talán az angyalok? Az biztos, hogy az ítélet utáni világot már nem ronthatjuk el: azt már csak Isten uralja.

Illik-e ez az ige virágvasárnapra? Inkább Jézus felmagasztalásáról kellene beszélnie a textusnak, nem pedig a mélységről! Kicsit sötét igének éreztük a textust: ez inkább a kereszthalálra készít elő, semmint a húsvéti dicsőségre.

Nagycsütörtök

▶▶ Jel 19,9–10

Igehirdetési előkészítő

Nagycsütörtök ünnepéről

Apokaliptikus látomások, üdvtörténeti és eszkatológiai képek keretezik a *triduum* kezdetét, nagycsütörtök ünnepét. Az utolsó vacsora estéjének dokumentálása helyett egy olyan széles panorámában tárul elénk az ünnepi vacsora képe, amelynek nagy ölelésében óvatos és körültekintő homiletikai döntésekkel szükséges a nagycsütörtöki igehirdetésre készülni. A készülés egyik veszélye, hogy a textus teológiai mélységének komolyanvétele nélkül túl egyszerű párhuzamok alapján hirdetjük az igét. A másik veszély, hogy a nagy ívű horizont részleteiben elveszve nem rajzolódik ki egy olyan üzenet, amely magában foglalja a gazdag teológiai hátteret, de a koncentrált krisztológiai üzenetet is.

Ez a Jelenések könyvéből való textus hangsúlyossá teszi az úrvacsorának azt az örömteli és reménységet hordozó aspektusát, amelyről főleg nagypéntek előestéjén könnyen elfeledkezünk. Ebben a kontextusban nagypéntek fájdalmát és gyászát nagycsütörtök és húsvét örömöt és reménységet hordozó üzenete keretezi. Ennek a keretnek teológiai és praktikus jelentése is lehet. Teológiailag az öröm és a reménység „kerete” hitünket és életünket is új erővel járhatja át. Krisztus kereszthalála nem egy út végét és kudarcát jelenti, hanem az emberhez „emberközelbe” hozott lehetőséget és az itt és most már megszülető reménységet. Nagycsütörtökön az úrvacsora szentségével való élés új lendületet adhat a reménységbe való belekapaszkodásnak. Ezzel a reménységgel feltöltekezve a nagypénteket átélő ember hite új mélységeiben fedezheti fel az érte hozott áldozat nagyságát és Isten szeretetének határtalan voltát.

Az öröm és a reménység kerete praktikus szempontból sokszor egy igen kis gyülekezetnek való prédikálást is jelent. Bár az elmúlt években volt pozitív változás a nagycsütörtöki istentiszteleten való részvételben, mégis jó lelkiekben újra felkészülni arra, hogy bármilyen létszámú gyülekezet is van együtt, a hitnek és reménységnek az üzenete olyan feltöltekezési lehetőség, amelyben bátran bízhatja magát minden hívő és minden igehirdető Isten Szentlelkének megújító munkájára.

A Bárány menyegzőjének szimbolikus üzenete

Öröm a mennyben, eljött a Bárány menyegzőjének ideje! A Jelenések könyvének 19. fejezetében az első 10 vers bevezetőül szolgál olyan eszkatologikus témákhoz, mint Krisztus második eljövetele, az ezeréves uralom, a halottak feltámadása, az utolsó ítélet és az új teremtés kérdése. Ez a bevezető szakasz Isten igazságosságát dicsőítő liturgikus szakasz, amelyben a menny nagy sokasága a huszonnégy vénnel, a négy élőlénnyel és az angyalokkal együtt dicséri Istent, aki előkészíti a Bárány menyegzőjét. A dicsőítés célja az, hogy az istenhívő emberek reménységgel tekintsenek Jézus második eljövetelére, és erősítést kapjanak az evangélium terjedését gátoló és megakadályozó mindenféle céllal és üldözésekkel szemben. A Jézusról való bizonyságtétel életünk és szolgálatunk célja, bármilyen erők álljanak is velünk szemben.

Nagypéntekre készülve magunk előtt látjuk azokat az erőket és hatalmakat, amelyek szimbolikusan a Jelenések könyvében is megjelennek Babilon képében. Látjuk magunk előtt az Isten Fiát, a názáreti Jézust a golgotai kereszten, de az eszkatologikus horizonton már magunk előtt láthatjuk a Bárány győzelmét és diadalát mindazon erők felett is, amelyek az embernek bukást, tragédiát, a bűn hatalmát jelentik. Isten szabadító szeretetének ünneplése az a menyegzői vacsora, amelyre az angyal a meghívást tolmácsolja.

A menyegzői vacsora szimbóluma Ézs 25,6–8-ra utal vissza, amely az utolsó vacsora történetében jelenik meg újra, Jézus eszkatológiai kijelentésében, amely szerint Jé-

zus akkor iszik újra a szőlő terméséből, amikor újra iszik ebből Isten országában (Mk 14,25; Mt 26,29; Lk 22,18). Ez az üdvtörténeti és eszkatológiai ív a páskavacsorától kezdve az utolsó vacsora történetén keresztül az új teremtés menyegzői lakomájáig megrajzolja a szabadítás és szabadulás nagy történetét, az ember teremtmény mivoltának reményét és jövőképét.

Az angyal a Jelenések könyvének hét boldogmondása közül a negyediket közli a 9. versben János apostollal: *„Boldogok, akik hivatalosak a Bárány menyegzőjének vacsorájára!"* A passzív szerkezet a meghívás tényének isteni kezdeményezéséről szól (Mt 22,3). A menyasszony és a menyegzőre meghívott vendégek két egymásba kapcsolódó szimbólum. A meghívottság ténye már az örömüzenet része. Nem érdemeink és cselekedeteink, de még nem is bizonyságtételünk alapján érdemeljük ki azt, hogy a menyegző boldog vendégei lehetünk. Az angyal meg is erősíti a kijelentését azzal, hogy igaz Isten igéje. Igaz mindaz, amit Isten az emberért tett és tenni készül.

A textus második verse egy furcsa szituációt rögzít. Az apostol érzelmei annyira túláradóak az angyali kinyilatkoztatás hatására, hogy magát az angyal elé veti, hogy őt imádja, de az angyal elhárítja ezt a dicsőséget, és rámutat az istenkövetés, a hit valódi lényegére: minden teremtett lény küldetése és szolgálata egyedül Istenre mutasson. A prófétaság, a bizonyságtétel csak akkor lehet helytálló, ha felismeri igazi célját, és nem másról szól, csak a Jézus Krisztusról szóló bizonyságtételről.

Az igehirdetéshez

Családi életünkben nagy hangsúlyt fektetünk a közös étkezésekre. Amikor csak tehetjük, együtt ülünk asztalhoz, és igyekszünk minél tovább megtartani ezt a szokást, hogy az egyre inkább cseperedő gyermekeink számára is fontossá váljon az, hogy szüleikkel együtt üljenek asztalhoz. A közös családi étkezések mellett mindig nagy élmény számunkra, ha vendégek jönnek hozzánk vagy mi magunk vagyunk vendégségbe hivatalosak. Jó érzés, hogy egyre több olyan tapasztalatunk van, hogy a finom étkek, az ízléses teríték mellett már a gyerekek számára is a fontosak a jó beszélgetések, a közös nevetések, a formálódó és erősödő barátságok, a közösség szép és áldott élménye. Bízom benne, hogy az asztal körül egymás kezét fogó és együtt imádkozó családtagok, barátok, keresztény testvérek képe nem csupán bennem, de a gyermekeinkben is örök emlékekké válnak.

Minden ember örömmel tapasztalja meg, hogy milyen öröm az, ha meghívást kap egy testvéri vacsorára. Milyen öröm a készülődés vendéglátónak és vendégnek egyaránt! Milyen jó az, ha közelebb kerülhetünk egymáshoz, őszinte és testvéri légkörben beszélgethetünk, és mindezt egy szépen megterített asztal mellett tehetjük meg!

Bizonyára nem véletlen, hogy a Biblia lapjain újra és újra előkerül a közös lakoma képe. A páskavacsorától kezdve az ézsaiási eszkatologikus próféción át Jézus közösségvállalásáig és a bűnösökkel való asztalhoz telepedéséig, az utolsó vacsora egyszerre örömteli és fájdalmas pillanatán át az emmausi tanítványok felismeréséig, ahogyan Jézus megtöri a kenyeret – fel sem tudjuk sorolni mindazokat a bibliai képeket, amelyek közös étkezésekről, kenyércsodákról, a mennyei lakoma képeiről szólnak. Mindezek a képek és momentumok egyszerre csúcsosodnak ki abban a szentségben, amelyet evangélikus egyházunk az úrvacsora szentségének nevez. Egy olyan vacsorának, amely a bűneink megbocsátásán és a megtisztuláson keresztül a magát értünk adó Krisztussal és keresztény testvéreinkkel való közösség Istentől megáldott, szent alkalma. A valódi jelenlét, a meghívás, a részesedés szentsége és ünnepe.

Tény, hogy ma már egyre kevesebben vannak olyanok, akik csak azért vesznek úrvacsorát, mert valamilyen családi alkalomból ez kötelező. És még ha lassú is azok számának növekedése, akik önként és hitből járulnak az oltárhoz, mégis valahogyan az első keresztényekhez hasonlóan azt éljük át, hogy belső indíttatás, a hívó szónak való engedelmeskedés, Krisztus velünk való közösségvállalásának öröme és a megbékélt életre való vágyunk visz oda minket a kenyér és bor elé, Krisztus testének és vérének valóságos jelenléte felé.

Nagycsütörtök ünnepe egyszerre öröm a győzelem felett és egyszerre elcsendesedés a bánat és a gyász felett. Öröm, mert a menyegzőre, a nagy ünnepségre való meghívás kitágítja ennek a szűkös földi életnek a horizontját, és elhozza már most a reménytelen élethelyzetekbe is a remény életet és biztonságot hozó sugarát.

Elcsendesedés, mert a bűnök súlya egyszerre teljes valóságában átjárja az embert. Isten és ember ellen elkövetett vétkeink, gonoszságunk, büszkeségünk és arroganciánk nagycsütörtök másnapján mérhetetlen súllyal nehezedik egy emberre, arra a Jézusra, aki elhordozza helyettünk az emberi élet és személyes életutunk minden kudarcát. A kudarc oly súlyos, hogy nem lehet a kereszt valósága elől visszafordulni.

De az örömnek és a gyásznak ez a paradoxona mutatja meg, hogy kézzelfogható közelségben van az Isten országa, a nagy pillanat, amikor már egy falat kenyérben és egy korty borban is közösségünk lehet Jézussal. Ez a vacsora lehet az az örömteli felfedezés, hogy milyen Isten valódi gyermekének lenni, milyen az ő országának vendége lenni.

Nagycsütörtök ünnepén imádkozzunk közösen azért, hogy ez az elénk táruló horizont belőlünk a helyes hálaadást és dicsőítést hozza elő. Ne forduljunk el, ne kicsinyeljük le, ne keressünk pótvigaszt a helyett, ami egyedül bűnbocsánatot, megváltást, az élet értelmét és az életünk jövőjét hozhatja el nekünk.

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Tallózó

„A »*prófétaság lelke*« pedig az igehirdetésre, mégpedig a Krisztust hirdető apostoli bizonyságtételre utal, arra a szóra, amely a gyülekezetet közvetlenül szólítja meg Isten igéjével. Ebben az értelemben János apostol folytatója a próféták szolgálatának, mivel azok Isten szavának voltak közvetlen hírnökei (…) A »*boldogok*« kitétellel a Hegyi beszéd elején (Mt 5,3–12) találkozunk. A szó azonos értelmű az *üdvözülőkkel.* (…) Ezekben az igékben az »igazság« és Jézus, valamint az »igazság beszéde« és Jézus egybekapcsolódik. (…) Úrvacsorai imádságainkban helyet kap a kapernaumi százados helyes önismeretéből feltörő vallomás: »Uram, nem vagyok méltó arra, hogy hajlékomba jöjj!« Sok szívben nem a méltatlanság, hanem az arravalóság tudata foglalja el a főhelyet, s ezért nincs vágyakozás arra, hogy a Bárány menyegzőjének asztala megteríttessék számára is! (…) Erőre az a hívő és az a gyülekezet kap, aki és amely az öröm vágyakozásával néz előre és ebben az előretekintésében egymásba ér az úrvacsorai oltár és a mennyei lakoma asztala." (Id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„Bár embereknek, városoknak és nemzeteknek széles tere van a próféciában, fő tárgya mégis egy Személy, az Úr Jézus Krisztus. (…) Minden prófétai témát gondosan kell tanulmányozni, de sosem olyan módon, hogy elsötétítsük azt a tényt, hogy Jézus Krisztus a középpont." (C. I. Scofield D. D.: *Magyarázó jegyzetek a Bibliához.* Evangéliumi Kiadó)

„Az egyik nagy veszélye annak, amikor valaki bármiféle szolgálatban van, és Isten használja Őt, és az egyik nagy veszélye annak, amikor az Istentől kapott lelki ajándékainkat használjuk az éppen az, hogy az emberek olyan gyakran az eszközt kezdik el imádni, akit Isten használ." (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre.* The Word for Today)

„*…ezek Isten igaz igéi,* a menyegző, a lakoma nem ábránd, nem is irodalmi hasonlat, hanem a legteljesebb valóság lesz. Mennyei valóság, mert az előbbi csapások során romhalmazzá, pusztasággá, füstölgő sivataggá vált föld erre pillanatnyilag nem látszik alkalmasnak." (Dér Katalin: *A Jelenések könyve.* Kairosz Kiadó)

Illusztrációk

VERS

Dsida Jenő: *Meghittség*

[…] Te átlátszó vagy,
tiszta, mint a levegő,

mint üvegkorsónk friss vize,
melyen átcsillan a nap.
Én szomjas vagyok
s te nem tagadod meg tőlem magadat.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ami nem világos

Első hallásra a textusból nem derül ki, hogy ki az, aki szól. Csak annak a számára egyértelmű, aki olvasta már a Jelenések könyvét. És általában a jelképes kifejezések, mint a Bárány vagy a Bárány menyegzőjének vacsorája, inkább érzéseket keltenek, mint megértést. Ismerni kell hozzá a Biblia többi részét, hogy valamit megértsünk belőle. Általában ami az igehirdetést hallgató számára érthető a textusokból, azok Jézus kijelentései az evangéliumokból, és a Jézusról szóló evangéliumi szakaszok, ezek önmagukban is reményt és hitet adnak, esetleg még néhány levélbeli ige. Általában minden más bibliai hely komoly magyarázatra szorul.

Gondolatok

Mindenki várja a jó hírt hozó hírnököt, jó hallani ebben az igében erről. A hírnök személye nem lényeges. A menyegző kifejezés jó érzéseket kelt. Várjuk, de félünk is tőle. Vajon ott leszek-e? Talán a megbocsátás, ami az embert fölszabadítja a kétségek és félelmek alól.

Vajon csak a keresztények hivatalosak a Bárány menyegzőjére? És hivatalos-e az, aki meg van keresztelve, de ennek nincs folytatása nála? Aki hivatalos, az mind jelen is lesz? A nagy vacsora példázatához is hasonló kijelentés kapcsolódik. Boldogok a hivatalosak. Hétköznapi értelemben használva a kifejezést tényleg boldogok? Bujkálunk és rejtőzködünk, mint Ádám és Éva. Pótcselekvések mögé bújunk, akár a vallásosság is lehet ilyen pótcselekvés. Pedig a menyegzőn csak nyíltan lehet részt venni. Igazán részt venni az örömben nem lehet elbújva. Jó, hogy menyegzőre vagyunk hivatalosak.

Nagypéntek

▶▶ Zsid 10,11–18

Igehirdetői előkészítő

Bevezető gondolatok

Textusunk és a homiletikai helyzet érdekessége, hogy 1989-ig ez a textus nagycsütörtöki alapigeként szerepelt, és az előkészítőkben is így taglalják. 1989-től kerül át nagypéntekre. A szakasz témája: Krisztus egyszeri áldozata felülmúlta a papok naponkénti tökéletlen áldozatkísérleteit, és ebben beteljesedett az új szövetség ígérete. Mai fogalmakba öntve: a Krisztus áldozata/halála által megnyitott szabad

út Istenhez felülmúlja a posztmodern ember minden istenkeresési, Istenhez való közeledési akcióját, amely eleve ismétlésre és kudarcra van ítélve. Ez jól beleillik a nagypénteki gondolatkörbe. Nagypéntek aktuális üzenete ugyanis a templomba érkező evangélikus számára ezekre a kérdésekre adandó válaszokban fogalmazható meg: Mit ünneplünk nagypénteken? Miért halt meg Jézus a kereszten? Mit jelent Jézus áldozata mint az áldozatbemutatásokat lezáró, egyetlen áldozat nekünk ma?

Exegézis

A Zsidókhoz írt levél 10,11–18 verseinek üzenete, hogy Isten régi ígéretei beteljesültek. Élő és ható igéje a Szentlélek interpretációja segítségével az új szövetség népének figyelmét is (8. fej.) Krisztusra irányítja, mert csak benne jut el a tökéletességre. Az ószövetségi textusok (Zsolt 110,1; Jer 31,33–34) az új kontextusban új értelmet nyernek. Az intertextualitás, a textusok egymás közti kommunikációjából egy felszabadító evangélium születik: ószövetségi nyelven az új szövetség perfektuálódásáról ad tanúbizonyságot! Nincs többé bűnökért való áldozat! A 18. vers szerint Isten Krisztus által új történetet kezdett a világgal.

A *11. vers* megállapítja, hogy a kultikus áldozat naponkénti bemutatása nem éri el a célját: a bűnös lelkiismerettől (Zsid 9,9) nem tud megszabadítani. Az újabb bűn újabb áldozatot követel, mert az áldozat nem tökéletes, nem tudja egyszer s mindenkorra megszentelni, bűntől megszabadítani az Istenhez közeledő embert. Ismétlődése az ember rabságát, sorsa kiszolgáltatottságát demonstrálja: az ember vágyódik Isten közelségére, tudja, hogy bűne miatt nem léphet a szent Isten elé, nem mehet a kárpit mögé, csak a vágy, az ígéretek teljesülésében való reménység marad neki. Martin Buber írja (idézi Bräumer 1991, 207. o.), hogy míg az Izrael körül élő népek számára az áldozatnak az istenség jóindulatra való hangolása, a hála, az alávetettség kifejezése volt a célja, addig az Ószövetség szerint *az áldozat bemutatásának célja az Istennel való közösségbe visszakerülés volt,* ezért ő bibliafordításában az áldozat kifejezést (többféle héber formáját) a *korbán* szó alapján értelmezi. A *korbán* (*karab:* közeledni) jelentése: személyünkben közeledünk Istenhez. Az áldozat tehát nem hálaajándék, nem kiengesztelési ajándék, hanem annak kifejezése, hogy az ember Istené, azaz adósa. Az ember teljesen az Istené minden tulajdonával együtt. A bűn miatt azonban eltávolodott Istentől, megtagadta Isten jogát élete irányítására. Az áldozattal mégis azt akarja kifejezni, hogy kész Istenhez fordulni, őt keresni. Vágyódik a vele való közösségre. Az ember istenkeresése Isten irgalmára szorul.

12–13. vers: Az előbbi háttéren válik érthetővé, hogy Jézus egyszeri áldozata mennyiben különbözik a naponkénti emberi közeledési kísérletektől (áldozatoktól). Az ő áldozata, amelyről a 7. és 9. fejezetben már részletesen szólt, tökéletes, és olyan tartós hatással rendelkezik, hogy nem kell megismételni. A főpap helye mostantól kezdve nem az áldozati oltár előtti *megállás,* hanem a 110. zsoltár tanúsága szerint az Isten jobbján való *ülés.* Ez is a befejezettségre utal: elvégeztetett! (Jn 19,30) Ezzel a szerző írásában nem először hivatkozik a közös őskeresztény hitvallásra, miszerint Jézust Isten felemelte maga mellé, jobbjára, azaz a kereszten függő megalázottat megdicsőítette és hatalommal ruházta fel ellenségei felett (2,14 és 8,1).

14. vers: Már 10,10-ben volt szó arról, hogy Jézus testének feláldozása szentelte meg a gyülekezetet egyszer s mindenkorra. Most azt emeli ki a szerző, hogy ez a megszentelt állapot elhozta a vágyott tökéletességet is a benne bízóknak. Azaz az Istennel vágyott kapcsolat helyreállt, és folyamatosan itt van lehetőségként mindenkinek, hogy bűneitől megszabadulva szentül éljen, úgy, ahogyan azt a levél írója 10,19-től kezdve részletesen kifejti az etikai részben olvasóinak. Jézus főpapként nemcsak bemegy a kárpiton túlra, de testével új és élő utat nyit, és ott is marad Isten jelenlétében, hogy közbenjárjon értünk. Ezért egyszeri cselekedete maradandó, örök hatással van mindazokra, akik benne bíznak. Az „örökre tökéletessé tette a megszentelteket" kifejezés értelme: megszenteltek azok, akik Istenéi. Örökre tökéletessé tette őket: halálával minden időkre érvényes és járható út jött létre, amelyen mindenki Istenhez közeledhet. Az istenkeresés nem csupán vágy többé, hanem célhoz jut a Jézusban bízók életében. Megszűnik a bizonytalanság: Jézus eleget tett, áldozata tökéletes (Zsid 7,25–28)! Vele Isten vándorló népeként az ember is eljut céljához (3–4. fej.). Ez az út ugyanakkor a formálódás útja: már most Istenéi vagyunk, de még nem értünk el a célhoz, ám Jézus a garancia rá, hogy nem hiábavaló az úton járás.

15–18 vers: Az újabb ószövetségi idézet, amely részben azonos 8,8–12-vel, a Krisztusban bízó ember új állapotát, az új szövetséget erősíti meg. Az Isten törvénye jó, ennek belátása és megélése ezentúl belülről jön, nem kényszer többé, hanem a cselekvő szeretet állapota. Ekkor hangzik az evangélium így ószövetségi nyelven: *„bűneikről és gonoszságaikról pedig többé nem emlékezem meg"* (17. vers). Mivel Isten Krisztusban egészen közel jött, nincs szükség közeledési áldozatokra, emberi erőfeszítésekre az üdvösséghez, elegendő a kegyelem.

Meditáció

Textusunkban olyan fogalmakkal találkozik a nagyünnepi gyülekezet, amelyek eléggé távol álnak hétköznapjaitól. Ezek: áldozat, megszentelt állapot, tökéletessé tétel,

főpap, új szövetség. Bár gyakran beszélünk a családért, a karrierért, egy nemes ügyért megtett emberi áldozathozatalról vagy háborús áldozatokról, de vallási áldozatról, kultikus cselekményről soha. Ezért a Zsidókhoz írt levél szimbolikája: a főpap és áldozata érettünk nagyon idegen számunkra. Idegenül hat az áldozati teológia is, amely Jézus halálát engesztelő áldozatként értelmezi az ószövetségi áldozatok analógiájára. Szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy a levél egy olyan korban született, amikor a kereszthalálról szégyenletes volt beszélni, mert a rabszolgák kivégzési módja volt, botránykő, ezért a szerző inkább a sokkal világosabb főpap–áldozat képben fejezi ki a megváltás üzenetét gyülekezete értelmiségi tagjai számára. Most fordított a helyzet, Jézus áldozathozatala, bűntörlő halála értünk elutasításra talál, a kultikus képek sokak számára idegenek. Jobb, ha Martin Buberhez hasonlóan lefordítjuk a cselekvést az istenkeresés/közeledés síkjára. Mert ma sokan keresik Istent, sokféle ideológiában, vallásban, életmódban. Bár ezek a próbálkozások jelzés értékűek, mint a papok naponkénti áldozata, kudarcra vannak ítélve. A tökéletesség, divatos szóval az „isteni állapot" ajándék, kegyelem. Itt hangozhat fel *nagypéntek evangéliuma:* nekünk olyan főpapunk van, olyan tanítónk, gurunk, mesterünk, aki előttünk járt és célba jutott. Ő az új és élő út Istenhez, aki vágyainkat beteljesíti, bűneinket megbocsátja, mert van hatalma hozzá.

Vázlatok

1. Mit ünneplünk nagypénteken?
   a) Nagypéntek válasz az ember Istenhez kiáltó, őt kereső vágyára.
   b) Míg az ember hiába közeledik Istenhez, mert bűnei megakadályozzák, Jézus tökéletes emberként célba jut. Elvégeztetett.
   c) Bűneink meg vannak bocsátva, élhetünk szabadon Istennel közösségben (az év igéje).

2. Miért halt meg Jézus a kereszten?
   a) Isten megtartotta ígéretét: amit az Ószövetségben megígért a Szabadítóról, az beteljesedett.
   b) Isten Krisztusban emberré lett, azonosult életünkkel és halálunkkal, kivéve a bűnt (Zsid 4,15).
   c) Jézus legyőzte a bűnt és a halált, hogy nekünk is örök életünk legyen.

3. Mit jelent Jézus áldozata nekünk ma?
   a) Ma is sokat beszélünk valós célok érdekében tett áldozathozatalról vagy áldozatokról.
   b) Jézus áldozata is valós cél érdekében történt, önfeláldozása irántunk való szeretetéből fakadt, mint például az anyáké, de van egy jelentős különbség:
   c) Jézus áldozatának hatóereje jóval nagyobb bármilyen földi áldozatnál; míg azok töredékesek, ez tökéletes, megtisztít és örökre tökéletessé tesz (szómagyarázat!), az Istennel való kapcsolatunkat rendezi véglegesen.

Hivatkozott művek

Bräumer, Hansjörg 1991. *Das erste Buch Mose. Kapitel 12–36.* 2. kiad. Brockhaus, Wuppertal. (Wuppertaler Studienbibel, Altes Testament.)

■ Gerőfiné Brebovszky Éva

Tallózó

„…a váltság nem pusztán a bűnök eltörlését jelenti, hanem egyszersmind a bűnös újjáteremtését is (…) Textusunk (különösen a 10,14.) felveti a megszentelődés kérdését. Látásom szerint szoros összefüggés van a Hegyi beszéd első főrészének záró szakasza (…) – „Legyetek azért tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes" (5,48) – és igénk között. (…) Igénk éppen ebben a vonatkozásban mond valami nagyon fontosat és újszerűt: Jézus golgotai áldozata elvégezte megszentelésünket, s ezt tovább »igazítani«, javítani vagy valamit emberi részről hozzátenni nem lehet. (…) Luther mindezt úgy mondja a Római levélben valahol: »A hit tevékeny valami; mielőtt kérdezné a jót, már teszi is.« Ebben van a lutheri megszentelődéstanításnak a lényege, s ehhez ad nagy segítséget textusunk is. (…) Nagypéntek üzenete nem a megszentelődés feladata, hanem a megszenteltetés ajándéka." (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A »tökéletessé tette« kifejezés a 10. versben szereplő »megszentelt« kifejezéshez hasonlóan befejezett (…) »A megszenteltek« »tökéletesek« (vö. 11,40; 12,23) Isten előtt, abban az értelemben, hogy amikor hozzá járulnak Krisztus halála révén (vö. 10,19–22), Isten teljesen elfogadja őket." (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A 14. versben a *tökéletessé tette* fordulat nem azt jelenti, hogy erkölcsileg feddhetetlenné, hanem azt, hogy az áldozat bemutatásával a cél, amelyet korábban hiába igyekezett elérni, beteljesedett: az emberek Krisztus áldozata által végleges módon *megszenteltekké* váltak, azaz képessé az Istennel való közösségre (vö. 4,16). Az, hogy Krisztus az *Isten jobbjára ült* (12. v.), annak a megerősítése, hogy áldozata elérte célját." (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Annak bizonyossága, hogy Isten *soha* nem emlékezik meg bűneinkről és gonoszságainkról, Isten szilárd akaratára, Krisztus tökéletes áldozatára (…) és a Szent Szellem biztos bizonyságtételére épül. *Hit* dolga, hogy Isten *soha* nem emlékezik meg a bűneinkről." (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése.* Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

DALSZÖVEG

LGT: *Sziszifusz-blues*

Én harcoltam már eleget,
De látod, abbahagyni nem lehet.
Ha kiütnek, ha én nyerek,
Már indul is az új menet,
S így átverekszünk éveket,
Csak egyszerre lehetünk vesztesek s győztesek.

Ha elhordom a köveket,
Máris újra nőnek még nagyobb hegyek.
De viszem, mint a többiek,
És káromkodok, vagy nevetek,
És azt akarom, amit nem lehet,
Érted és ellened,
Veled és nélkületek.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ellentétek az Írásban

Van bűnért való áldozat, és az mégsem képes vétkeket eltörölni. Miért vannak – voltak – akkor áldozatok? Vannak tehát, és még sincsenek.

„Várja, hogy ellenségei lába alá vettessenek” – írja a levél, aztán azt, hogy *„vétkeikről többé nem emlékezem meg”*. Ha már nem emlékezik meg vétkeikről, akkor nem ellenségei.

Nem illik Jézushoz, hogy „ellenségei zsámolyul vettessenek lába alá”. Ő nem irgalmával uralkodik? Talán hasonlat ez, nem szó szerint, hanem köznyelvi értelemben kell vennünk. Vagy Jézus ellenségei a bűn és a halál?

Kérdések

Kik azok a megszenteltek, akiket Jézus tökéletessé tett? És mitől lettek tökéletesek? Nem mi vagyunk-e a megszenteltek; azok, akik hisszük, hogy Isten megszentelt bennünket? A szentek gyülekezete a hívek közössége. De mennyiben számítanak tökéletesnek? Azt jelenti-e, hogy bűntelenek? Miért kritizálnám én magamat, az Isten művét? A tökéletes Isten teremtett engem, és Isten nem teremt selejtet! Nem bűntelen vagyok, hanem mint teremtmény vagyok tökéletes.

Miről tesz bizonyságot a Szentlélek? Jézusról, a jövőről, hogy Jézus lába alá vettetnek ellenségei? Vagy arról, hogy a megszentelteket Jézus tökéletessé teszi?

Felfedezések

Úgy tűnik ebből a szakaszból, hogy Jézus a pap is meg az áldozat is.

Nagyon nagy dolog, hogy Isten belénk írja törvényét. Ma ez tanulás útján történik. Sokszor csak formálisan ismerjük Isten törvényét, s milyen nagy esemény volna, ha az bennünk élne!

Az áldozatokat először ószövetségi értelemben vettem, de valóban mutatunk be mi is áldozatot – például templomba megyünk. Arra is jó értenünk, hogy nem képesek eltörölni a vétkeket. A fő mondanivaló, hogy van egy keret, amelyhez mi ragaszkodunk, és ráfogjuk Istenre, hogy őmiatta tesszük. De Isten nem ragaszkodik hozzá (áldozat mint rítus). Szép dolog az áldozat, de nem használ, nem törli el a bűnt. Ha mai „áldozataink” közepén nem Jézus áll, akkor csak kép marad, és nem valós esemény, valójában nem történik meg. Anyagi áldozatainkra is gondolok például. De gondolhatunk egymásért vállalt áldozatainkra is.

Nagyszombat

▶▶ Zsid 4,9–11

Igehirdetési előkészítő

Nagyszombat homiletikája

Nagypéntek árnyéka és húsvét fénye megakadályozza a sajátos nagyszombati üzenet megragadását. Nagyszombativá akkor lesz, ha ennek a napnak a nagyheti eseményekben Krisztus sorsában betöltött szerepére tekintettel a halálra, az elmúlásra, az enyészetre kerül a hangsúly. „Jézus valóságos halálához és sírbatételének evangéliumi közléséhez fontos teológiai érdek fűződik” – írja dr. Cserháti Sándor nagyszombati előkészítőjében (1976). „Gnosztikus beállítottságú keresztyének minden korban igyekeztek Jézus halálából szimbolikus, Jézust lényegében nem érintő eseményt faragni. Pedig Jézus éppen azáltal lett egészen sorstársunkká és itta ki az utolsó cseppig a »keserű poharat«, hogy vállalta még az enyészet borzalmát is. Nem úgy győzte le a halált, hogy kikerülte vagy színlelte, hanem egészen magára vette. Ezért ezen a napon a nagyon is valóságos, igazi elmúlással kell szembenéznünk.” Erre sokszor csak a temetéskor van alkalmunk, amelyet a mai ember legszívesebben elkerül. Jellemző ránk, hogy nem szeretünk az elmúlás gondolatával foglalkozni, és igyekszünk ki- és elkerülni minden olyan alkalmat, amely erre késztet. Sokszor ez sikerül is, hiszen a mai temetői gyakorlat nagyon tapintatosan lehetővé teszi. Közvetlenül a szemünk előtt ritkán zajlik exitus. Így nem kell feleletet keresni és ta-

lálni az ember egyik legfontosabb kérdésére, a lét-nemlét kérdésére. Pedig a halál elválaszthatatlanul hozzátartozik az élethez, sőt a halálról alkotott elképzeléseink akaratlanul is formálják életvitelünket. Önző, üres élet után rettenetes meghalni, mert mindenki úgy hal meg, ahogy élt. Megdöbbentő tapasztalat számomra, hogy egyre többen, sokszor gyülekezeti tagok is teljes meggyőződéssel hisznek egy maguk által kreált egyfajta lélekvándorlásban, amely valahol a halál tényének elodázását célozza, illetve az azzal való szembesülés képtelenségére, komolyanvételének hiányára utal. Ezért az egyszeri beteljesedést, kiteljesedett életet kell hirdetnünk, amihez hozzátartozik a test és annak végérvényes elhalása. Ugyanakkor az elmúlás átmenet is, méghozzá szükséges átmenet, amelyet Jézus is vállalt értünk, mert nem kerülte ki, nem semmisítette meg, nem halasztotta el, hanem legyőzte. Szolgává tette, és aki benne bízva hal meg, annak többé már nem árthat. Mert a halálban nem a fizikai megsemmisülés az igazán veszélyes és fájdalmas, hanem a megtérés lehetőségének megszűnése. Krisztus nagy utat tett meg értünk akkor nagypénteken át húsvétig, szenvedéseken, az Istentől való elhagyatottságon és a halálon át, hogy utat nyisson és előttünk járva menjen be abba a nyugalomba, az Istennél lévő örök életbe, ahová megváltottjait is várja.

Exegézis

Isten népe a végső beteljesülésre váró reménységben él. Ez ugyanúgy igaz Isten pusztában vándorló népére, a Zsidókhoz írt levél címzettjeire és az azóta, ma élő gyülekezetekre is. A levél szerzője a végső beteljesülésre, Krisztus megváltói halála által szerzett üdvösségre az igazi „szombatnak", Isten „nyugalmának" a kifejezését használja. Az arra való igyekezetre, törekevésre hívja fel a gyülekezet figyelmét. Krisztus az örök életet mindenki számára egyszer és mindenkorra megszerezte, de az ebben való hitben meg lehet fáradni, bele lehet fásulni, ami maga után vonja az ígéret, az Isten nyugalmába való térés elvesztését. Ezt próbálja a gyülekezetnek kifejteni az ószövetségi pusztai vándorlás példájával, ahol Izrael népe kételkedett, elveszítette hitét abban, hogy Isten be tudja vinni őket az ígéret földjére, azaz a szombati nyugalomba. Ez a kételkedés, hitetlenség megakadályozta az első nemzedéknek, hogy meglássák az ígéret földjét. Nem mintha nem szerették volna, de hit nélkül engedetlenné váltak Isten iránt, és ez az engedetlenség megkeményítette a szívüket.

Az ószövetségi példa, Isten népének pusztai vándorlása az újszövetségi beteljesedés előképe. A Zsidókhoz írt levél gyülekezetére is jellemző volt a hitbeli megfáradás. Krisztus várt dicsőséges eljövetelének késése, hiánya. Az első század vége felé keletkezett mű a kereszténység második, illetve harmadik generációjának szól, így meghatározójuk ez a hitbeli kimerülés, a szorongattatásoktól, szenvedésektől, üldözéstől való félelem, az egyház iránti hűség gyengülése, külső körülmények miatti csüggedés. Csalódottak amiatt, hogy az út az ígéret földjére, Krisztus második dicsőséges eljöveteléig túl hosszú és fáradságos. Ezért bátorítja, figyelmezteti őket a szombati nyugalomba való betérésre, amely kifejezés itt a végső beteljesülésre utal, a Jézus második eljövetelével beköszöntő üdvösségre. Tehát az ígéretes jövő eljövetelére vonatkozó ígéretek kifejtése és az arra való igyekezetre való buzdítás ez a rövid igeszakasz egy olyan nemzedék számára, amely a nyomorúságos jelen eseményei között sóvárog a múlt után, és kételkedni kezdett Krisztus minden más fölött lévő hatalmában és jelentőségében. Fontos a σπουδάζω szó aor. coniunctivusa, amelynek jelentése 'törekedés', 'töri magát valamiért'. Ilyen aktív törekvésre – törjétek magatokat össze, hogy bemenjetek Isten nyugalmába, a nektek is elkészített üdvösségre – figyelmezteti a szerző a gyülekezetet, és nem valami langyos, sok esetben teljesen érdektelen látszatkövetésre, amely nem számol a halál valóságával.

Az igehirdetéshez

Nagyszombat eseménytelen nap, ezért nincs benne semmi ünnepi. Némaság és mozdulatlanság árad belőle. Isten hallgat, a halott Jézus nyugalmát semmi nem zavarja, már nem szenved, küldetése véget ért. A temetők csendje telepszik a templomokba. A koporsó melletti csend. A lélek csendje. De ezen a napon el kell szenvedni a csendet, a halál csendjét, mert csak ebből bontakozik ki igazán az élet mélysége. Ilyenkor éljük át, mennyire fontos, mennyire kell a hit. Nélküle elveszünk. Ugyanakkor mennyire törékeny is. Milyen gyorsan el lehet veszíteni, meg lehet benne fáradni! A mai ember sokszor csak a sírig lát, és ez minket is megkísért, főleg az értelmetlen halál láttán. Mégis minden ezen múlik! Erre figyelmeztet ez a nagyszombati textus a Zsidókhoz írt levélből. A minket megszólító evangélium mellett ne veszítsük el a hitünket, hanem igyekezzünk, törekedjünk azt megtartani, ápolni és táplálni, mert csak így jutunk el Isten örök nyugalmába, a mennyei otthonba, amelyet elkészített nekünk. Ezért nagyszombat nem pusztán hagyományos gyásznap, hisz mindannyian tudjuk, hogy húsvétra virrad. Isten megtöri ezt a halotti némaságot. Az egyháznak nagyszombaton is élő Krisztusa van, aki szeretne velünk lenni, bevonni minket a passió, a temetés, a feltámadás által egyszer és mindenkor érvényes, megélt drámájába. Hiszen halálához nekünk is közünk van bűneink miatt, bár kétezer évvel ezelőtt történt. Nem a mi halálunk, de következménye van ránk nézve. És ugyanúgy következményei vannak feltámadásának is, amelyek szintén érvényesek ránk is, hiszen a sírból győztesen kilépő Krisztus meg akarja osztani diadalát velünk. Vessünk hát számot bátran az elmúlás gondolatával, és Jézus halálába

és feltámadása vetett hittel, reménnyel és bizodalommal tekintsünk és törekedjünk az örök életre.

Felhasznált irodalom

Cserháti Sándor (id.) 1976. Nagyszombat. Igehirdetési előkészítő. *Lelkipásztor,* 51. évf. 3. sz.

Gerőfiné Brebovszky Éva 2004. *A Zsidókhoz írott levél.* Kálvin Kiadó, Budapest.

Veöreös Imre 1996. *Az Újszövetség színgazdagsága*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

NEPP ÉVA

Tallózó

„Az Isten nyugodalmába való bemenetel ígérete akkor teljesedik be, ha a hirdetett evangéliumot hittel párosítják (2. v.). (…) Az ember a hitben lehet bizonyos Isten ígérete felől. (…) Aki az Istené, annak élete – Jézus Krisztusba vetett hite által – Ura életének példája és hasonlósága szerint teljesedik ki. Az ember földi életének velejárója a munka, a mennyeié a nyugalom (10. v.). A nyugalom mint cél áll a gyülekezet előtt és a jövőben van elrejtve." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„De mivel ezt saját hibájukból nem érték el, jön a harmadik értelmezés: az Isten szombatja a Krisztus. Ez a foglalata minden ígéretnek, megérkezésnek, célhoz jutásnak; ez az ő békessége, a nagy Megnyugovás, mikor eltöröltetik minden könnyhullatás és nyögés." (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata.* Kálvin Kiadó)

„…a honfoglalás Józsué idejében nem vezetett a föld folytonos birtoklásához. A megígért örökség ilyen folyamatos birtoklása olyan elvárássá lett a júdaizmusban, ami csak a Messiás országában fog megvalósulni. (…) De most kell világosan megfogalmazni, hogy az Isten nyugalmába való bemenetel azt jelenti, hogy az ember megnyugszik a munkától, mint Isten is a magáétól." (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Mielőtt megtértünk, esetleg próbálkoztunk valamit tenni a megváltásunkért. Amikor megértettük, hogy Krisztus bevégezte a munkát a Golgotán, abbahagytuk saját értéktelen erőfeszítéseinket, és a feltámadott Megváltóban bíztunk." (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„…a *nyugalom* nem valamiféle földi célt jelent, hanem a »végső időkben« (1,2) elközelítő beteljesedést Istennél. (…) a Zsidókhoz írt levélben minden váradalom összességét jelöli, mint az »Isten országa« az első három evangéliumban, és az »élet« Jánosnál. A *nyugalomra* vonatkozó ígéret tehát nem vesztette érvényét azzal, hogy Józsué bevitte Izraelt Kánaán földjére (…); hanem most is érvényben van (1. v.), és ránk nézve (nekünk) is érvényes, ha és amennyiben erősebb hittel bizakodunk benne, mint annak idején Izrael fiai (2b. és 11. v.)." (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

Illusztrációk

VERS

Fodor Ákos: *Három negatív szó*

nincs
semmi
baj

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Nehezen birkóztunk meg ezzel az igével, különösen is annak tudatában, hogy nagyszombatra van kijelölve.

Az üzenet a hetedik nap megszentelésére vonatkozik: ne dolgozzunk, hanem teremtsünk időt az Istenre figyelésre és a vele való teljes közösségre. Vannak, akik igyekeznek ezt megtenni, vannak, akik idősebb korukra jutnak el oda, hogy megszentelik a vasárnapot, de vannak, akik minden igyekezetük ellenére, nem tarthatják meg, mert dolgozniuk kell. Őket akkor elmarasztalja Isten?

A halálra sokszor úgy gondolunk, mint megnyugvásra. Láttuk már, hogy idős, sokat szenvedett emberek megnyugodtak a haláluk előtt, arcuk is kisimult. Jézus nagypénteki halálát azonban nem nevezhetjük – legalábbis az ő szemszögéből – ilyen megnyugtató eseménynek. Nagyszombaton úgy tűnt, veszett ügyről van szó, Isten elhagyta a Fiát.

Az előtte lévő részben utalás található Józsuéra, akinek vezetésével Izrael elfoglalta ugyan az Ígéret földjét, de nem jutott el a nyugalom helyére. Fontos párhuzam lehet, hogy mivel az Ószövetség népe nem érte el az Istennel való békességet, a megváltást, ezért szükség volt Jézus halálára és a halála által nyerhető megnyugvásra.

Hangsúlyos az emberi igyekezet, de vajon ezt hogyan értsük? Erőlködést, vágyakozást jelent, vagy valamilyen cselekedetet? Azt, amit elvár tőlünk az Úr vagy azt, amitől óvni akar?

Jézus kereszthalála nyugtalanná tesz bennünket, az ő története végül mégis a megnyugvásra ad lehetőséget. Ezt a feltámadásba vetett hit hozza el. Ha hiszünk Istenben, akkor azt is hinnünk kell, hogy Jézus feltámadása valóságos volt.

Hol tartózkodott Jézus nagyszombaton?

Magunkba kell néznünk, hogy mit kezdjünk az életünkkel, ha a Megváltó meghalt, és el kell gondolkodunk a bűneinken.

Az énekeskönyv 560. éneke illik ehhez az igéhez.

Húsvét ünnepe

▶▶ Jón 2,2–10

Igehirdetési előkészítő

Jónás vagy/és Jézus

Az ünnep átalakulása

Az elmúlt években számos gyülekezetünkben változott, gazdagodott a húsvéti istentiszteleti rend. Egyre több helyütt, egyre látogatottabbak a hajnali feltámadási ünnepek. Ezekhez gazdag liturgikus rendet kínál a Liturgikus könyv (576–590). Az igei részen belül, melynek címe „A sötétségből a világosság felé", éppen idei textusunk a IV. ajánlott olvasmány. Húsvét hajnalán, a többé kevésbé sötét templomhajóban könnyen válhat egzisztenciálisan megélhető élménnyé Jónás imája a hal ugyancsak „homályos" gyomrában… A külső fényviszonyoktól függetlenül, akár hajnali derengésben, akár délelőtti napsütésben prédikálhatunk, igehirdetőt próbáló, inspiráló kihívás megszólaltatni a feltámadás evangéliumát 2014. húsvétján az ószövetségi textus alapján.

Hálaadó zsoltár

Műfajára nézve alapigénket különleges hálazsoltárként is tekinthetjük, melyben számos zsoltár részletére ismerhetünk: 18, 31, 42, 50, 62, 69, 120, 142…

De vajon mi köze lehet egy imádságnak a feltámadáshoz? Richard Rohr szerint „az ima mindig a halál és a feltámadás misztériuma" (Rohr 2013, 213. o.). Az amerikai ferences szerzetes egyenesen azt állítja – számomra legalábbis meglepő módon –, hogy az imádság a feltámadás „tökéletes metaforája", mivel gyakorlása közben pár percre megpihenünk, „meghalunk", majd pedig felállunk, azaz „feltámadunk"…

Mivel Jézus haláltusáját a golgotai kereszten átszövik a zsoltáros fohászok, talán feltámadásától sem lehet idegen a zsoltáros hála. De hogyan találhatjuk meg a kapcsolópontot az Isten elől menekülő, engedetlen Jónás „túlélése" és a keresztthalálig engedelmes Istenfiú húsvéti győzelme között?

Nagypéntek és húsvét – Jónás és Jézus

Jónás vagy Jézus?! Netán: Jónás *és* Jézus? Készülésünkben segítségünkre lehet, ha belehallgatunk az immár – kis túlzással – „klasszikussá" vált *Jónás és Jézus* című rockoratóriumba (Ócsai–Smidéliusz 2013), amely a maga nemében páratlanul izgalmas teológiai kísérlet a két bibliai történet ellenpontozására és összekapcsolására. Impulzusokat kaphatunk a meditációra – többek között – a *Jónás imája* című 9. tétel szövegéből:

„Engedd látnom, Uram Isten, hogy miattam éri a földet a gyász
Hiába fürdetem átkodban arcom, hiába mosdatom, még jobban karcol.
Miért nem fáj?!
Megérintem a csillagokat, hogy mind enyém legyen,
megérintem az embereket, hogy mind enyém legyen.
Lábam nyomában vérrögök úsznak, áldozat hátán áldozók sírnak
Miért nem fáj?!
Tenger mélyére le kell szállnom, ott találom könnyeimet,
emésztő kínok között kell hálnom, ott hagyhatom vétkeimet.
Mélységes mélyből szemedet látom, kínok gödréből hangodat hallom.
Úgy fáj! Most már fáj."

Míg ebben a költői parafrázisban az őszinte bűnbánat dominál, addig textusunk utolsó versében már eljutunk az örvendező hálaénekig, húsvét ünnepének boldog felismeréséig: *„Az Úrtól jön a szabadulás!"* (Jón 2,10)

A bűnbánat és a hála összetartoznak, akárcsak nagypéntek és húsvét. Megkerülhetetlenül fontos Jónás bűnvallása: *„…énmiattam támadt ez a nagy vihar rátok."* (Jón 1,12) Kereszt nélkül nincs feltámadás, de az üres kereszt is csak akkor válik evangéliummá, ha megszólal, illetve megszólít a Feltámadott, aki egyben az értünk Megfeszített, kezén és oldalán a sebekkel. Ez a boldog felismerés juttatta élő hitre a kételkedő Tamást, és ez segíthet, vezethet minket is.

Akár prédikációs illusztrációként is használható, hogy a nemzetközi jelnyelvben Jézus Krisztust a tenyerünk közepére, a szegek helyére mutató ujj szimbolizálja. Ez a legfontosabb, a legjellemzőbb, amit elmondhatunk, amit megmutathatunk, amit szeretnénk másoknak is a tudtára adni. Aki értünk szenvedett kínhalált a kereszten, az az Úr közeledik hozzánk! Ő keres és szólít meg minket húsvét hajnalán: „Békesség néktek!" Minden okunk megvan hát, hogy Jónáshoz hasonlóan az őszinte bűnbánat nyomán mi is hálaadózsoltárt zengjünk.

„De te… – de én…"

De tényleg megvan minden okunk Jónással együtt a hálaénekre? Hiszen Jónás még a hal gyomrában ücsörög! Még minden sötét körülötte, még elérhetetlenül távoli a biztos part.

„Lesüllyedtem a hegyek alapjáig, örökre bezárult mögöttem a föld, de te kiemelted életemet a sírból, ó Uram, Istenem!" (Jón 2,7) Íme, a próféta szívében megszülető, élő hit csodája, amelyről az apostol is bizonyságot tesz: *„A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom és a nem látható dolgok*

létéről való meggyőződés. Ennek a hitnek az alapján nyertek Istentől jó tanúbizonyságot a régiek." (Zsid 11,1–2) A „régiek" között Jónás hitét is igazolja Isten, hiszen az alapigénket követő versben már ezt olvashatjuk: *„Az Úr pedig parancsot adott a halnak, és az kiköpte Jónást a szárazföldre."* (Jón 2,11) Paradox módon megelőzi ezt a csodát Jónás hálaimája! Vannak ugyan olyanok, akik *„elhagyják jótevőjüket. De én hálaéneket zengve áldozok neked…"* (Jón 2,9–10)

De te – de én! A külső körülményekkel, emberi elvárásokkal, racionális esélylatolgatásokkal dacoló *de* szócska az Úrra hagyatkozó hit, a feltétlen bizalom kulcsszava. Ez köszön vissza évi igénkben is: *„De nekem olyan jó Isten közelsége!"* (Zsolt 73,28a) Ő közel van hozzánk a hal gyomrában, a halál árnyékában, a sír mélyén is, hiszen még a poklokra is alászállt értünk az, aki meghalt, de harmadnapon feltámadott!

Ezt a minden emberi értelmet, logikát meghaladó isteni meglepetést, közbeavatkozást kell hirdetnünk minden vasárnap, de különösen is húsvét vasárnap. Azt a fordulatot, amellyel még Jézus legközelebbi tanítványai sem számoltak. Erről hall majd az ünneplő gyülekezet az oltári igében, Márk evangélista őszinte tudósításában. Az eltemetett Jézus holttestének balzsamozására érkező asszonyok nem tudnak mit kezdeni az üres sír látványával és az angyali üzenettel: *„… remegés és döbbenet fogta el őket; és senkinek sem mondtak el semmit, mert féltek."* (Mk 16,8) Csak a feltámadott Úrral való személyes találkozás után nyílik meg az ajkukra tett önkéntes „szájzár", és mernek tanúskodni a Feltámadottról. Mintegy alátámasztva textusunk utolsó mondatát, Jónás hálaimájának az evangélium lényegét summázó csattanóját: *„Az Úrtól jön a szabadulás!"* (Jón 2,10)

A próféta már a hal gyomrában felismeri az Úrtól jövő szabadulás ajándékát. Ahogy Gerhard Maier fogalmaz Jónás-kommentárjában: az isteni pedagógia nyomán, amely kemény eszközökkel fordítja vissza a vesztébe rohanó prófétát, Jónás hazatér, hazatalál Istenéhez… („heimgekehrt zu seinem Gott") (Maier 1976, 56. o.).

A ragyogó „és" szócska

A mi ünneplésünk, 2014. húsvétján sem lesz feltétlenül felhőtlen. De – némi képzavarral élve – mi is az Isten mentő szeretetét szimbolizáló „halban", az egyház hajójában lehetünk már sokakkal együtt az úton, az ígért biztos part felé.

A feltámadás fényét beárnyékolhatja ugyan sok emberi nyomorúság, betegség, megcsaphat minket a halál lehelete. Nem kizárt, hogy húsvét ünnepén az igehirdetés utáni hirdetésben akár minket is fájóan érintő gyászhírekkel kell szembesülnünk. Hiszen földi vándorlásunkhoz hozzátartozik a nappal és az éjszaka, a születés és a temetés, az élet és a halál, az öröm és a gyász, nagypéntek és húsvét…

Richard Rohr már idézett művében „a ragyogó *és* szóról" többek között így vall:

„Az »és« megtanítja nekünk, hogy igent mondjunk.
Az »és« lehetővé teszi számunkra az »is-is« gondolkodást.
Az »és« távol tart bennünket a »vagy-vagy« gondolkodástól.
Az »és« megtanít bennünket arra, hogy türelmesek és béketűrők legyünk.
Az »és« kész várakozni a belátásra és az egységbe rendezésre.
Az »és« távol tart bennünket a dualisztikus gondolkodástól.
Az »és« nem osztja fel a jelen pillanat terét.
Az »és« segít abban, hogy az örökké tökéletlen mostban éljünk.
Az »és« hatására befogadóan és együtt érzően viszonyulunk mindenhez…
Az »és«" távol tart bennünket a liberális vagy konzervatív közötti hamis választástól.
Az »és« lehetővé teszi, hogy a dolgok mindkét oldalát bíráljuk… és élvezzük.
Az »és« messze túl van bármely nemzeten vagy politikai párton…
Az »és« a paradoxon misztériuma mindenben.
Az »és« a kegyelem útja…
Az »és« maga a Szentháromság Misztériuma." (Rohr 2013, 220–221. o.)

Hogyan is intonáljuk majd a liturgiát a feltámadás ünnepi istentiszteleten? Mint mindig, természetesen így: „Az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen."

Az eredendően engedetlen, de a hal gyomrában is hozzá közeli Urához megtérő, őt magasztaló Jónás és a mindvégig engedelmes Jézus szavai keresnek minket és rajtunk keresztül az igehallgató, ünneplő gyülekezetet a húsvéti evangéliummal: *„Az Úrtól jön a szabadulás!"* 2014 áprilisában is, *„mert tied az ország és a hatalom és a dicsőség. Ámen."*

Felhasznált irodalom

Maier, Gerhard: *Der Prophet Jona.* R. Brockhaus Verlag, Wuppertal, 1976.
Ócsai Zoltán – Smidéliusz Gábor: *Jónás és Jézus.* (Rockoratórium.) Luther Kiadó, Budapest, 2013.
Rohr, Richard: *Most.* Ursus Libris, Budapest, 2013.

■ GÁNCS PÉTER

Tallózó

„Az is lehet, hogy az 5. vers a jeruzsálemi templomra vonatkozik, a 8. vers pedig a mennyei templomra." (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Jónás imája Istenhez nem a hal gyomrából való megmenekülését, hanem a megfulladástól való megszabadulását ünnepli. (…) Bár nagyon valószínűtlen, hogy Jónás szó szerint meghalt, Urunk maga használta a prófétát mint sa-

ját halálának, eltemetésének három napját és éjjele és dicsőséges feltámadásának képét (Mt 12,40). Ez azt is mutatja, hogy Krisztus Jónást történelmi személynek fogadta el, nemcsak egyszerű »példázatnak«, ahogyan egyes mai igehirdetők állítják." (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„Azáltal, hogy Isten segítségül hívásáról a zsoltár szerzője csak a 8. versben tesz említést, még nagyobb hangsúlyt kap a tény: az isteni beavatkozás nem kérés vagy érdem alapján történik." (*Jeromos-bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Az Úr azonban úgy is kinyilatkoztatta magát, mint az az Isten, aki tudja, hogyan őrizheti meg prófétáját még a mély vizekben is. (…) Krisztus erre a történetre utalt, amikor *Jónás jeléről* beszélt. (…) A keresztre feszített és feltámadt Krisztus az *egyetlen* csoda, az *egyetlen* jel, amelyet Isten hajlandó megadni (…) Jónást elnyelte a hal, és ő az a bűnös, akit Isten megmentett a halálból, míg Krisztus, akiben bűn nem találtatott, meghalt és feltámadt." (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„Ez Izrael megérdemelt sorsa, mivel hűtlen volt Isten bizonyságtételéhez, és nem volt képes továbbadni azt. Krisztus az ő végtelen kegyelmében ugyanebbe a helyzetbe jött le, minthogy elvettetett a hűsége miatt." (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése.* Evangéliumi Kiadó)

„»*Az Úrtól jön a szabadulás*« (10. vers). Milyen fontos, hogy mindannyian megtanuljuk ezt a leckét! Az üdvösség nem cselekedetekből van." (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre.* The Word for Today)

„Amíg át nem megy az ember önmagában ezen a Jónási mélységen, amíg most már újszövetségi módon nem éli át valaki – Pál ezt mondta – személy szerint Krisztussal a keresztre feszíttetés gyötrelmét, a teljes összetörettetést, addig hogy reménykedik húsvétban?" (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában.* Luther-rózsa Alapítvány)

Illusztrációk

GONDOLAT

„Egy lelkész minden erejét felemésztették a rázuhanó anyagi és családi bajok, betegségek és a rengeteg kapálás. Szinte agyonlapították a terhek. Csak teste-lelke utolsó erőfeszítésével tudott már egy-egy szolgálatra készülni. Egy este hiába húzta meg a kis templom apró harangját, nem jött senki, egy árva lélek sem az istentiszteletre. Csak várt, várt a sűrűsödő szürkületben, hogy csak egy neszező lépést hallana, de süket csend vette körül.

Akkor leborult a nyikorgó padra, ráborult a kopott fára, és sírt. Rázta a zokogás. Amikor valamiképpen össze tudta szedni magát, kitámolygott a templom elé. S hangosan kiszakadt belőle:

– Istenem, mit csináljak?

Mintegy különös ámenként kigyulladt az első fény a falu egyik házacskájában, benne pedig egy *hang*:

– Ha nem tudsz beszélni nekik Rólam, beszélj most róluk Nekem.

Egész testében reszketve, ahogy a faluban egymás után kigyulladtak a fények, beszélni kezdett róluk.

– Ott, Uram, mindenki gyűlöli egymást! Könyörülj rajtuk!

– Amott, Uram, a férfi most is a szőlőben bujkál a szeretőjével és sír a felesége. Én már csődöt mondtam. Te még segíthetsz rajtuk.

– Az a ház, Uram, lopott kukorica árából épült. Uram, tisztítsd meg a szívüket és kezüket.

– Ott, Te jobban tudod, mint én, az öreg szülők halálára várnak. Könyörülj és irgalmazz nekik!

Így imádkozta végig a falut, attól az estétől kezdve minden lámpagyújtáskor. Utána mindig határtalan békességet érzett. Valami különös módon pár hét múlva újra járogatni kezdtek a templomba az emberek.

Egyik este a falu öreg és bibliás parasztasszonyától megkérdezte:

– Miért volt az, hogy hónapokig alig jártak a templomba, sőt olykor senki sem jött, most meg egy kicsivel többen jönnek, mint eddig?

Az asszony azt válaszolta:

– Mert most vidámabb a beszédje, nem olyan sanyarú, mint eddig volt. Most megfényesedünk tőle."

Gyökössy Endre (1913–1997) lelkész, pszichológus

VERS

Pilinszky János: *Harmadnapon* (részlet)

Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszünhetett dobogni szive –
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Engem nem ért akkora megrázkódtatás, mint Jónást, de én is érzem, hogy minden gondomban számíthatok az Úrra, és persze megköszönöm, hogy nekem nem kellett ekkora megpróbáltatáson átmennem.

Kosztolányi Dezső versének részlete – ahogy régen – ma is érvényes: „Úr lett a habokon valami felső hatalom." Jézus felett is összecsaptak a hullámok, de Isten kiemelte őt a halálból, feltámasztotta. Ezért bizalommal tekinthetünk Isten felé, aki Jézust értünk adta.

Amíg Jónás eljutott odáig, hogy imádkozni kezdett, azt hosszú idő, egy engedetlenségi szakasz előzi meg. De itt Jó-

nás már rájött arra, hogy miért csaptak össze a feje fölött a hullámok. Ő maga kéri, hogy dobják a tengerbe, hogy megszűnjék a vihar. Jónás a hal gyomrában rájön, hogy Istennel az ember nem szállhat szembe.

Jónás megpróbáltatása segített abban, hogy átgondolja az életét. Nekem is fontos, hogy végiggondoljam, mi az én bűnöm, amire Isten egy-egy próbában rá akar mutatni vagy abból ki akar vezetni. Uram, kérlek, mutasd meg, mit tudsz ebből a helyzetből kihozni!

A feltámadott Jézus akkor jelenik meg, amikor a tanítványok azt látják, hogy mindennek vége. Ezt éljük meg mi is. Padlón vagyunk, de az élő, feltámadott Jézussal eljutunk a hálaénekig.

Isten jót tesz, és jót akar az embernek. Ha büntetésnek, próbának is érezhetünk egyes helyzeteket, ő azokból is jót akar kihozni.

Isten meg tud bocsátani. Ő a mi teremtőnk, aki gondoskodik a tőle elszakadt gyermekéről. Így tett a niniveiekkel, így tett Jónással, de így tesz ma velünk is. A bűnbocsánatot mindenki megkaphatja, ha alázattal beismeri: vétettem Isten ellen és embertársaim ellen.

Húsvét 2. napja

▶▶ Ézs 52,7–10

Igehirdetési előkészítő

Az ünnep jellege

A húsvéti hit Teremtője összefoglaló cím nyilvánvaló utalás az ünnep evangéliumára, az emmausi tanítványok történetére. Magának az evangéliumi történetnek óriási íve van: a teljes depressziótól és reménytelenségből eljut a tanítványokat feszítő repeső örömig és az ebből adódó cselekvésvágyig. Az „epistola" (ApCsel 10,34kk) Péter prédikációján mutatja be ugyanezt az ívet. Péter is az ember teljesen elveszett állapotából szinte egy lélegzetvétellel jut el az üdvtörténet csúcspontjára; Krisztus feltámadására. Nyilvánvaló, hogy egyik esetben sem az ember termeli ki magából ezt a látást, felismerést, hanem a húsvéti hitet teremtő Szentlélek.

Ha ehhez hozzávesszük a protestáns hagyományt, amely szerint az ünnep első napján inkább a dogmatikai oldal kap hangsúlyt, az ünnep másnapján az etikai mondanivaló erőteljesebb, akkor olyan indulásra késztető gondolatot kell találnunk, hogy az ünnepi töltekezés valódi erőt adjon a hétköznapok elviseléséhez, tartalmas megéléséhez. Ez pedig az, hogy Isten szembemegy az embert és a világot eluraló reménytelenséggel, Fia feltámasztásával leteszi az „adu ászt", bemutatja azt a különb utat, amely egészen más színben tünteti fel az életünket, a céljainkat, egész jövőnket. Hiszen ha van út a halálból az élet felé, és nem csak a fordított irányban, akkor ez valóban átértelmezi azt, ami az úton történik. Bátran vonulhat tehát a kiszabadított nép a feltámadott Krisztus uralma alá, hogy ott „igazságban, ártatlanságban és boldogságban éljen". Nem halott urunk van, hanem élő.

Exegetikai megjegyzések

Ahogyan Deutero-Ézsaiás második exodusként emlegeti a babiloni fogságból való hazatérést, úgy említhetjük húsvét ünnepén harmadik exodusként a kivonulást a bűn, a sátán és a halál fogságából. Azoknak, akik a perikópát összeállították, és ezt a textust húsvétra tették, valószínűleg ugyanez volt a szándékuk. Ugyancsak régi hagyomány húsvétkor Mózes énekét felolvasni (2Móz 15), ahol az exodus megint csak Krisztus feltámadására történő egyértelmű utalás.

Deutero-Ézsaiás (Ézs 40–55) tartalmaz négy költeményt, az úgynevezett Ebed Jahve-énekeket. Textusunk közvetlenül megelőzi a negyedik ilyen költeményt, a híres és nagyon mély utalást az Úr szolgájára, aki a bűntől való megváltás munkáját, áldozatát elvégzi szenvedései árán. A próféta itt látomásszerűen beszél egy olyan dologról, amely még nem történt meg, de annyira biztosra veheti mindenki a megtörténtét, mintha már meg is történt volna.

Az örömhírhozó azonnal eszünkbe juttatja a szót és annak teljes tartalmát. A lábai azért szépek, mert örömhírt hoznak. Jeruzsálem és ezen belül Sion helyreállítása nem más, mint Isten eredeti szándékának, akaratának beteljesedése. A nép számára pedig újra a fénykort, az aranykort idézi fel, amikor a dolgok még erejük teljében, tisztaságban, igazságban, gazdagságban történtek. Az is benne van ebben a prófétai látomásban, hogy csak akkor érdemes visszatérni a fogságból, ha az Úr uralkodik a Sionon. Ha nem az Úr venné át a hatalmat Jeruzsálemen, akkor csöbörből vödörbe, azaz ismét fogságba kerülne az Úr népe, hiszen a szabadság nemcsak helyhez kötött érték, hanem feltétele az Úr uralma alá való tartozás. Más szóval, bármely más Úr uralma alá tartozni rabság, fogság, csak Isten uralma jelent szabadságot.

A 10. vers világméretűvé teszi az eseményt. Az Úr nem „belterjesen" csak a választott néppel foglalkozik, hanem kinyilvánítja szabadító erejét minden nép számára.

A szövegből tehát az jön elő nagy erővel, hogy itt olyan jelentőségű esemény van kibontakozóban, amely csak Isten legnagyobb cselekedeteivel vethető össze (teremtés, kivonulás). Mi bátran folytathatjuk Isten legnagyobb jelentőségű cselekedeteinek sorát Jézus feltámasztásával és ennek világméretű következményeivel.

A prédikáció felé

Van út süllyedésből felemelkedésbe

Az entrópia törvényének értelmében a természetben következtetni lehet a maguktól végbemenő folyamatok irányára, amelyek mindig egyre valószínűbben egy alacsonyabb szintre jutnak. Például a hő a melegebb testből a hidegebb test felé áramlik. Vagy egy magasabb energiaszinten levő test, ahogyan csak lehet, alacsonyabb energiaszintre törekszik. A kémiai anyagok idővel lebomlanak, az atommag feleződik stb. Emiatt a természetben a spontán folyamatok visszafordíthatatlanok.

Megtapasztalhatók ilyen folyamatok társadalmi szinten is. *Az ember tragédiájá*ban Ádám folyamatosan küzd a hanyatlással – nem sok sikerrel. Néha maga is részévé válik. Minden kor emberét foglyul ejti a sátán különös hatalma, amely a korszellem által, a tematizált beszéd által, a „politikailag korrekt" öncenzúra által, a fősodrú tömegízlés kényelmes elfogadása által rabságban tart.

A lejtőn rohanó, elszabadult vonaton mégis mindenki igyekszik kényelmesen berendezkedni, vidámnak látszani. Hogy mégsem olyan vidám a történet, hogy a tudata mélyén még sincs mindennel megelégedve az ember, még akkor sem, ha mindenki azon dolgozik, hogy ezt vele elhitesse, azt jól mutatják a széteső közösségek, az alkalmazkodás, áldozatvállalás egyre alacsonyabb szintre kerülése, az örömszerző pótszerek (alkohol, drog, testiség) minden eddigi méretet maghaladó szintje. Megmutatják a valódi lelki állapotot. Ezek a szomorú entropikus folyamatok vajon hol érnek véget?

Jézus eljövetelével belekerült a világba valami, sőt inkább Valaki, aki már puszta személyével, beszédével emelte és emeli feljebb és feljebb azokat, akiknek elegük van az egyiptomi, babiloni, euroatlanti húsosfazekakból. Emeli ma is azokat, akik az egyetlen életüket, az egyetlen lehetőséget nem herdálják el, nem akarják elrontani. Vagy ha már elrontották, elrontottuk, sürgősen vissza szeretnénk térni ahhoz a Jézushoz, akinél megláttuk a kiutat. „Uram, kihez mehetnénk? Már minden kipróbáltunk, mindent láttunk, másra már nem szeretnénk az életünket pazarolni. Erre segíts."

Van út a fásultságból az örömbe

Szép az örömhírt hozó lába. Szép az életet adó édesanyám arca. Szépek a nagymamám ráncai. Szép az iskolám, amelybe jártam. Szép a falu, a város, ahol lakom, szép az ország, ahol élek. Szép, mert az életem, a lelkem részévé vált. Egy öreg paraszt bácsi mondta nekem egyszer: „Szépek, szépek azok a templomok, amiket néha a tévében mutogatnak, de a mi templomunknál biztos, hogy nincs szebb." Nem esett túlzásba, neki egészen biztosan ez a templom a legszebb.

És nem szép a postás, aki rettenetes összegű csekkeket hoz, ronda a gyár, ahonnan kirúgtak, elviselhetetlenek a balesetekről, katasztrófákról szóló hírek, ha már voltam ilyen helyzetben, és nem tetszenek a boldog családok, mert szüntelenül a magányomra emlékeztetnek.

Jézus megváltása, kereszthalála, bűnbocsánata által belekerült a világba valami, ami addig nem vagy csak nagyon ritkán volt benne: a legnyomorultabb élethelyzetből is van ellentétes előjelű út, van szabadulás. Persze a Lélek ereje is kell ahhoz, hogy legyen bátorságom erre az ismeretlen útra lépni, de aki megpróbálta, nem csalódott. A madár, amely rabságban nőtt föl, nem akar kirepülni a kalitkából. Korunk fásult embere jól láthatóan másban nem reménykedhet, csak abban, akinek van hatalma nem megjátszott, hanem valódi életörömöt adni.

Van út a halálból az életre

Örömüzenet a mai embernek: van egy lehetősége az életünknek, ahol nem a halál felé tartó folyamatok uralkodnak, hanem az élet felé tartók. XVI. Benedek találó megfogalmazásával a „halálkultúra" útján haladó világ csak akkor tud kijutni ebből az állapotból, ha találkozik az Élettel. Az emmausi tanítványok örök példái lesznek a halálúton haladó mai tanítványoknak is a remény újra megélésére.

A halott Jeruzsálembe visszatér az élet az Úr bevonulásával, a fogságból visszatérő nép hozsánnájával, a romokon újra elkezdődő élettel.

Jézus feltámadása által belekerült a világba az örök remény, amelynek híján minden kor embere előtt ott tornyosult a végső és legyőzhetetlen Halál. Nemcsak egyre sokasodó bűn van, hanem bűnbocsánat, kegyelem. Nemcsak sátáni folyamatok, földre húzó erők vannak, hanem Jézus beszédének hatalma; nemcsak fogságba hajtó hatalmak vannak, hanem náluk erősebb Szabadító; nemcsak reménytelen helyzetben levő, elveszett, megítélt és halál felé menetelő ember van, hanem a fogságból kiszabaduló, élő Krisztus uralma alatt élő, Élet felé tartó ember.

■ MEKIS ÁDÁM

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2007-ben advent 4. vasárnapján is alapige volt, és a Lelkipásztor 2007/11–12. számának 457–458. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A próféta föllelkesűlve a váltságnak és a Megváltó eljövetének vigasztaló biztosításán, amaz áldásteljes időszakba helyezi át magát. Hallja hirdettetni a szabadúlást (7. 8. v.), fölhív az egész világ részére szerzett üdvösség fölötti örvendezésre (9. 10. v.), és fölbátorít indúlásra a fogságból (11. 12. v.). (…) Minden nép tanúja lesz a segélynek, melyet nekünk Isten a kaldeusok ellen ad. Tökéletes értelemben: Minden nép megnyeri az üdvöt, melyet Isten a Messiás által eszközöl." (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„A hír érkezését, hogy a számkivetettek visszatérnek Cijónba, úgy írja le a próféta, mint aki látja egy dombról az ujjongó izraeliták érkezését, akik előtt hozzák a szent edényeket, melyek megosztották velük a rabságot." (*Hertz-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Ezekben a költői szépségű versekben a próféta gondolatban Jeruzsálemben van. Innen látja, hogyan közeledik a város felé az örömhírnök, aki szabadulást hirdet (…). A falakról figyelik az őrök, már messziről látják alakját. (…) A »király lett az Úr« kifejezés itt nem kultikus értelemben áll, hanem eschatologikus értelemben. Isten, aki a fogság idején »elhagyta« Jeruzsálemet, Ez 11,23; most szemmel láthatóan visszatér. A babiloni szabadítást eschatologikus fényben látja a próféta. A szabadítás az egész világ számára be fogja bizonyítani Isten erejét: hiszen ahogyan a teremtéskor »feltűrte« karját az Úr, 51,9; ugyanolyan erővel cselekszik most is." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Amikor az Úr visszatér, az igaz maradék örömmel énekel majd, mert Isten megvigasztalta és megváltotta népét. Ez a kegyelmes cselekedete szemléltetni fogja minden nép szeme láttára hatalmát (karját; lásd magyarázat a 40,10-nél) és szabadítását." (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„(Sajnálatos, hogy az 52,1-12-t leválasztották az 51. fejezetről, és hogy az 52. fejezet utolsó három versét elválasztották attól a fejezettől, amely következik. A helyes felosztás a következő: 51–52,12; 52,13–53,12.)" (Arno C. Gaebelein: *Ószövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

VERS

Reményik Sándor: *Öreg erdőm*

Öreg erdőm, hiszen mi elmegyünk,
Én is, Te is.
Csak a Ritmus marad,
A Lélek örök, rejtett ritmusa.
Nekem Te adtad, én átadtam másnak.
Öreg erdőm, hiszen mi elmegyünk.

És fittyet hányunk mégis a halálnak!

Reményik Sándor: *Szabadító szavak*

Szavak, szavak, szabadító szavak,
Ó, hányszor, hányszor ócsároltalak!
Hogy kongók vagytok, üresek, szegények,
Hogy nem éri be veletek a lélek.
Szavak, szavak, szabadító szavak,
Én most tőletek bocsánatot kérek.
Mert sokszor, sokszor megváltottatok,
Magam fölé felmagasztaltatok,
Bűnből, világból kiemeltetek, –
Mert külön lélek zengő lelketek,
És zengéstekből külön élet támad,
Hadat izenve kínnak és halálnak.

Szavak, szavak, szabadító szavak,
Ó, hányszor, hányszor ócsároltalak!
Pedig hurcolni ilyen életet
Csak szavak szent mámorában lehet.
S be nagy dolog kimondani a szót,
A kellőt, illőt, épp-odavalót,
Pótolhatatlant és páratlan-egyet,
Melyet az Isten csak nekem teremtett,
Melynek gyökere földi szenvedés,
És földi szenny, és földi szerelem,
De koronája csillagokig ér,
És benne zúg a világegyetem.

S ha kimondottam a megváltó szót,
A magamat és mást szabadítót,
Az égig zengőt: mily komor öröm
Világok felett állni vele fönn,
S egy szürke élet-foszlányt fénybe szőve,
Mint örök-égő csóvát vetni le
A hegytetőről a múló időbe.

Ernst Lange: *Békesség néktek!*
(részlet)

Feltámadott,
a Te békeköszöntésed
több mint köszöntés!
Győzelmed az és aratásod!
Azért lettél testté,
hogy békét szerezz.
Azért éltél, tanítottál,
szerettél és szenvedtél.
Azért szálltál le
a Halál mélységébe.
Megszerezted a békességet.
És most hozod a békességet.
Te vagy a békesség!
Megbékéltetted az embert
Istennel és önönmagával,
hogy mint megbékélt, legyen
embertársai testvére, barátja.

Feltámadott!
Rejts el békességedbe
minket, barátainkat, ellenségeinket –
embereket és állatokat –

korokat és tereket –
most és mindörökre!
(Fordította: Túrmezei Erzsébet)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Első hallásra a szakasz hangulata és – egyfajta – szépsége ragadja meg a figyelmet. Békesség, öröm, derű, ujjongás. Velünk az Isten!

Igen plasztikusak, „látványosak" a képek, amelyeket használ.

Tudva, hogy ezek a szavak egy férfitől származnak – vajon mit élhetett át, mi lehetett a konkrét tapasztalat, élmény, hogy ilyen érzelmi megnyilvánulásra ragadtatja magát? Hogy az örömnek ilyen őszinte kifejezését adja?

Olyan erőteljes ez a hangulat, hogy nem lehet kétségbe vonni azt, hogy valódi tapasztalat áll a hátterében.

Olyan jó, hogy örömhírt mond, és nem ostoroz.

Ezen túlmenően az igeszakasz konkrét értelme nem világos. Milyen romokról van szó? A város? A templom? Talán leginkább az emberekre, az emberi közösségre gondolhat.

Nemcsak első hallásra, de sokadjára sem világos. Talán az az üzenet, hogy „legyen békesség a Földön – akkor és most"?

Milyen történelmi korban születtek ezek a sorok? Sem történeti, sem teológiai, sem személyes vonatkozásban nincs első hallásra konkrét üzenete.

Mikorra vonatkoznak? Egy múltbéli tapasztalatra, vagy valamire, ami majd még a jövőben teljesül be? Ha – hozzánk képest – múltbeli eseményre utalnak, akkor talán leginkább Jézusra érvényesek. Ha még előttünk áll a beteljesedés, akkor talán Izraelre? Esetleg a jelenre? Hogyan?

Mivel bűnösök vagyunk, mindennapi megváltásra szorulunk.

„Meglátják majd az egész föld határán Istenünk szabadítását" – ennek beteljesülését, megvalósulását látjuk ma.

Asszociációk

- Mostanában sok dokumentumfilmet vetítenek a második világháborúról és az utána következő diktatúráról. Sokan imádkoztak akkoriban is szabadságért.
- Ha tekintetbe vesszük, hogy az ige húsvétkor szólal meg, látjuk magunk előtt a tanítványokat. Vajon mi járhatott az eszükben Jézus halála után? Vigasztalták egymást? Sajnálták magukat? És aztán megérkezett az első híradás a feltámadásáról. Mit érezhettek? Talán olyasmit, mint ami ebben az igében van. Ahol már elfogynak a szavak, és marad a „milyen szép". Összeállt a kép, minden úgy történt, ahogy előre mondta. – Vajon nálunk mikor jön el ez az érzés?
- „Kinyújtotta karját…" – Rembrandt *A tékozló fiú* hazatérése című festménye. Megbocsátás, hazavárás, áldás.

Húsvét ünnepe után 1. vasárnap

▶▶ Ez 37,1–14

Igehirdetési előkészítő

Az ünnepről

Fehérvasárnap. Sok helyen nem ilyenkor van a konfirmáció. Jó lenne mégis úgy megszólalni, mintha konfirmandusoknak szólnánk. Jó lenne, ha a szavainkban benne lenne a tanúságtétel lendülete, a Szentháromság Isten iránti nagy szerelmünk. Már csak azért is, hogy ne csupán beszéljünk róla, hanem láthatóvá, hallhatóvá váljék saját konfirmáltságunk, hitvallásunk, Isten ölelése rajtunk és bennünk, amely öt sebben magán viseli a kereszt árnyékát, és ugyanakkor tündököl a világ világosságaként. Azt mondja az Úr Ezékielnek: *„Nyelvedet az ínyedhez ragasztom, néma leszel, és nem tudod dorgálni őket, noha engedetlen nép ez. Csak ha én szólok hozzád, és megnyitom a szádat, akkor mondhatod nekik: Így szól az én Uram, az Úr!"* (Ez 3,26–27a) Mozdítson meg a Lélek, hogy mondhassam újjászületetteknek, szétesett száraz csontoknak, akiknek csak megnyitja az Úr a számat.

A Prőhle-agenda szerint a témánk „Az új élet Teremtője", a *Liturgikus könyv* szerint pedig „Legyőzi hitetlenségünket". A halál és a hitetlenség, az új élet és a hit párhuzamait hozzák elénk istentiszteleti rendjeink. A lekciókban a halál legyőzőjéről, az Életről, Jézus Krisztusról és a belé vetett győzelmes erejű hitről János tanúskodik ezen az ünnepen.

Szavak, amelyek közelebb visznek a mondanivalóhoz

Emberfia

Szokatlan istentiszteleti környezetben másra érteni ezt a kijelentést, és nem Jézus Krisztusra. Ezékiel is Ádám utódja: gyenge és bűnös. Ember fia. Az Úr mégis kijelenti magát ennek az embernek, prófétának választja ki őt, és elküldi a többi ember közé. Isten szavának ereje még inkább hangsúlyossá válik Ezékiel szájában, akinek a neve azt jelenti: „Erősítse az Úr!"

Csont – lélek – élet

Az עצמ jelentései közt ott van a 'csont', az 'erő', a 'személy'. Ezékiel egy völgyben látja heverni a harcban meghaltak, megöltek csontjait. Dr. Karasszon Dezső felhívja a figyelmet, hogy a „csontok" szó lehet nőnemű, ha testrészeket jelöl, vagy hímnemű, ha személyekre utal. A 7. vers „és közeledtek" vagy „és összeilleszkedtek" szavában az előrag nőnemű, az utórag hímnemű. Amikor az Úr megnyitja a próféta száját, a sok halálban darabjaira esett erő, váz, tartás erős zajjal, dörgéssel áll össze ismét emberré – rétegesen: előbb az inak, aztán a hús, végül a bőr. Mindennek megszabott ideje van. De lélek nélkül csak élettelenül telik az idő. És lelket az ember nem adhat. Az ember csak beszél. Prófétál a csontokról mint passzív, cselekvésre képtelen tárgyakról, akiket az Úr teremtő hatalmú szava mozdít meg. Elmondja a csontoknak, miért is van szükségük arra, hogy a lélek (רוּחַ) betöltse őket. És prófétál a léleknek, aki hall és ért, aki cselekszik és élettel tölt meg. Ez a lélek úgy van jelen, mint 1Móz 2-ben, mint akinek az Úr parancsol, és akit Isten minden embernek ad, hogy éljen. Ezért amikor már teste és lelke van, akkor kezd el élni (חָיָה) az ember.

Megöltek és sír

Elpusztulva heverni, darabokra hullva. Hogyan ölték meg azokat az embereket? Háborúban – találhatunk erre utalást a szövegben. Nincs jövőjük, csak múltjuk. Halálban hevernek, sorsukra hagyatva, temetetlenül, szárazon. A fogságban élők vallották, hogy Isten népe meghalt. Kiszáradt csontoknak vallották magukat reménytelenségükben. A két népre szakadva élő zsidóság sírokban fekvő halott nép. Isten ebben a helyzetben adja nekik ígéretét: felnyitja sírjaikat, kihozza népét sírjaikból, és beviszi őket Izrael földjére. Isten az, aki életre tudja kelteni őket. A feltámadás ünnepében élve a történeti Izrael lelki halálból való megelevenítése, feltámasztása Jézus Krisztus feltámadását hozza elénk. A nyitott sír az ő üres sírja, amely egyben reménységünk is nekünk, akiket a bűn ölt meg, hogy ami halott, azt Isten, csak Isten keltheti életre.

Gondolatok egy igehirdetéshez

Halálból, halálos álomból életre

Sokat harcolunk, és ezekben a harcainkban bizony van úgy, hogy elesünk, mert megöl a bűnökbe bukásunk miatt az Isten törvénye. De érezhetjük, hogy belehalunk bánatokba is, vagy akár túl nagy örömökbe is, elfeledve az Éltetőt. A 13. zsoltár szavai jutnak eszembe: *„Tartsd meg szemem ragyogását, ne jöjjön rám halálos álom."* (4b) Kik keresik egyáltalán az életük Életét? Ehelyett túl sokan omlanak bele valami halálos álomba. Ez másfajta halálnak tűnik, de lényegét tekintve ugyanaz. Mert az álom nem a semmi. Az álomban látunk, sőt megélünk valamit, aminek teljesen részévé is tudunk lenni, akár addig az érzésig menően, hogy ez a valóság. Támasszon fel a Teremtő szava a halálból, az olyanból is, amelyben észre sem vesszük, hogy már rég megöltek, ami életnek tűnik, de közben mégsem az.

Isten azt hirdeti, hogy ő a halottakkal is tud még cselekedni. Ő tud új életet adni. Az Izrael népéhez hasonlóan magát halottnak tekintőknek is reményt ad: ő más jövőt tervez, újjászületést az ő kegyelméből, az ő hatalma által és az ige eszközével.

Új életet kapva

Ez az újjászületés viszont már több, mint az, amit a babiloni fogságban Isten népe remélhetett. Az eszközzé váló Ige már testté lett, meghalt értünk, és harmadnapra feltámadt. Egyetlen reménységünk Jézus Krisztus. Ő győzte le a bűnökkel elpusztító sátánt. Ő győzte le a halált, pusztulásunkat, megöletettségünket. Rombol a bűn kísértéssel, ámítással, gyanakvással, haraggal, indulattal, bánattal, gyásszal. Egyetlen célja az, hogy ne higgyünk Istenben, s így az életet is kínnak és szenvedésnek lássuk csupán, amelyet unhatunk, értelmetlennek tarthatunk, meggyűlölhetünk, holott Isten ajándéka.

Egyszer betegség szakadt ránk, s megteltem csalódással és haraggal. Úgy éreztem, elveszőben van a biztonságos szeretet, Isten tenyerének melege, amelyben addig éltem. Igazságtalannak éreztem és vádoltam őt. Imádságban vitatkoztam vele, s mély dühöm makacs sértődöttséggé kezdett nőni bennem. És akkor imádkoznom kellett – azt kérte a kisfiam. Fásultan fogtam bele a Miatyánkba, de rengető erővel ragadott meg a mondat: *„Ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól!"* Igen, arra az öt percre elérte a célját a sátán, de újra hitet kaptam, és röpített a bizonyosság: történhet bármi, ha az Isten velünk, ki lehet ellenünk?

Kézenfogva jár a hitetlenség és a halál, de Isten új életet teremt a földön járó-kelő gyilkos ellenére. Feltámaszt halálunkból szava által. S az ő szava nem csupán hang, hanem esemény, Élet, amely folytatódik Lelke által.

Amikor az Úr megkérdezi Ezékieltől: *„Emberfia! Életre kelnek-e még ezek a csontok?"*, a próféta így válaszol: *„Ó, Uram, Uram, csak te tudod."* Őbenne van az igen és a nem. Őbenne van a válasz a feltámadásra és az életre. Mi már tudjuk Jézustól: a válasza igen, s ez az igen Jézus maga.

Szövetségben Istennel

Arra tanít az Úr, hogy jó nekünk, ha megtudjuk, hogy ő az egyedüli Isten. A saját nevéért cselekszik közöttünk és velünk. Nem érdemeljük meg a szabadítást, ahogyan Izrael népe sem érdemelte meg. Nem jutalmul kapjuk kegyességünk miatt, ahogyan Izrael sem kaphatta jutalmul. Az Úr, akinek nevét népe meggyalázta, azért támasztja fel

új életre övéit, hogy megszentelje a nevét, és népe az ő tanújává váljon.

Amikor megszólítja Izraelt: *„kihozlak sírjaitokból, én népem”,* szövetségére emlékezteti övéit. A szövetség vele ajándék számunkra az egyetlen szent és igaz Istentől. Jézus Krisztusban megjelent szeretetének és irgalmasságának jele, hatalmának és erejének megtapasztalása. Az ő hatalmát nem korlátozzák a körülményeink. Még a halálból is feltámaszt, új életet és hitet ad mélységeiből kihozott népének. Soli Deo gloria!

Felhasznált irodalom

Karasszon Dezső 1998. Ezékiel könyvének magyarázata. In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár.* 2. köt. Kálvin Kiadó, Budapest.

■ SIMON RÉKA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2006-ban nagyszombaton is alapige volt, és a Lelkipásztor 2006/4. számának 148–149. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A legtöbb izraeli kételkedhetett Isten helyreállításról szóló ígéretében. Jelenlegi állapotuk kizárta ennek az ígéretnek a beteljesedését. Ezért Isten hangsúlyozza szuverén hatalmának tényét és képességét, hogy meg tudja valósítani ezeket a hihetetlennek tűnő ígéreteket. Beteljesedésük tőle függött, és nem a körülményektől. (…) Ezékiel tudta, hogy emberileg szólva ez lehetetlen, ezért óvatosan válaszolt: Ó, Uram, Uram, te tudod! (…) A »lélek« *(rúah)* szó fordítható még úgy is, hogy »lehelet« vagy »szél«. (…) Valószínű, hogy Isten az 1Móz 2,7-re gondolt. (…) A zsidók ma nem ennek a próféciának a beteljesedéseképpen élnek Izrael területén.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Meg kell figyelnünk a párhuzamot saját újonnan születésünkben. Szükséges hozzá az Úr igéje (4. v.) és Isten Szent Szelleme (9. v.).” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„…*elszáradtak a csontjaink…* (…) A csontok akár az öröm pillanataiban, akár a csüggedésben az egész ember tartását, lényét képviselik.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„…valaki ma a néptelen temetőben odaállna a sírok közé, s prédikálni kezdene a holtaknak. Megbízás nélkül őrültség (…). Az egész látomássor, melynek kifejező ereje leírhatatlan, átmenet és összekötő láncszem a teremtéstörténet, legkivált az ember teremtése, s az újszövetségi feltámadás, a Szentlélek kitöltetése és a végső idők mindeneket újjátevő isteni győzelme között.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Itt látjuk meg leginkább azt a szomorú tényt, hogy milyennek kellene lennünk és milyenek vagyunk, de azt a vigasztaló ígéretet is, hogy mivé lehetünk a Szent Lélek által! (…) Én magam is sokszor úgy látom a mi egyházunk, a gyülekezetünk életét, meg a magam életét is, de a tiéteket is, mint ahogyan Ezékiel látta Izráel házát abban a szomorú völgyben! (…) azt ne higgyétek, hogy ez igazságtalan túlzás vagy csak afféle szónoki kifejezés, nagyotmondás! (…) Akkor látjuk, mennyire halottak vagyunk, ha meggondoljuk, hogy milyennek kellene lennünk.” (Joó Sándor: *Mindenkor örüljetek.* Ajtony Artúr)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Ha kételkednél az élet erejében és a megújulás hatalmában, csupán figyelj az óriási kőtömb észrevehetetlenül piciny résén áttörő fűszál csodájára.”

Stephanie Dowrick (1947–) ausztrál író

„A szó olyan, mint a méh: méze és fullánkja van.”

Talmud

VERS

Lator László: *A sírok meghasadtak*

A sírok meghasadtak.
Csontjait a föld kivetette.
Körül derengő csontmező, de
Ezékiel nem áll felette.

Hol kanyarog a keskeny ösvény,
az Isten tündöklő csapása?
Nyirkos lombbal a szél behordta,
az emberfia meg ne lássa.

Az ismeretlen nagy hegyekre
hideg homályt áraszt a katlan.
A forrás tükre összetört,
hajdani arcunk láthatatlan.

Koloncokat hordok magamban.
Mit tegyek a lidércek ellen?
Sápadt arccal sovány halottak
járkálnak emlékezetemben.

Törött harangok némasága.
Véget nem érő hosszú gyásznap.
Úgy látszik, meg kell magam adnom
a nyálkás pusztulásnak.

Kazinczy Ferenc: *A nagy titok*

Jót s jól! Ebben áll a nagy titok. Ezt ha nem érted,
Szánts és vess, s hagyjad másnak az áldozatot.

Babits Mihály: *Jónás imája*

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
vagy én lettem mint túláradt patak
oly tétova céltalan parttalan
s ugy hordom régi sok hiú szavam
mint a tévelygő ár az elszakadt
sövényt jelző karókat gátakat.
Óh bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos útakon
vinni tenger felé, bár verseim
csücskére Tőle volna szabva rim
előre kész, s mely itt áll polcomon,
szent Bibliája lenne verstanom,
hogy ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan
bujkálva, később mint Jónás a Halban
leszálltam a kinoknak eleven
süket és forró sötétjébe, nem
három napra, de három hóra, három
évre vagy évszázadra, megtaláljam,
mielőtt egy mégvakabb és örök
Cethal szájában végkép eltünök,
a régi hangot s, szavaim hibátlan
hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran
szólhassak s mint rossz gégémből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy mig az égi és ninivei hatalmak
engedik hogy beszéljek s meg ne haljak.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A 6. vers a feltámadásra utal. Lesz testi feltámadás. A teremtéskor is azzal lett élővé az ember, hogy Isten lelket lehelt belé. Az Úr hatalmas, de a prófétán keresztül végzi munkáját. Bevonja az embert. Ehhez hit is kell, hogy ne törődjön azzal, ha valami emberileg lehetetlen. A Babilonba kerültek már bánják, hogy elfordultak az Úrtól. Hit nélkül olyan az életünk, mint a száraz csont.

Ez a reménység, amiről a próféta ír, már a mienk. Isten az Urunk. Minket már betöltött Szentlelkével. Sokat kell imádkoznunk egyházunk és az ország népének megújulásáért. Ez lehetetlen, de az Úrnál minden lehetséges. Amikor Izrael fogságban volt, nem vették át a hamis isteneket és a hamis reményt. A mi hazánkban még sok a bálványimádás. Amíg másban bízunk, Isten nem ad szabadulást. Azért, hogy ne képzeljük, hogy más adta, vagy a saját erőnkből történt.

Nem fogják az emberek az igét. Hallják, de nem értik. Olyanok, mint a csontmező: szárazak, élettelenek, nem hat rájuk az ige. Mi is, noha halottak voltunk, csak Jézus által elevenedhettünk meg. Ő adott új életet a kereszten hozott áldozata által. Bűnbánat nélkül nem jutunk el a hitre. Amíg magamat mindenben az egyedüli mértéknek és jó embernek tartom, addig semmi sem változik.

A völgyben a csontok, inak, hús, bőr önmagában vannak, így semmit sem érnek. Olyan ez, mint például egy leves hozzávalói külön-külön. De ha egy jó szakácsnő összefőzi őket megfelelő arányban, akkor finom étel lesz belőlük. A mi egyéniségünk is szét van forgácsolódva. Szétszórtak vagyunk. Isten tudja egységessé, értelmessé tenni az életünket Szentlelke által, hogy ne legyünk szárazak, csontosak, kemények, inasak, használhatatlanok, olyanok, akik nem élnek Isten és az emberek javára. Az igazi közösségeket is Isten Lelke, a közös hit hozza össze. Ilyen önérdekmentes közösség legyen gyülekezetünk is.

Húsvét ünnepe után 2. vasárnap

▶▶ Jn 21,15–19

Igehirdetési előkészítő

Gondolatok az igéhez

A megszólításban Urunk teljes néven nevezi Pétert: Simon, Jóna fia. Ez nagyon ünnepélyes megszólítás. Péter újbóli elhívásának is nevezzük ezt az igét.

Az Úr háromszor szól Péternek. A hármas szám a Bibliában gyakori: Ábrahám hármas ígéretet kapott, Jézus három évig tanított a földön, három tanítvány volt vele a megdicsőülés hegyén, háromszor jelentette az Úr halálát és feltámadását, Péter háromszor tagadta meg, az Úr háromszor kérdezte meg: szeretsz-e engem?

Ne időzzünk most a számoknál, maradjunk csak a háromszori kérdésnél és a háromszori tagadásnál. A szeretetre több szó is van a görögben, ebben az igében kettő: ἀγαπάω és φιλέω.

„Szeretsz-e engem?" – kérdezi Jézus Pétertől (ἀγαπάς). Jobban szeret-e engem, mint ők (a többiek)? De a kérdés az ételre is érthető: jobban szeretsz-e, mint ezeket? Te, aki azt ígérted, hogy kész vagy velem meghalni.

Igen – válaszol Péter.

Péter talán hozzátette: szavadra elindultam, tanítvány lettem, elsőnek ismertem fel, hogy te vagy a Krisztus. Ott voltam a megdicsőülés hegyén.

Uram, én itt vagyok minden vasárnap a templomban, lelkész vagyok, Bibliát olvasok, imádkozom, hűségesen végzem a munkámat. Szolgálok a gyülekezetben.

Igen, Uram, szeretlek (φιλῶ).

„Szeretsz-e engem?" (ἀγαπάς)

Tudod, hogy karddal is megvédtelek volna, a főpap udvaráig is elkísértelek. Emlékezz, Uram, a lábmosásra.

Uram, én mit harcolok érted a családomban, a munkatársaim között! Első vagyok az adakozók között.

Uram, Te tudod, hogy szeretlek (φιλῶ)!

„Szeretsz-e engem?" (φιλεῖς)

A harmadik kérdésben Jézus visszakérdezett Péter válaszával: φιλεῖς? Erre Péter megszomorodott. Uram, Te mindent tudsz! Te tudod, hogy a hevességem mögött mennyi önzés húzódott meg.

Uram, Te tudod, hogy mit mondtam a főpap udvarában. Te tudod, hogy visszajöttem halászni, és másokat is hívtam magammal. Uram, te ismered a szívemet. Te tudod, mit érzek, amikor másoknak sikerül valami, s én irigy vagyok. Uram, te tudod titkos bűneimet. Te tudod önzésemet, te tudod, hogy az alázat hiányzik belőlem.

Uram, te mindent tudsz, de te azt is tudod, hogy a szívem mélyen szeretlek, te tudod, hogy minden látszat ellenére is szeretlek. Péter harmadszor is ugyanazt az igét használja: φιλῶ.

Péter ezután megbízatást kap: legeltesd az én bárányaimat, a kicsiket.

Befejezésül: felövezés, amely az útra kész állapotot jelenti.

A szószék felé

Lázasan keressük egymás érzelmeit. Boldog lehet, akinek az érzelmei után érdeklődnek. Vannak sokan közöttünk is, akinek az érzelmei, érzései senkinek sem számítanak. Ezért mondom, boldog lehet, akinek az érzelmei felől érdeklődnek.

Házastársak az évek múlásával lázasan kutatják egymás vonzalmát. Vannak, akik beleroppannak ebbe a keresésbe. Elmarad a születésnapi köszöntő, a házassági évforduló, mindezek ellenére szeret még? A kisgyermek az őt dorgáló szülő tekintetét kutatja: a dorgáló szavak mögött szeret-e mégis?

Mennyi álmatlan éjszakát ad ez a kínzó kérdés!

Ezen a vasárnapon Urunk kérdez meg minket.

Péter

Szegény Péter! Végre lezárult egy elég kínos ügy. Ők egészen mást reméltek, mint az emmausi tanítványok: *„Pedig mi abban reménykedtünk, hogy ő fogja megváltani Izraelt."* (Lk 24,21) Urunk minden tanítása ellenére ők azt remélték, hogy a Messiás a római elnyomás alól szabadítja fel őket. Ez nem így lett, lezárult az ügy, halásszunk tovább. S most újra szólítgatja Urunk: Péter! Az emlékek sokasága tódul fel Péterben. Mi is az igazság? Pétert egy ehhez hasonló alkalommal hívta el az Úr tanítványnak. Azon az éjszakán sem fogtak semmit, mint a mostani beszélgetést megelőző éjjel. Jézus szavára kivetették a hálót, sok halat fogtak, úgyhogy szakadoztak a hálók. Simon Péter akkor ezt látva leborult Jézus lába elé, és így szólt: *„Menj el tőlem, Uram, mert én bűnös ember vagyok."* (Lk 5,8) Jézus felemelte Pétert: *„Ne félj, ezentúl emberhalász leszel."* (Lk 5,10) Egy ragyogó élmény indította el az úton és kísérte. Most újra itt van Jézus, megint a szavára vetették ki a hálót, most is sok halat fogtak, bár most nem szakadoztak már a hálók.

Most megint itt az Úr, és kérdezi: *„Simon, Jóna fia, jobban szeretsz-e engem, mint ezek?"* Péternek eszébe juthatott, hogy ő ismerte fel elsőnek Jézusban a Messiást. *„»Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.« Jézus így válaszolt neki: »Boldog vagy, Simon, Jóna fia, mert nem test és vér fedte ezt fel előtted, hanem az én mennyi Atyám. Én pedig azt mondom neked: Te Péter vagy, és én ezen a kősziklán építem fel egyházamat… Neked adom a mennyek országának kulcsait, és amit megkötsz a földön, kötve lesz az a mennyekben is, és amit feloldasz a földön, oldva lesz az a mennyekben is.«"* (Mt 16,16–19) Ezzel Péter megkapta a megbízást az oldásra és kötésre.

Csodálatos ígéretek. Szárnyaló reménység, azután nagypéntek, s most Jézus újra kérdez. Parázs a tóparton. Kísértetiesen hasonlít a nagypénteki éjszakához. A főpap udvarában is izzott a tűz. Pétert megkérdezi Jézus: *„Simon, Jóna fia, jobban szeretsz-e engem, mint ezek?"* Mint a többi tanítvány, te ugyanis azt ígérted, hogy soha nem botránkozol meg.

„Simon, Jóna fia, jobban szeretsz-e engem, mint ezek?" Péter a sok emlékkel a szívében gyorsan válaszol: szeretlek, Uram.

Urunk ezen a vasárnapon minket kérdez. Péterrel együtt gyors a mi válaszunk is: szeretlek, Uram. Jönnek az emlékek. A Jézussal való első találkozás emléke. Jönnek az indokok. Itt vagyok minden vasárnap a templomban, imádkozom mindennap, olvasom a Bibliát, a munkámat hűségesen elvégzem, szolgálok a gyülekezeteben. Uram! Kell a szó is, nem elég a tett, nem elég a múlt, szeretlek.

Urunk újra kérdez: „Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem?"

Igen, Uram! Karddal is a védelmedre keltem. Amikor mindenki elfutott, én még akkor is követtelek. Az életemet kockáztatva elkísértelek a főpap udvaráig. Uram, emlékezz a lábmosás történetére! Én annyira szeretlek, hogy a fejemet is meg akartam mosatni veled. Uram, szeretlek.

Uram, harcolok érted a családban. Küzdök érted a munkatársaim között. Áldozatok árán is megragadom az igehallgatás lehetőségét. Sokszor megmosolyognak, amikor bizonyságot teszek rólad. Uram! Nincs itt kétség, szeretlek.

Harmadszor is szólt hozzá: „Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem?" Péter elszomorodott, hogy harmadszor is megkérdezte tőle: szeretsz-e engem? Ezért ezt mondta neki: *„Uram, te mindent tudsz; te tudod, hogy szeretlek téged."* Jézus ezt mondta neki: *„Legeltesd az én juhaimat!"* (Jn 21,17)

Uram, Te mindent tudsz. Te tudod, hogy a főpap udvarában már nem kockáztattam, hanem mentettem az életemet, és téged is megtagadtalak. Te azt is tudod, hogy apostoli küldetésemmel a szívemben visszajöttem halászni, és másokat is magammal hoztam.

Ha Urunk újabb és újabb kérdései nyomán a mi arcunkon is szégyenpír ül ki, ne töröljük le. Áldott pirulás az, amelyet Urunk kérdése idéz elő. A szégyentől pirulva, a sírástól dadogva mondjuk: Uram, te mindent tudsz. Uram, te tudod azt is, mi van a szívemben, amikor mások sikerét látom. Uram, te tudod, hogy nem örültem a gyermekünk érkezésének. Uram, te tudod, hogy a köszöntésem csak arra jó, hogy szívem igazi valóját eltakarjam vele. Uram, te tudod titkos bűneimet. Uram, te tudod önzésemet.

Uram, a cselekedeteimmel nem tudom megmutatni, hogy szeretlek, ezért a szégyenpír az arcomon, de Uram, azt is tudod, hogy mindezek ellenére szeretlek.

Az Úr kérdései a mi szívünkben is emlékeket ébresztenek? Menjünk Jézushoz. Menjek oda ingadozásaimmal, sziklaszilárd alkatommal, eltántorodásommal, könnyezve mondjam ki: Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy szeretlek. Nyissam ki szívemet Jézus előtt. Ő hadd olvassa vallomásomat, az igaz vallomást: a szív vallomását.

Péter a keserű vallomás után megbízást kap: *„Legeltesd az én juhaimat."* Vagyis vigyázz a kicsikre. Harminc éve egy különös szülői értekezleten vettem részt. Az óvodai szülői értekezletre az édesapákat hívták. Az óvónő arról szólt, hogy a gyermek a család tükre. Ami otthon történik, azt a gyermekek elmondják, eljátsszák másnap. Arra kért bennünket, hogy többet törődjünk a gyermekeikkel. Ne csak az élelemre, ruhára valót teremtsük elő nekik. A lelkükkel is törődjünk. Játsszunk velük, meséljünk nekik. Legyünk a pásztoruk.

Csendesedjünk el, s kutassunk az emlékeink között, útjaink között. Mind a könnyeink, mind az örömeink Jézussal kötnek össze, akit Péter szeretett. Így, múlt időben. Most már nem meri összehasonlítani másokkal önmagát, csak Urunk mély ismeretére figyel: te mindent tudsz.

Befejezésül a derék felövezéséről szól az Úr. Abban a korban a férfiak hosszú fehér ruhában jártak. Amikor útra keltek, felkötötték, hogy ne akadályozza őket a járásban. Ezt a képet használja Urunk. Amíg megtehetem, hogy követem, addig induljak az ő követésére. Az ő szeretete elfedez mindent, ami elválaszt tőle. Elhárítja az akadályt, hogy kövessem őt.

■ SZABÓ VILMOS

Tallózó

„Péter (…) Már nem önmagára néz, hanem rá, és így vall arról, hogy szereti őt. Ez az a szeretet, amely úgy vall az Úr mellett, hogy számít a tőle kapott folytatásra. (…) Péter követni fogja Urát. A mártírhalál az Úr értékrendje szerint nem szerencsétlenség és gyötrelem, hanem dicsőség, Isten dicsőítése (…) »Kövess engem!« Ez azt jelenti, az Úrra nézve járd azt az utat, amit ő mutat." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„…végső soron eljuttat arra a felismerésre – így világos, hogy nem Péter »jön rá« minderre! –, miszerint a szeretetre sem annak »agapé«, sem annak »philos« értelmében nem képes az ember." (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„E helyreállítás Péterre a teljes vértanúság. Ha ő követni akarja a Jó Pásztort, neki is életét kell adnia az ő juhaiért." (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Érdekes megfigyelni, hogy a megtérés a halászt pásztorrá változtatta. Az előbbi evangélizációs munkáról beszél; míg az utóbbi tanításra és pásztori gondoskodásra utal." (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„A szeretet a megvallás közben is születik, erősödik, mélyül és tisztul. Amikor Isten kérdez, annak mindig feltáró ereje van." (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„A bűnbocsánat »bele van ágyazva« a pásztori megbízatásba. Akire Jézus rábízza a nyáját, annak biztosan megbocsátott. (…) az ünnepélyesen ismétlődő szavak (…) nem a misszióba küldik Pétert (ellentétben Mt 28,19–20-szal), hanem Jézus gyülekezete, egyháza pásztorolásával, vezetésével bízzák meg. (…) Azt, hogy valaki (vértanú-) halála által dicsőítheti Istent, már Jézus főpapi imája kezdősoraiból ismerjük." (Bolyki János: *Igaz tanúvallomás*. Osiris)

„Bűnbocsánat, belső gyógyulás, szabadulás nélkül nincs új élet. (…) amióta a golgotai kereszt áll, minden ember számára van bocsánat, feloldozás, és az új élet lehetősége. (…) Most már nyilvánvaló, hogy az új élet Péter számára nem a saját szeretetére fog épülni, hanem az Övére. (…) a bűnből való szabadulás, a bűnbocsánatvétel, más szóval a feloldozás szorosan együtt jár a küldetéssel, a szolgálattal." (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther-rózsa Alapítvány)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Légy tudatában esendő pillanataidnak, hiszen ember vagy. Ne ítéld el mások gyöngeségét, hiszen már tudod, hogy ember vagy. Aki ember, az szeret és megbocsát. A szeretet: megbocsátás."

Tatiosz (Kr. e. 368 k. – Kr. e. 289 k.)
ókori görög filozófus

„Évekig neurotikus voltam. Ideges voltam, depressziós és önző. Mindenki azt hajtogatta, hogy milyen neurotikus vagyok. Én persze nehezteltem rájuk, bár beláttam, hogy igazuk van, és meg akartam változni. De sehogy sem sikerült, bármennyire is akartam. Leginkább az fájt, hogy a legjobb barátom is azt hajtogatta, hogy milyen neurotikus vagyok. És ő is állandóan arra kért, hogy változzam meg. Vele is egyetértettem, bár rá nem tudtam neheztelni. Erőtlennek és csapdába zártnak éreztem magam.

Egyszer azonban így szólt hozzám a barátom: - Ne változz meg! Maradj olyan, amilyen vagy! Igazán nem számít, hogy megváltozol-e vagy sem. Én úgy szeretlek, amilyen vagy, nem tudlak nem szeretni.

Olyanok voltak ezek a szavak a fülemnek, mint a legkedvesebb muzsikaszó!

- Ne változz! Ne változz!... Szeretlek.

Görcseim fellazultak. Életre keltem. És, igen, csodák-csodája, megváltoztam!

Most már tudom, hogy addig nem tudtam volna megváltozni, amíg nem találok valakit, aki szeretett engem, függetlenül attól, hogy megváltozom-e, vagy sem.

Te is így szeretsz engem, Istenem?"

Forrás: http://mentalhigiene.eu

(…de amikor megöregszel, kinyújtod a kezedet, más övez fel téged, és oda visz, ahova nem akarod)

„A faszobrász beleborzolt lompos ősz hajába, melle még horpadtabb lett, válla még jobban leesett:

– Fiatalság… igen… az szép volt… s ha az ember öregebb lesz… - zavartan elfordult.

– …akkor az ember lassan egyedül marad, gyermekei elhagyják, barátai meghalnak, s nincs senkije – szólalt meg rekedtes hangon a suszter.

– …s oda viszik, ahová nem akarja – törölte meg a szemét kötője sarkával Sefcsákné.

– De ki mondja azt, hogy kövess engem? – kérdezte Manci kisasszony."

Gyökössy Endre (1913–1997) lelkész, pszichológus: *Ugyan ki mondta?*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A húsvét ünnepe utáni második vasárnapon egy jól ismert igeszakasszal találkozunk, amelyet éppen emiatt már első hallásra könnyű megjegyezni. A történet jól követhető, vizualizálható, bár mégis fontosnak éreztük átbeszélni az ige előzményeit. Pontosan milyen események után találkozik Jézus a tanítványokkal? Péter miért halászik újra? A követhetőség ellenére sok kérdést vetett fel bennünk ez a történet.

Miért háromszor kérdezi meg Pétert Jézus a szeretetről? A háromszori tagadásáért kell felelnie? A „jobban szeretsz-e engem, mint ezek?" kérdésnél kik azok az „ezek"? Péter mind a három alkalommal tiszta szívből, őszintén tudta mondani, hogy „szeretlek, Uram"? Mit jelent pontosan a „megöregszel, kinyújtod a kezedet, és más övez fel téged" prófécia?

A kérdéseink mellett mindannyian átéreztük, hogy ezt az igét szinte szétfeszítik az érzelmek. Nagyon bensőséges beszélgetés Jézus és Péter között, aminek mi tanúi lehetünk. Egy őszinte vallomás, könnyekkel és szomorúsággal, de pont emiatt annyira emberközeli. Szinte ott látjuk magunkat a hajók mellett Jézussal szemben, ahogy nekünk teszi fel a kérdést: Szeretsz-e engem? Milyen választ tudnánk adni? Vajon számunkra hányszor ismétlődne meg Jézus kérdése? Tudjuk-e úgy szeretni, ahogyan ő szeret minket? Ez az ige a saját életünkről, bizonyságtételünkről, vallomásunkról is szól. Húsvét után, a kereszt tragédiája és a feltámadás csodája után, amikor frissek az élmények, személyesen minket kérdez az ige.

S végül meghatározó volt az utolsó mondat, Jézus felszólítása: „Kövess engem!" Megerősíti Péter elhívását, de egyúttal nekünk is újra szól a felszólítás: „Kövess engem!" Fontos tisztázni, hogy mit jelent a gyakorlatban, a mindennapi életben követni Jézust. Hol és hogyan lehetek a követőjévé, esetleg követévé? Az ige meghallgatása után felelősséget érzünk, hogy Jézus nemcsak a válaszunkra vár, hanem feladatot is bíz ránk! Mi is felelősek vagyunk a „bárányokért", a családunkért, gyülekezetünkért, közösségért, felebarátokért. Igazi missziós erejű igét hallottunk: egyszerre hív bizonyságtételre és aktív cselekvésre!*I.*

„A győztes mindent visz?”
8. Életfonal – evangélikus életvezetési tábor

A Keresztény Önkéntesek Szövetsége az Ifjúságért (KÖSZI) 2014. május 8–11. között életvezetési tábort szervez 7–12. osztályosoknak Piliscsabán, a Béthel Missziói Otthonban.

Részvételi díj:

- március 30-ig: 12 500 Ft
- március 31. – április 17.: 13 500 Ft
- április 28. után: 14 500 Ft

Az Életfonal egy olyan életvezetési tábor, ahol a fiatalok az őket foglalkoztató kérdésekről őszintén tudnak beszélgetni és a gyakorlatban alkalmazható, konfliktusokat valóban kezelő megoldásokat találhatnak kiscsoportos interaktív játékok, drámafoglalkozások segítségével.

A KÖSZI idén azt a kamaszok számára érdekfeszítő témakört választotta, amely minden tizenéves fejben megfordul időnként: „Lúzer lennék, az örök vesztes?” A kamaszok közösségében oly fontos társas hierarchia kialakulásában mindig szerepet kap a vesztes pozíciótól, a népszerűtlenségtől, a kitaszítottságtól való félelem, és ez a jelenség sok kegyetlenkedés, megcsappant önbizalom, számos kudarc, függőségek és félrecsúszott életút hátterében áll.

A táborban folytatott beszélgetések, dráma- és önismereti foglalkozások, filmélmények és játékok arra szeretnének rávilágítani, hogy a reménytelen „örök vesztes” szerepköre csupán eltúlzott jelenség, kudarcainkból, hibázásainkból ügyesen sikert kovácsolhatunk, sőt gyakran a látszólag „vesztes” az igazi győztes az életben. Mindezt fiatalos, nyitott, játékos hangulatban, a serdülők önálló gondolkodását ösztönözve, véleményüket meghallgatva, őket érvelni tanítva, sok kikapcsolódással, szórakozással együtt célozza meg a tábor, nem kisebb céllal, mint hogy a fiatalok mindegyike kicsit megérezze: neki is van oka, alapja az önbizalomra.

Bővebb információ: www.koszi.net; koszi@koszi.net; 06-20/239-3247 (evangélikus flottás)

Szabó Lajos (szerk.): Teológia és kultúra

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem oktatóinak tanulmánykötete

Luther Kiadó, Budapest, 2014. 214 o.

A Magyarországi Evangélikus Egyház élete 2014-ben számos ponton a „reformáció és kultúra” téma köré szerveződik. Választott jelmondatunk egy Luthernek tulajdonított idézetre utal: (…) „Ha tudnám, hogy holnap vége a világnak, még ma ültetnék egy almafát.” A keresztény ember utolsó leheletéig vagy akár a világ végezetéig életpárti. Luther jól ismerte a szász parasztok mindennapjait, így tudta, hogy egy fa elültetése és termőre fordulása között sok időnek kell eltelnie, közben pedig a gazdának igényes és alapos munkát kell végeznie (…).

Jézusnak is számos példázata gyökerezik kora agrárvilágában. Isten országa is úgy jön el, mint ahogy a megvető munkája nyomán sarjadni kezd a vetés. A növekedés példázatai különösen is beszédesen érzékeltetik az Ország titkát: a kicsiny magból terebélyes fa lehet. Jézusnak fáj, ha gyümölcstelenséget vagy romlottságot lát, ugyanakkor ő maga beszél arról, hogy a terméketlen fának is esélyt kell adni. Példázatának „hátha terem jövőre” (Lk 13,9a) félmondata azt fejezi ki, hogy ő nem akar belenyugodni a terméketlenségbe.

Az ültetés képénél maradva érdemes megjegyezni, hogy facsemetéről beszélünk, „akit” – mint egy gyermeket vagy akár egy diákot – óvnunk, tanítanunk és nevelnünk kell. A szóhasadásnak nevezett etimológiai jelenség jegyében szorosan összefügg a nevelés és a növelés szó. Egész egyházi iskolarendszerünkben és a mindinkább kiszélesedő hitoktatásra tekintettel jó ezt tudatosítanunk: egyszerre nevelünk és növelünk. Mindez nemcsak a közoktatásra, hanem a felsőoktatásra is érvényes. Eminens módon az Evangélikus Hittudományi Egyetemen folyó oktató, kutató, valamint nevelő és hitébresztő-hitmélyítő munkára. Örömmel vesszük kézbe ezt a kötetet, amely a tanári kar tagjainak tudományos igényű dolgozatait tartalmazza, valamilyen formában kapcsolódva a reformáció és kultúra tematikához.